

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

TOMAS KERŠIS
MOKESČIŲ IR FINANSŲ TEISĖ

EUROPOS SAJUNGOS IR JAV TARPTAUTINĖS SANKCIJOS:
TEORINIAI IR PRAKTINIAI YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
dr. Kazimieras Zaveckas

Vilnius, 2023 m.

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS.....	6
1. TARPTAUTINĖS SANKCIJOS, JŲ PRIGIMTIS, TEISINIS REGULIAVIMAS IR TAIKYMO YPATUMAI.....	11
1.1. Sankcijų taikymo teisinė prigimtis ir tikslai.....	11
1.2. Tarptautinių sankcijų taikymas, vienašalės ir daugiašalės sankcijos.....	13
2. JAV TARPTAUTINĖS SANKCIJOS	17
2.1. JAV sankcijų priėmimo juridinis pagrindas	17
2.2. JAV sankcijų taikymo procedūros.....	21
3. EUROPOS SĄJUNGOS TARPTAUTINĖS SANKCIJOS	29
3.1. ES sankcijų priėmimo juridinis pagrindas.....	29
3.2. ES sankcijų taikymo procedūros.....	38
4. EUROPOS SĄJUNGOS IR JAV TARPTAUTINIŲ SANKCIJŲ PRAKTINIAI TAIKYMO YPATUMAI.....	43
4.1. Blokavimo statusas.....	43
4.2. Bendradarbiavimas sankcijų klausimais	49
4.3. Teismų praktika	52
IŠVADOS.....	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
PRIEDAI	74
ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA.....	75
ANOTACIJA ANGLŲ KALBA	76
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	77
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	79
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	81

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

AML	- Pinigų plovimo prevencija (angl. <i>Anti-Money Laundering</i>)
BIS	- JAV Prekybos departamento Pramonės ir saugumo biuras (angl. <i>Bureau of Industry and Security</i>)
BUSP	- Europos Sąjungos bendroji užsienio ir saugumo politika
CAATSA	- JAV Kovos su Amerikos priešininkais sankcijomis įstatymas (angl. <i>Countering America's Adversaries Through Sanctions Act</i>)
CAPTA	- JAV Sankcijų dėl korespondentinių sąskaitų arba tarpinių mokėjimo sąskaitų sąrašas (angl. <i>The Correspondent Account or Payable-Through Account Sanction</i>)
CFR	- JAV Federalinių taisyklių kodeksas (angl. <i>Code of Federal Regulations</i>)
CFT	- Teroristų finansavimo prevencija (angl. <i>Countering Financing of Terrorism</i>)
Chartija	- Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija
CMIC	- JAV Kinijos karinio-pramoninio komplekso bendrovių sąrašas (angl. <i>Chinese Military-Industrial Complex Companies</i>)
COREPER II	- ES Nuolatinių atstovų komitetas
DDTC	- JAV Valstybės departamento Gynybos prekybos kontrolės direktoratas (angl. <i>Directorate of Defense Trade Controls</i>)
DUK	- Dažnai užduodami klausimai
EAR	- JAV Eksporto administravimo taisyklės (angl. <i>Export Administration Regulations</i>)
ECB	- Europos Centrinis Bankas
ECRA	- JAV Eksporto kontrolės reformos aktas (angl. <i>Export Control Reform Act</i>)
ES	- Europos Sąjunga
ESTT	- Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
FATF	- G7 šalių Finansinių veiksmų darbo grupė (angl. <i>Financial Action Task Force</i>)
FinCEN	- JAV Iždo departamento Finansinių nusikaltimų tyrimo tinklas (angl. <i>Financial Crimes Enforcement Network</i>)
FOLF	- žlunga arba gali žlugti (angl. <i>failing of likely to fail</i>)
FSE	- JAV Užsienio sankcijų vengėjų sąrašas (angl. <i>Foreign Sanctions Evaders</i>)

G7	- Didysis septynetas (Italija, JAV, Japonija, Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Vokietija)
GSDB	- Pasaulinių sankcijų duomenų bazė (angl. <i>Global Sanctions Data Base</i>)
IEEPA	- JAV Tarptautinių nepaprastųjų ekonominių galių aktas (angl. <i>International Emergency Economic Powers Act</i>)
ITAR	- JAV Tarptautinės prekybos ginklais taisyklės (angl. <i>International Traffic in Arms Regulations</i>)
JAV	- Jungtinės Amerikos Valstijos
JCPOA	- Irano branduolinis susitarimas (angl. <i>The Joint Comprehensive Plan of Action</i>)
JT	- Jungtinės Tautos
KDR	- Kongo Demokratinė Respublika
LIBERTAD	- JAV Helmsio ir Burtono įstatymas, Kubos laisvės ir demokratijos solidarumo aktas (angl. <i>Cuban Liberty and Democratic Solidarity Act</i>)
NEA	- JAV Nacionalinis nepaprastųjų situacijų įstatymas (angl. <i>National Emergencies Act</i>)
NPRM	- JAV pasiūlymas dėl teisės akto (angl. <i>Notice of proposed rulemaking</i>)
OAC	- JAV Kovos su boikotais atitikties biuras (angl. <i>Office of Antiboycott Compliance</i>)
OCC	- JAV Išdo departamento Valiutų kontrolieriaus biuras (angl. <i>Office of the Comptroller of the Currency</i>)
OFAC	- JAV Išdo departamento Užsienio turto kontrolės tarnyba (angl. <i>Office of Foreign Assets Control</i>)
PPO	- Pasaulio prekybos organizacija
PSK	- ES Politinis ir saugumo komitetas
RELEX	- ES Patarėjų užsienio santykių klausimais darbo grupė
REPO	- daugiašalė darbo grupė dėl Rusijos elito, tarpininkų ir oligarchų - REPO (angl. <i>Russian Elites, Proxies, and Oligarchs</i>)
SDN	- JAV Specialiai įvardytų asmenų sąrašas (angl. <i>Specially Designated Nationals</i>)
SESV	- Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo
SRB	- ES Bendrojo pertvarkymo valdyba (angl. <i>Single Resolution Board</i>)
SRM	- ES Bendrojo pertvarkymo mechanizmas (angl. <i>Single resolution mechanism</i>)

- SSI - JAV Sektorinių sankcijų nustatymo sąrašas (angl. *Sectoral Sanctions Identifications*)
- TWEA - JAV Prekybos su priešu aktas (angl. *Trade With Enemy Act*)

IVADAS

Tarptautinių sankcijų tema yra labai aktuali šiandien, nes pasaulis susiduria su daugeliu tarptautinių problemų, kurios gali būti sprendžiamos arba bent jau pagerinamos naudojant sankcijas. Per pastaruosius metus Rusijai pradėjus karą Ukrainoje pokyčiai ir sprendimai susiję su sankcijų taikymu įgavo didžiulį pagreitį. Kaimynystėje vykstantys karo veiksmai ir su jais susiję apribojimai tiesiogiai palietė daugelį verslo įmonių, o taip pat ir privačių asmenų.

Sankcijų įstatymai ir gairės yra sudėtingi ir nuolat keičiasi, priklausomai nuo nacionalinių ir tarptautinių politinių pokyčių. Šis kintamumas yra ypatingas iššūkis asmenims ir įmonėms, siekiančioms laikytis sankcijų, nes jie turi nuolat sekti pokyčius ir atitinkamai keisti savo veiklą. Sankcijas taiko daugybė šalių ir institucijų, todėl jos gali turėti įtakos veiklai ir elgesiui įvairiomis aplinkybėmis visame pasaulyje. Sankcijų pažeidimas gali užtraukti civilinę, baudžiamąją ir administracinę atsakomybę, dėl kurios gali būti skiriamos didelės baudos ir daroma žala reputacijai.

Rašant darbą situacija nuolat keitėsi – per vienerių metų laikotarpį reaguojant į karą Ukrainoje, siekiant susilpninti Rusijos ekonomiką, atimti svarbias technologijas ir rinkas priimti net 10 Europos Sąjungos sankcijų paketų¹, prasidėjo realus tarptautinis bendradarbiavimas sankcijų nustatymo, taikymo ir išvengimo užkardymo klausimais, Lietuvos Respublikos Seime priimti Administracinių nusižengimų kodekso pakeitimai², sugriežtinantys baudas už sankcijų pažeidimus, Ribojamųjų priemonių dėl karinės agresijos prieš Ukrainą nustatymo įstatymas³, kuriuo pirmą kartą įvedamos individualios Lietuvos sankcijos atskirai nuo ES. Sankcijos taikomos Rusijos ir Baltarusijos piliečiams ir riboja šių šalių piliečių atvykimą, gyvenimą ir nekilnojamojo turto įsigijimą Lietuvoje.

Tiriama problema: Europos Sąjungos ir JAV taikomų tarptautinių sankcijų prigimtis, priėmimo procedūrų sudėtingumas, sankcijų taikymo problematika - teisinis pagrindas, teisiniai ginčai, jurisdikcijų kolizija.

Baigiamojo darbo aktualumas: Sankcijos literatūroje apibrėžiamos, kaip „prievertos priemonės, kurių imtasi reaguojant į tarptautinės teisės pažeidimą ir vykdant kompetentingos

¹ „ES atsakas į Rusijos invaziją į Ukrainą“, [consilium.europa.eu](https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/eu-response-ukraine-invasion/), žiūrėta 2023 m. balandžio 17 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/eu-response-ukraine-invasion/>.

² „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 29, 515 ir 589 straipsnių pakeitimo įstatymas“, žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/547a4da0d37111ed9978886e85107ab2>.

³ „Lietuvos Respublikos ribojamųjų priemonių dėl karinės agresijos prieš Ukrainą nustatymo įstatymas“, žiūrėta 2023 m. balandžio 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9da27fa0e03e11ed9978886e85107ab2>.

visuomenės institucijos, t. y. institucijos, kuri teisiškai įgaliota veikti visuomenės ar bendruomenės, kuriai taikoma teisinė sistema, vardu, sprendimą“⁴.

Tarptautinės sankcijos – tai nekarinio poveikio priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą bei pagarbą žmogaus teisėms⁵. Tarptautinėmis sankcijomis siekiama prisidėti prie tarptautinės bendruomenės kovos su tarptautiniu terorizmu, žmogaus teisių pažeidimais, teritoriniais, etniniais ir religiniais konfliktais kitose valstybėse. Sankcijos tapo viena dažniausiai naudojamų priemonių, kuriomis vyriausybės reaguoja į užsienio politikos iššūkius.

Sankcijos yra svarbi ES bendrosios užsienio ir saugumo politikos (BUSP) priemonė, kurią taikydama ES gali įsikišti, kai reikia užkirsti kelią konfliktams arba reaguoti į esamas ar kylančias krizes. Nors jos vadinamos sankcijomis, ES ribojamosios priemonės nėra baudžiamosios. Jomis siekiama pakeisti blogą ar žalingą politiką ar veiklą, nukreipiant jas į atsakingas ne ES šalis, įskaitant organizacijas ir asmenis.

ES taiko sankcijas, kad įgyvendintų JT Saugumo Tarybos rezoliucijas arba prisidėtų prie BUSP tikslų: skatinti tarptautinę taiką ir saugumą; užkirsti kelią konfliktams; remti demokratiją, teisinę valstybę ir žmogaus teises; ginti tarptautinės teisės principus.

ES sankcijos gali būti taikomos ES nepriklausančių šalių vyriausybėms, taip pat bendrovėms, grupėms, organizacijoms ar asmenims, taikant šias priemones: ginklų embargas; įvažiavimo apribojimai (draudimai keliauti); turto įšaldymas; kitos ekonominės priemonės, pavyzdžiui, importo ir eksporto apribojimai.

Ekonominės sankcijos taip pat yra svarbi JAV užsienio politikos priemonė. Sankcijos taikomos kaip bendro JAV politinio atsako į nepriimtinius užsienio vyriausybių veiksmus dalis ir siekiant svarbių JAV politikos tikslų: sustabdyti karines avantiūras, ginklų platinimą, paramą terorizmui ir prekybai narkotikais, žmogaus teisių pažeidimus ir kt.

Kartu su diplomatija ir kitomis priemonėmis sankcijomis siekiama parodyti JAV ryžtą ir išreikšti pasipiktinimą, pakeisti šalies, kuriai taikomos sankcijos, elgesį ir atgrasyti kitas šalis nuo panašių veiksmų ateityje. Sankcijos parengiamos taip, kad atitiktų konkrečius kiekvieno atvejo tikslus. JAV interesai kiekvienu atveju labai skiriasi, todėl sankcijas siekiama taikyti taip, kad padarytų didžiausią įtaką režimui, kuriam jos taikomos.

JAV taikomos vienašalės sankcijos, įtakoja kitų šalių fizinius asmenis ir bendroves bei sukelia jiems teises pasekmes, jei tų sankcijų nesilaikoma. Nors ES subjektai nėra tiesioginis JAV sankcijų taikinytis, tačiau JAV dominavimas pasaulinėje finansų rinkoje ir netiesioginė įtaka bankų sektoriui neformaliai įpareigoja ES subjektus laikytis JAV sankcijų. Siekdama apginti

⁴ Georges Abi-Saab, *The Concept of Sanction in International Law* (Brill Nijhoff, 2001), https://doi.org/10.1163/9789004502871_005.

⁵ „Tarptautinių sankcijų įgyvendinimas“, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.urm.lt/sankcijos>.

bendrijoje veikiančius fizinius asmenis ir įmones ES parengė ir taiko blokavimo statutą – teisinę priemonę, skirtą apsaugoti nuo vienašališkų JAV sankcijų.

Nemenką rolę ES teisinėje sistemoje, tame tarpe ir aiškinant sankcijų taikymą vaidina teismai, kurie užtikrina, kad ES teisė būtų aiškinama ir taikoma vienodai visoje ES. Europos Sąjungos Teisingumo teismo sprendimai yra svarbūs ES integracijos procesui, siekiant užtikrinti, kad ES institucijos, valstybės narės, ES veikiančios įmonės ir ES gyvenantys piliečiai laikytųsi teisės aktų reikalavimų.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis: Tarptautinės sankcijos per pastarąjį šimtmetį smarkiai evoliucionavo ir atspindėjo atskirų valstybių ar organizacijų interesus vertinant atskirų šalių veiksmus pažeidžiančius tarptautinę tvarką ir įtakojančius bendrą geopolitinę situaciją. Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą iš esmės pakeitė tarptautinę sankcijų taikymo praktiką ir įgalino pasaulinę bendruomenę koordinuoti tarptautinių sankcijų taikymą, todėl baigiamajame darbe ypatingas dėmesys skiriamas keletą pastarųjų metų taikomai ES ir JAV sankcijų politikai, kurią įtakojo Rusijos agresija.

Atskirų šalių ir organizacijų, o ypač ES ir JAV bendradarbiavimas sankcijų klausimais (nevertinant JT taikomų sankcijų) iki Rusijos pradėto karo prieš Ukrainą buvo gana retas atvejis, tačiau baigiamajame darbe aptariama „didžiojo septyneto“ (G7) šalių įkurta daugiašalė darbo grupė dėl Rusijos elito, tarpininkų ir oligarchų - REPO (angl. *Russian Elites, Proxies, and Oligarchs*)⁶, parodė kad šalys gali ne tik konfliktuoti įvesdamos vienašales sankcijas ir atsakomuosius veiksmus – blokavimo statusus, bet ir koordinuoti savo veiksmus.

Tarptautinės JAV ir Europos Sąjungos ekonominės sankcijos Lietuvos autorių nebuvo plačiai nagrinėtos. Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos sankcijos ir teisės į teisingą procesą užtikrinimas nagrinėjami Steponėnaitės disertacijoje⁷, išsamiau vėliausios ES sankcijos aptariamos Mykolo Romerio universiteto parengtoje Lietuvos teisės apžvalgoje „Lietuvos teisė 2022: esminiai pokyčiai“⁸: prof. Saulius Katuoka nagrinėjami sankcijų prieš Rusiją paketų teisiniai aspektai ir jų sąsaja su Lietuva⁹ bei Dmitrij Mačiugin nagrinėjamos ES ribojamųjų priemonių įgyvendinimo Lietuvoje tendencijos¹⁰. Kitos šiame darbe analizuojamos temos – ES ir

⁶ „Russian Elites, Proxies, and Oligarchs Task Force Ministerial Joint Statement“, U.S. Department of Justice, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.justice.gov/opa/pr/russian-elites-proxies-and-oligarchs-task-force-ministerial-joint-statement>.

⁷ Viltė Kristina Steponėnaitė, „Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės: poreikis užtikrinti teisę į teisingą procesą“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2021), <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.160>.

⁸ Mykolo Romerio universitetas, *Lietuvos teisė 2022: esminiai pokyčiai*, 2022, <https://repository.mruni.eu/handle/007/18863>.

⁹ Saulius Katuoka, „Sankcijų prieš Rusiją paketų dėl agresijos Ukrainoje teisiniai aspektai ir Lietuva“, *Lietuvos teisė 2022: esminiai pokyčiai* (2022): 263-274, <https://repository.mruni.eu/handle/007/18882>.

¹⁰ Dmitrij Mačiugin, „2022 m. Europos Sąjungos ribojamųjų priemonių (sankcijų) įgyvendinimo Lietuvoje tendencijos“, *Lietuvos teisė 2022: esminiai pokyčiai* (2022): 275-293, <https://repository.mruni.eu/handle/007/18883>.

JAV sankcijų skirtumai, sankcijų eksteritorialumas, blokavimo statusas ir jo reikšmė Lietuvos autorių išsamiau nebuvo nagrinėtos. Darbe daugiausia naudotasi užsienio šaltiniais – mokslinių žurnalų straipsniais, tyrimais, oficialių institucijų informacija, tačiau ir užsienio autoriai savo darbuose daugiausiai akcentavo ES ir JAV konkuravimą sankcijų klausimais. Abdedal ir Bros įvardija sankcijas kaip kliūtį transatlantiniams santykiams¹¹, Meagher akcentuoja, kad turi būti peržiūrėta JAV antrinių sankcijų politika¹² siekiant išvengti potencialių konfliktų su ES šalimis. Šiame darbe nagrinėjama naujausia ir aktualiausia informacija apie valstybių bendradarbiavimą sankcijų klausimais, kuri iš esmės lėmė Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą ir tarptautinės bendruomenės konsoliduotos pastangos siekiant sustabdyti šią agresiją.

Baigiamojo darbo reikšmė: Šis baigiamasis darbas dėl sisteminio požiūrio į nagrinėjamą problemą bus aktualus ne tik teisės studentams, teisininkams bei juridiniams subjektams, kurie savo veikloje susiduria su tarptautinių sankcijų taikymo problematika, bet ir politikos bei ekonomikos ekspertams, tarptautinių santykių specialistams ir kitiems asmenims besidomintiems tarptautinės teisės, tarptautinių santykių ir politikos klausimais. Darbas gali prisidėti siekiant geriau suprasti ir įvertinti sankcijų, kuriomis siekiama užtikrinti taiką ir stabilumą tarptautinėje arenoje, taikymo pasekmes.

Baigiamojo darbo originalumas: Darbe ypatingas dėmesys skiriamas naujai įvestoms Europos Sąjungos ir JAV tarptautinėms sankcijoms, kurios pradėtos taikyti tyrimo metu ir nebuvo išsamiai nagrinėtos.

Tyrimo tikslas: Atskleisti Europos Sąjungos ir JAV taikomas sankcijas, jų poveikį ekonomikai ir politinei situacijai alternatyviais, nekariniais būdais sprendžiant tarptautinius konfliktus, įvertinti teises ir politines priežastis, lemiančias sankcijų taikymą ir jų veiksmingumą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti tarptautinių ekonominių sankcijų taikymo teisinę prigimtį (bendrąją teisinę charakteristiką), sankcijų taikymo teisinius pagrindus taikant vienašales ir daugiašales sankcijas;
2. Išnagrinėti JAV priimtas ekonomines sankcijas apžvelgiant jų priėmimo juridinį pagrindą, procedūras ir taikymo sritis;
3. Išnagrinėti ES priimtas ekonomines sankcijas apžvelgiant jų priėmimo juridinį pagrindą, procedūras ir taikymo sritis;
4. Išanalizuoti Europos Sąjungos ir JAV taikomų tarptautinių sankcijų taikymo ypatumus, dėl skirtingos taikomų sankcijų jurisdikcijos, taikomas apsaugos nuo eksteritorialaus sankcijų taikymo priemonės bei bendradarbiavimą sankcijų klausimais.

¹¹ Rawi Abdelal ir Aurélie Bros, „The End of Transatlanticism?: How Sanctions are Dividing the West“, *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, nr. 16 (2020): 114–35.

¹² Daniel Meagher, „Caught in the Economic Crosshairs: Secondary Sanctions, Blocking Regulations, and the American Sanctions Regime Notes“, *Fordham Law Review* 89, nr. 3 (2020-2021): 999–1030.

Tyrimo metodika: Rašant darbą pagrindinis naudotas tyrimų metodas – dokumentų analizės metodas. Dokumentai darbe skirstomi į tris pagrindines kategorijas: 1) teisės aktai; 2) mokslo darbai; 3) teismų praktika. Dokumentų analizei naudotas lyginamasis metodas, palyginant Europos Sąjungos ir JAV taikomas sankcijas: jų priėmimo ir taikymo procedūras.

Tyrimo struktūra: Tyrimo struktūra suformuluota pagal tyrimo metu iškeltus uždavinius. Tyrimo dėstomoji dalis sudaryta iš keturių skyrių.

Pirmajame skyriuje nagrinėjama tarptautinių sankcijų taikymo istorija, prigimtis, teisinis reguliavimas, apžvelgiami sankcijų taikymo tikslai ir taikymo ypatumai. Vertinamos vienašalės ir daugiašalės sankcijos, jų privalumai ir trūkumai.

Antrajame skyriuje analizuojamos JAV taikomos tarptautinės sankcijos, jų priėmimo procedūros. Analizuojama institucijų, kurios atsakingos už sankcijų priėmimą, vykdymą ir kontrolę veikla. Įvertinamas sankcijų eksteritorialus taikymas, tai yra taikymas šalims ar ūkio subjektams, kuriems negalioja JAV jurisdikcija. Aprašoma kitų JAV taikomų priemonių, kurias galima prilyginti sankcijoms specifika. Vertinamos JAV taikomos pirminės ir antrinės sankcijos bei pastarųjų poveikis kitų šalių ūkio subjektams.

Trečiajame skyriuje analizuojamos Europos Sąjungos taikomos tarptautinės sankcijos, jų juridinis pagrindas, ES priimtas visuotinis sankcijų režimas. Įvertinama sudėtinga Europos Sąjungos sankcijų priėmimo procedūra.

Ketvirtajame skyriuje yra įvertinami iššūkiai, kurie kyla įgyvendinant skirtingas Europos Sąjungos ir JAV tarptautines sankcijas. Analizuojamas ES priimtas blokavimo statusas, kuris skirtas apsaugoti ES ūkio subjektus nuo JAV ir kitų šalių sankcijų, bei šio statuto peržiūra. Kaip pavyzdys pateikiamas Latvijos banko ABLV atvejis, kai JAV institucijų veiksmai turėjo įtakos ES registruoto banko likvidavimui. Apžvelgiama geroji praktika, kai šalys, siekdamos bendrų tikslų sutaria bendradarbiauti sankcijų klausimais. Analizuojamos Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) bylos dėl sankcijų taikymo.

Tyrimo pabaigoje suformuluotos išvados bei pateikiami pasiūlymai.

Ginamasis teiginys: JAV ir ES sankcijų politika dėl skirtingų požiūrių į tam tikrus tarptautinius klausimus skiriasi pagal taikymo metodikas ir tikslus, tai gali sukelti nesutarimus tarp šalių ir imtis atsakomųjų priemonių dėl sankcijų taikymo.

1. TARPTAUTINĖS SANKCIJOS, JŲ PRIGIMTIS, TEISINIS REGULIAVIMAS IR TAIKYMO YPATUMAI

1.1. Sankcijų taikymo teisinė prigimtis ir tikslai

Tarptautinių santykių tyrinėtojai pirmąjį aprašytą sankcijų taikymą istorijoje įvardija Megarų dekretą - tai Atėnų imperijos apie 432 m. pr. m. e. prieš pat Peloponeso karą senovės Graikijos Megarų miesto pirkliams taikytos ekonominės sankcijos, aprašytos senovės istoriko Tukidido monografijoje „Peloponeso karas“. Šis žingsnis laikomas vienu pirmųjų ekonomikos kaip užsienio politikos priemonės panaudojimo atvejų¹³.

N. Mulder savo knygoje „Ekonominis ginklas“¹⁴ siūlo neišplėsti sankcijų sąvokos iki bet kokios ekonominės politikos, turinčios politinį tikslą. N. Mulder įvardija šiuolaikinę ekonominių sankcijų prasmę – naudoti materialinę atskirtį nuo pasaulio ekonomikos siekiant apsaugoti tarptautines normas.

Nors ekonominis spaudimas yra senas ginklas, ekonominės sankcijos, skirtos tarptautinei tvarkai įgyvendinti atsirado dėl XIX a. viduryje prasidėjusios globalizacijos sukurtų ekonominių ir kultūrinių sąlygų. Šis siauresnis sankcijų apibrėžimas padeda jas atskirti nuo susijusių, bet skirtingų politikos priemonių, susijusių su prekyba, pramone. Pavyzdžiui, muitų tarifai dažnai vadinami „prekybos sankcijomis“, tačiau jie iš esmės skiriasi nuo ekonominių sankcijų. Muitų tarifai – tai teisės aktų formos, apsaugančios tam tikrą ekonomiką ar šalies pramonę nuo konkurencijos. Ekonominės sankcijos, priešingai, yra puolamojo pobūdžio. Nors kai kurie jų aspektai gali būti įgyvendinami pagal vidaus teisės aktus, jų objektas yra už jas taikančių valstybių sienų – sankcijos taikomos vienos ar kelių kitų valstybių ekonomikoms. Muitų tarifai veikia kaip mokesčiai: jie pabrangina ir apsunkina mainus, bet kategoriškai jų neužkerta, tuo tarpu sankcijos užkerta kelią bet kokiam tam tikros prekės įvežimui ar išvežimui. Esminis skirtumas yra tas, kad sankcijos - tai mainų apribojimai, taikomi jų objektui iš išorės; jomis siekiama per atstumą taikyti jėgą kitiems subjektams.

Sankcijos, taip kaip jas suprantame ir naudojame dabar, atsirado po Pirmojo pasaulinio karo, kai šalys, nugalėjusios kare sukūrė naują tarptautinę organizaciją – Tautų Lygą, kuri žadėjo suvienyti pasaulio valstybes ir spręsti ginčus derybomis. Kaip viena iš priemonių taikai užtikrinti

¹³ Alison M. S. Watson, *An Introduction to International Political Economy / Alison M.S. Watson.*, International Relations for the 21st Century (London ; New York: Continuum, 2004).

¹⁴ Nicholas Mulder, *The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War* (Yale University Press, 2022), <https://doi.org/10.2307/j.ctv240df1m>.

Tautų Lygos pakte¹⁵ buvo numatytas ekonominis ginklas – sankcijos, kurios įvardintos pakto 16 straipsnyje:

„Jei kuri nors Lygos narė, nepaisydama <...> numatytų įsipareigojimų, pradeda karą, ji ipso facto laikoma įvykdžiusi karo aktą prieš visas kitas Lygos nares, kurios įsipareigoja nedelsiant nutraukti su ja visus prekybinius ir finansinius santykius, uždrausti bet kokius jų piliečių ir paktą pažeidusios valstybės piliečių ryšius ir užkirsti kelią bet kokiems finansiniams, komerciniams ar asmeniniams ryšiams tarp paktą pažeidusios valstybės piliečių ir bet kurios kitos valstybės, nepriklausomai nuo to, ar ji yra Lygos narė, ar ne, piliečių.“

Vienos iš Tautų Lygos kūrėjų – JAV Prezidentas Vudrou Vilsonas (*Woodrow Wilson*) sankcijas apibūdino kaip „kažką didingesnio už karą“: grėsmė yra „absoliuti izoliacija <...>, kuri atveda tautą į protą taip, kaip uždusimas pašalina iš žmogaus visus polinkius kovoti <...> Taikykite šią ekonominę, taikią, tylią, mirtiną priemonę, ir jėgos nebereikės. Tai baisi priemonė. Ji nekainuoja nė vienos gyvybės už boikotuojamos tautos ribų, bet ji daro tokį spaudimą tai tautai, kuriam, mano nuomone, jokia šiuolaikinė tauta negalėtų pasipriešinti.“¹⁶

Sankcijos gali būti taikomos įvairiais tikslais ir įvairiomis formomis. Sankcijos buvo ir yra taikomos siekiant skatinti demokratiją, žmogaus teises, kovoti su terorizmu ir branduolinių ginklų platinimu, destabilizuoti režimus ir paspartinti karinių konfliktų pabaigą. Sankcijas taikančios valstybės paprastai siekia apriboti prekybą ar užsienio pagalbą su valstybe, kuriai taikomos sankcijos, tačiau jos taip pat gali apriboti keliones, įšaldyti turtą ir uždrausti tam tikriems asmenims ar grupėms naudotis finansų įstaigų paslaugomis.

Drekselio universiteto (Filadelfija, JAV) LeBow verslo koledžo Ekonomikos mokyklos, Konstancos taikomųjų mokslų universiteto Vokietijoje ir Austrijos ekonominių tyrimų instituto mokslininkai parengė bendrą projektą - Pasaulinių sankcijų duomenų bazę (GSDB) bei analizavo sankcijų taikymo evoliuciją, pasekmes ir iššūkius¹⁷.

Sankcijų atvejai klasifikuojami pagal šešias sankcijų rūšis: prekybos sankcijos, finansinės sankcijos, kelionių apribojimai, ginklų sankcijos, karinės pagalbos sankcijos ir „kitos“ sankcijos, kurios nepriskiriamos nė vienai iš pagrindinių kategorijų. Išskiriami devyni sankcijų taikymo tikslai, įskaitant politikos keitimą, režimų destabilizavimą, teritorinių konfliktų sprendimą, kovą

¹⁵ „The Covenant of the League of Nations“, UN GENEVA, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.ungeneva.org/en/about/league-of-nations/covenant>.

¹⁶ Woodrow Wilson, *Woodrow Wilson's Case for the League of Nations* (Princeton: Princeton University Press; [etc., etc.], 1923).

¹⁷ „Global Sanctions Database - GSDB“, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://globalsanctionsdatabase.com/>.

su terorizmu, karo prevencija, karo nutraukimą, žmogaus teisių atkūrimą ir skatinimą, demokratijos atkūrimą ir skatinimą bei kitus tikslus¹⁸.

Analizuojant taikomų sankcijų atvejų skaičių po Antrojo pasaulinio karo (Priedas Nr. 1), matome kad taikomų sankcijų skaičius išaugo nuo 30 atvejų 1950 metais iki daugiau nei 400 atvejų 2022 m. viduryje¹⁹.

Nors sankcijos ir kitos ekonominės prievartos formos jau seniai buvo JAV užsienio politikos arsenale, jų naudojimas labai išsiplėtė po to, kai žlugus Sovietų Sąjungai, dėl kurios Jungtinėms Valstijoms teko precedento neturinti ekonominė ir politinė galia. Dešimtajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje JAV naudojo tam tikros formos vienašales sankcijas 35 šalims, tuo tarpu prieš tai buvusį dešimtmetį jų buvo 20. Kai kuriais atvejais, įskaitant JAV sankcijas Irakui, Jugoslavijai ir Ruandai Jungtinės Valstijos siekdamos, kad šios priemonės būtų įteisintos, bendradarbiavo su kitomis valstybėmis JT Saugumo Taryboje. Tačiau jei koordinuotas tarptautinis spaudimas buvo nepasiekiamas arba neįtikino šalį pakeisti savo elgesį, JAV griebdavosi agresyvesnių vienašališkų priemonių²⁰. Po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroro aktų JAV išaugo sankcijų naudojimas kovai su tarptautiniu terorizmu²¹.

1.2. Tarptautinių sankcijų taikymas, vienašalės ir daugiašalės sankcijos

Nors sankcijų taikymu siekiama panašių tikslų, tačiau pati sankcijų priėmimo procedūra ES ir JAV skiriasi.

Jungtinėse Amerikos Valstijose Prezidentas gali įvesti ekonomines sankcijas paskelbdamas nepaprastąją padėtį (pagal Nacionalinį nepaprastųjų situacijų įstatymą) ir naudodamasis Tarptautinių nepaprastųjų ekonominių galių aktu (angl. *International Emergency Economic Powers Act, IEEPA*), kad reguliuotų ekonominius mainus su atitinkama šalimi, kuriai taikomos sankcijos. Nors Kongresas turi teisę nutraukti nepaprastąją padėtį šalyje, šis procesas yra sudėtingas, ir Kongresas niekada nesiėmė pastangų atšaukti tokį Prezidento veiksmą²². Be to, JAV sankcijos gali būti įvestos kaip įstatymas, kuris priimamas per teisėkūros procesą Kongrese ir pasirašomas Prezidento. Europos Sąjungos tarpyvyriausybinių sprendimų priėmimo procesas labai

¹⁸ T. Clifton Morgan, Constantinos Syropoulos, ir Yoto V. Yotov, „Economic Sanctions: Evolution, Consequences, and Challenges“, *Journal of Economic Perspectives* 37, nr. 1 (2023 Winter): 3–29, <https://doi.org/10.1257/jep.37.1.3>.

¹⁹ *Ibid*

²⁰ Jacob J. Lew ir Richard Nephew, „The Use and Misuse of Economic Statecraft“, *Foreign Affairs*, 2018 m. spalio 15 d., <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2018-10-15/use-and-misuse-economic-statecraft>.

²¹ Elena V McLean ir kt., „Economic sanctions and the dynamics of terrorist campaigns“, *Conflict Management and Peace Science* 35, nr. 4 (2018): 378–401.

²² Christopher A. Casey, Dianne E. Rennack, ir Jennifer K. Elsea, „The International Emergency Economic Powers Act: Origins, Evolution, and Use“ (Congressional Research Service, 2022 m. kovo 25 d.), <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45618/9>.

skiriasi nuo analogiško proceso Jungtinėse Valstijose. ES sankcijas nustato Europos Sąjungos Taryba pagal Bendrąją užsienio ir saugumo politiką (BUSP) ir jas įgyvendina arba ES lygmeniu, arba valstybės narės nacionaliniais teisės aktais. ES sankcijų politika turi du unikalius institucinius bruožus: pirma, ES valstybės narės negali taikyti sankcijų individualiai, nes ribojamųjų BUSP priemonių priėmimas nėra valstybių narių kompetencija. Antra, sprendimui taikyti BUSP sankcijas priimti reikia visų valstybių narių vienbalsio pritarimo Taryboje. Kadangi šių valstybių interesai dažnai labai skiriasi, sprendimų priėmimo procesas yra sudėtingas. Europos Komisijos ataskaitoje²³ pažymima, kad 2017 m. vasario mėn. „viena valstybė narė užblokavo Baltarusijai taikomo ginklų embargo pratęsimą, kol visos kitos valstybės narės galiausiai nesutiko pritaikyti išimtį tam tikros kategorijos mažiems ginklams, kad apskritai nepasibaigtų viso embargo galiojimas. Praėjus vieniems metams ta pati valstybė narė pareikalavo, kad norint pratęsti embargo galiojimą išimtis būtų pritaikyta dar vienos kategorijos ginklams, ir vėl visos kitos valstybės narės galiausiai turėjo sutikti dėl tos pačios priežasties.“, 2017 m. vasarą „viena valstybė narė užblokavo tikslinių ES ribojamųjų priemonių taikymą Venesuelai“. 2020 m. rugsėjį, Kipras užblokavo ES sankcijas Baltarusijai ir susiejo savo sutikimą su išankstiniu sankcijų Turkijai nustatymu²⁴. Ataskaitoje Komisija daro išvadą, kad BUSP sankcijų priėmimas kvalifikuota balsų dauguma padidintų šio sprendimų priėmimo proceso veiksmingumą, atsivertų daugiau galimybių diskutuoti ir dažniau pasiekti praktinių rezultatų, atitinkančių visų šalių interesus.

Europos Sąjunga sankcijas, kurios ES kalboje dažniausiai vadinamos ribojančiomis priemonėmis, laiko „pagrindine ES bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) priemone. Jas ES taiko kaip integruoto ir visapusiško politinio požiūrio dalį, [...] siekdama propaguoti BUSP tikslus“²⁵: žmogaus teisių, demokratijos, teisinės valstybės ir gero valdymo skatinimą, kovą su terorizmu ir masinio naikinimo ginklų neplatinimą. Klasikinės ES ribojamosios priemonės buvo ekonominio pobūdžio. Tačiau dešimtajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje pradėtos taikyti vadinamosios tikslinės arba pažangiosios sankcijos asmenims ar subjektams. ES buvo šių siauresnio pobūdžio tikslinių priemonių, kurios, ypač perspektyvios finansinių sankcijų pavidalu, propagavimo lyderė²⁶.

²³ „Komisijos komunikatas Europos Vadovų Tarybai, Europos Parlamentui ir Tarybai Galingesnė pasaulinė veikėja: veiksmingesnis sprendimų priėmimas bendros ES užsienio ir saugumo politikos srityje“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A52018D0647>.

²⁴ Jennifer Rankin, „EU Fails to Agree on Belarus Sanctions after Cyprus Blocks Plan“, *The Guardian*, 2020 m. rugsėjo 21 d., posk. World news, <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/21/eu-fails-agree-belarus-sanctions-cyprus-blocks-plan>.

²⁵ „Kaip ir kada ES patvirtina sankcijas?“, [consilium.europa.eu](https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/sanctions/), žiūrėta 2023 m. sausio 27 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/sanctions/>.

²⁶ Daniel W. Drezner, „Targeted Sanctions in a World of Global Finance“, *International Interactions* 41, nr. 4 (2015 m. rugpjūčio 8 d.): 755–64, <https://doi.org/10.1080/03050629.2015.1041297>.

Vis dėlto tarp JAV ir ES požiūrių į sankcijas išlieka techninių skirtumų. ES pareigūnai, pavyzdžiui, atsargiai žiūri į teisinius ginčus dėl įmonių ir asmenų turto įšaldymo. Kad išvengtų žalingų teisinių regreso sprendimų, ES daugiausia dėmesio skyrė bendrovėms ir asmenims, remdamasi neįslaptintais įrodymais, kuriuos būtų galima pateikti teisme, arba atsižvelgiant į tikslinių subjektų teisinį statusą, pavyzdžiui, dėl to, kad jie priklauso valstybei. Taip pat JAV ir ES sankcijų ekspertai stengėsi suvaldyti didelius JAV ir ES standartų skirtumus tokiais klausimais kaip nuosavybė ir kontrolė, kuriais gali būti pasinaudota teisiniuose ginčiuose²⁷.

Vienašalės ir daugiašalės sankcijos. Sankcijų literatūroje galima sutikti visiškai priešingos nuomonės ir argumentacijos kurios vienašalės ar daugiašalės sankcijos yra veiksmingesnės.

Argumentai daugiašalių sankcijų naudai pabrėžia didesnes nuostolius, kuriuos gali sukelti kelios sankcijos taikančios šalys, bei užtikrinti didesnę sankcijų teisėtumą, priešingai nei vienašališkų sankcijų taikymo atveju²⁸.

Galima manyti, kad daugiašalės ekonominės sankcijos turės didesnę ekonominę poveikį šalims, kuriai taikomos, nei vienašalės sankcijos, tačiau jos taip pat sulaukia didelio potencialių sankcijų pažeidėjų dėmesio. Tačiau, nepaisant to, kad daugiašalės sankcijos gali padaryti didesnę ekonominę žalą, jos dažnai būna mažiau veiksmingos siekiant norimų politinių rezultatų taikiniui, kuriam jos taikomos. Manoma, kad daugiašalės sankcijos gali sumažinti opozicinių grupių politinį veiksmingumą tikslinėje šalyje arba sustiprinti tas grupes, kurios remia nepatinkančią valdančiojo režimo politiką. Tačiau vienašalės sankcijos, kurias taiko šalis, turinti glaudžių ryšių su šalimi – sankcijų taikiniu, dažnai yra veiksmingos siekiant numatytų politinių tikslų²⁹. Visuotinė organizacija, tokia kaip Jungtinės Tautos, dažnai nepajėgi užkirsti kelio trečiosioms šalims pažeisti prekybos embargą, tačiau daug mažesnė ES yra pakankamai stipri ir turi pakankamai institucijų, kad užkirstų kelią savavališkam atskirų šalių elgesiui³⁰.

Dažnu atveju vyriausybės yra susirūpinusios dėl sąnaudų, kurias sankcijos sukuria jų pačių pramonei. Taigi sankcijas taikančios šalys dažniau sėkmingai bando taikyti sankcijas esant vidutinio lygio ekonominei tarpusavio priklausomybei su tiksline šalimi, kai vykdomos sankcijos

²⁷ Peter E. Harrell ir kt., „The Future of Transatlantic Sanctions on Russia“ (Center for a New American Security, 2017), <https://www.jstor.org/stable/resrep06243>.

²⁸ Lisa L. Martin, *Coercive Cooperation: Explaining Multilateral Economic Sanctions* (Princeton University Press, 2021).

²⁹ William H. Kaempfer ir Anton D. Lowenberg, „Unilateral Versus Multilateral International Sanctions: A Public Choice Perspective“, *International Studies Quarterly* 43, nr. 1 (1999 m. kovo 1 d.): 37–58, <https://doi.org/10.1111/0020-8833.00110>.

³⁰ Bryan R. Early ir Robert Spice, „Economic sanctions, international institutions, and sanctions busters: When does institutionalized cooperation help sanctioning efforts?“, *Foreign policy analysis* 11, nr. 3 (2015): 339–60.

pernelyg nepakenkia jų pačių ekonomikai, negu tais atvejais, kai santykiai su tiksline šalimi yra pakankamai išplėtoti, ir sukeltų didelę ekonominę žalą sankcijų taikytojui³¹.

³¹ Navin A. Bapat ir Bo Ram Kwon, „When Are Sanctions Effective? A Bargaining and Enforcement Framework“, *International Organization* 69, nr. 1 (2015): 131–62, <https://doi.org/10.1017/S0020818314000290>.

2. JAV TARPTAUTINĖS SANKCIJOS

2.1. JAV sankcijų priėmimo juridinis pagrindas

Pagal JAV taikomas gynybos strategijas, nacionaliniam saugumui kylančioms grėsmėms šalinti dažnai taikomos ekonominės ir finansinės sankcijos. JAV nacionalinio saugumo strategijoje teigiama, kad sankcijos ir kitos ekonominės priemonės „... gali būti svarbi platesnių strategijų, kuriomis siekiama atgrasyti, priversti ir suvaržyti priešininkus, dalis“³². Sankcijų veiksmingumą lemia JAV ekonominė galia, be to, jos paprastai reikalauja mažiau išlaidų ir rizikos nei karinės jėgos panaudojimas.

Dabartinė JAV sankcijų sistema susideda iš įvairių sudedamųjų dalių, tačiau remiasi dviem teisiniais pagrindais: pirma, JAV Kongreso galimybe priimti įstatymus dėl užsienio prekybos su Jungtinėmis Valstijomis ir, antra, JAV prezidento deleguotais įgaliojimais vykdyti konkrečias sankcijas ir skelbti naujas sankcijas paskelbus nacionalinę nepaprastąją padėtį, susijusią su tam tikrais nenumatytais atvejais. Remdamosi šiais pagrindais, kelios reguliavimo ir administracinės institucijos padeda užtikrinti federalinių sankcijų režimo vykdymą.

JAV vyriausybė taiko įvairias ekonomines sankcijas, kurias visų pirma administruoja JAV Iždo departamento Užsienio turto kontrolės tarnyba (angl. *Office of Foreign Assets Control, OFAC*).

OFAC administruoja ir įgyvendina ekonomines sankcijas, pagrįstas JAV užsienio politikos ir nacionalinio saugumo tikslais. Jurisdikcijos tampa JAV sankcijų taikiniu JAV Prezidento pasirašytais įsakymais. Asmenims JAV sankcijos gali būti taikomos, kai jie įvardijami vykdomuosiuose įsakymuose arba OFAC naudojasi prezidento deleguotais įgaliojimais (kai prezidentas nustato sankcijų taikymo kriterijus), konsultuodamasi su JAV Valstybės departamentu ir kitomis agentūromis (pvz., JAV Teisingumo departamentu). OFAC taip pat yra atsakinga už sandorių, kurie kitu atveju būtų draudžiami JAV sankcijomis, licencijavimą. Be to, OFAC turi įgaliojimus tirti ir skirti civilines pinigines baudas asmenims (įskaitant ne JAV asmenis), pažeidusiems JAV sankcijų įstatymus ir taisykles. JAV Teisingumo departamentas atlieka baudžiamąjį tyrimą ir vykdo baudžiamąjį persekiojimą už tyčinius JAV sankcijų pažeidimus. Bankus prižiūrinčios įstaigos, tokios kaip Valiutų kontrolieriaus biuras (OCC) ir Federalinių rezervų sistemos valdytojų taryba, taip pat turi teisę skirti civilines baudas už JAV sankcijų įstatymų ir taisyklių pažeidimus. Niujorko finansinių paslaugų departamentas (prižiūrintis tam

³² „National Security Strategy of the United States of America. December 2017“, archives.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

tikras Niujorke veikiančias finansų įstaigas) taip pat atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant sankcijų vykdymą pagal Niujorko valstijos teisės aktų reikalavimus. Galiausiai, Iždo departamento Finansinių nusikaltimų tyrimo tinklas (FinCEN) administruoja ir vykdo JAV kovos su pinigų plovimu įstatymus. Pagal JAV PATRIOT akto 311 skirsnį³³ FinCEN suteikti įgaliojimai įvardyti jurisdikciją arba ne JAV subjektą kaip keliantį rimtą susirūpinimą dėl pinigų plovimo, taip pat gali turėti panašų poveikį kaip sankcijos.

Remdamasis įvairiais įstatymais, JAV Prezidentas turi plačią diskreciją reguliuoti prekybą, kai kyla neįprasta ir ypatinga grėsmė Jungtinių Valstijų nacionaliniam saugumui, užsienio politikai ar ekonomikai. Prezidentas nustato naujas sankcijų programas ir įgyvendina savo įgaliojimus, susijusius su sankcijomis, priimdamas vykdomuosius įsakus, o vėliau konkrečių sankcijų programų administravimą paveda JAV agentūroms, iš kurių didžioji dalis yra pavesta JAV Iždo departamentui. Kartais vykdomieji įsakymai turi priedą, kuriame pats prezidentas nustato sankcijas tam tikriems asmenims, be to, juose nurodomi tolesnių sankcijų nustatymo kriterijai. Vykdomaisiais įsakymais taip pat gali būti uždrausta tam tikra veikla, pavyzdžiui, importas ar eksportas į tam tikras šalis ar regionus. Kai kuriais atvejais Kongresas priima arba kodifikuoja tam tikras sankcijas, o tai apriboja prezidento diskreciją. Tarptautinių nepaprastųjų ekonominių galių aktas (angl. *International Emergency Economic Powers Act, IEEPA*)³⁴ yra pagrindinis įstatyminių įgaliojimų šaltinis daugumai JAV sankcijų programų.

1977 m. spalio 28 d. buvo priimtas Tarptautinis nepaprastųjų ekonominių galių aktas IEEPA, kurį pasirašė prezidentas Jimmy Carteris. IEEPA suteikia prezidentui teisę paskelbti neįprastą ir išskirtinę grėsmę Jungtinių Valstijų federaliniam saugumui, užsienio politikai ir ekonomikai, kuri visiškai ar didžiąja dalimi kyla už Jungtinių Valstijų ribų. Jis taip pat suteikia prezidentui teisę apriboti sandorius ir įšaldyti turtą reaguojant į tokį pareiškimą.

Faktinio išpuolio prieš Jungtines Valstijas atveju prezidentas turi teisę konfiskuoti turtą, susijusį su tauta, grupe ar asmeniu, padėjusiu įvykdyti išpuolį. Be to, kadangi IEEPA veikia pagal Nacionalinio nepaprastųjų situacijų įstatymo (angl. *National Emergencies Act, NEA*) sąlygas, pagal šį įstatymą paskelbta nepaprastoji situacija turi būti kasmet atnaujinama, kad galėtų toliau galioti.

Tarptautinis nepaprastųjų ekonominių galių aktas yra sutartis, kuria išplečiama vykdomosios valdžios galia krizių atvejais taikos metu. IEEPA suteikia prezidentui įgaliojimus reaguoti į neįprastą ir ypatingą pavojų nacionaliniam saugumui keičiant Jungtinių Valstijų

³³ „Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT) Act“, FinCEN.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.fincen.gov/resources/statutes-regulations/usa-patriot-act>.

³⁴ „50 USC Ch. 35: INTERNATIONAL EMERGENCY ECONOMIC POWERS“, house.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title50/chapter35&edition=prelim>.

ekonominę politiką. Pagal IEEPA reglamentuojama didžioji dalis JAV sankcijų režimo, kurį valdo ir prižiūri OFAC.

Kiti įstatyminiai įgaliojimai apima Prekybos su priešu aktą (angl. *Trade With Enemy Act, TWEA*)³⁵, kuris yra Kubos sankcijų programos pagrindas, ir Užsienio narkotikų prekeivių nustatymo aktas (angl. *Kingpin Act*)³⁶. Kongresas taip pat yra priėmęs nemažai įstatymų, kuriais leidžiama arba reikalaujama taikyti sankcijas konkrečioms jurisdikcijoms ar veiklai. Pavyzdžiui, 2017 m. Kongresas priėmė, o prezidentas pasirašė Kovos su Amerikos priešininkais sankcijomis įstatymą (angl. *Countering America's Adversaries Through Sanctions Act, CAATSA*)³⁷, kuriuo išplečiamos sankcijos, nukreiptos prieš Iraną, Šiaurės Korėją ir Rusiją.

Priėmęs CAATSA, JAV Kongresas padidino atotrūkį tarp Jungtinių Valstijų ir Europos dėl to, kaip kontroliuoti žalingą Rusijos veiklą, ir dar labiau sustiprino teoriją, kad režimo atstovams ir su Kremliumi susijusiems turtingiems asmenims tenkančios išlaidos sukels spaudimą iš vidaus ir paskatins Kremlių pakeisti savo politiką. Prezidento administracija, įvykdė CAATSA reikalavimą iki 2018 m. sausio mėn. paskelbti ataskaitą, kurioje būtų išvardyti aukšto rango vyriausybės pareigūnai ir turtingi oligarchai, tačiau vėliau patvirtinta, kad sąrašas sudarytas tiesiog remiantis 2017 m. „Forbes“ sudarytu 200 turtingiausių Rusijos verslininkų sąrašu³⁸. Apskritai ES nepritaria tokiam požiūriui ir teikia pirmenybę sankcijoms asmenims ar subjektams, susijusiems su Ukrainos teritorinio vientisumo, suvereniteto ir nepriklausomybės pažeidimais ar kita piktybine Rusijos veikla.

Paprastai Prezidentas ar OFAC iš anksto nepraneša apie naujų JAV sankcijų įvedimą. Kongrese svarstomi įvairūs siūlomi teisės aktai, susiję su sankcijomis.

Be sankcijų Jungtinėse Valstijose galioja du pagrindiniai eksporto kontrolės režimai: i) Eksporto administravimo taisyklės (angl. *Export Administration Regulations, EAR*), kurias administruoja JAV Prekybos departamento Pramonės ir saugumo biuras (angl. *Bureau of Industry and Security, BIS*), ir ii) Tarptautinės prekybos ginklais taisyklės (angl. *International Traffic in Arms Regulations, ITAR*), kurias administruoja JAV Valstybės departamento Gynybos prekybos kontrolės direktoratas (angl. *Directorate of Defense Trade Controls, DDTC*). EAR kontroliuoja daugumos JAV kilmės prekių, programinės įrangos ir technologijų eksportą, reeksportą ir perdavimą į šalį (įskaitant prekes, pagamintas už JAV ribų, kuriose yra tam tikras kiekis

³⁵ „50 USC Ch. 53: TRADING WITH THE ENEMY“, house.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title50/chapter53&edition=prelim>.

³⁶ „Foreign Narcotics Kingpin Designation Act“, congress.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/house-bill/3164>.

³⁷ „Countering America's Adversaries Through Sanctions Act“, congress.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/3364/text>.

³⁸ Jarrett Blanc ir Andrew S. Weiss, „Challenges to U.S.-EU Unity“, U.S. Sanctions on Russia: (Carnegie Endowment for International Peace, 2019), <https://www.jstor.org/stable/resrep20963.7>.

kontroliuojamo JAV kilmės turinio). ITAR kontroliuoja JAV gynybos prekių ir technologijų, įtrauktų į JAV ginkluotės sąrašą, eksportą, reeksportą ir tarpininkavimą jas perduodant. Už EAR ir ITAR pažeidimus taikomos civilinės ir baudžiamosios sankcijos.

Įtraukimo į sankcijų sąrašą ginčijimas. Asmenys ar subjektai, kurie yra įtraukti į OFAC sankcijų sąrašą, gali pateikti OFAC prašymą išbraukti juos iš sąrašo, nurodydami priežastis, kodėl aplinkybės, dėl kurių jie buvo įtraukti į sąrašą, nebetaikomos ir (arba) buvo padaryta klaida³⁹. SDN sąrašo atveju tokius prašymus išbraukti iš sąrašo reglamentuoja Federalinių taisyklių kodekso (angl. *Code of Federal Regulations, CFR*). 31 straipsnio § 501.807⁴⁰. Jei OFAC atsisako, šis sprendimas gali būti ginčijamas teisme.

Sankcijų panaikinimo procesas. Paprastai Prezidentas turi teisę atšaukti ar iš dalies pakeisti vykdomąjį įsaką, kad pakeistų sankcijų programos pobūdį arba visiškai ją panaikintų. Tačiau kai kurios sankcijų programos (pvz., JAV embargas Kubai) yra visiškai arba iš dalies nustatytos įstatymu, ir Kongresas turėtų priimti naują teisės aktą, kad tokios sankcijos būtų visiškai panaikintos. Kalbant apie sankcijas konkreitiems asmenims ar subjektams, OFAC paprastai turi teisę išbraukti asmenis iš savo sankcijų sąrašų, pasikonsultavusi su tarpžinybinėmis institucijomis⁴¹.

Blokavimo statusas. JAV galioja tam tikri anti-boikoto įstatymai ir taisyklės, kurias administruoja JAV Prekybos departamento Pramonės ir saugumo biuras, draudžiantys JAV asmenims dalyvauti JAV nesankcionuotuose boikotuose⁴², t. y. boikotuose, kuriems JAV Vyriausybė nepritaria. Žymiausias toks boikotas yra Arabų lygos nuo 1945 m. vykdytas Izraelio boikotas⁴³.

JAV Prekybos departamento Pramonės ir saugumo biure (BIS) veikia Kovos su boikotais atitiktis biuras (angl. *Office of Antiboycott Compliance, OAC*). OAC pavesta administruoti ir vykdyti 2018 m. Antiboikoto aktą⁴⁴, 2018 m. Eksporto kontrolės reformos aktą⁴⁵ (ECRA) ir

³⁹ „Filing a Petition for Removal from an OFAC List“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., <https://ofac.treasury.gov/specially-designated-nationals-list-sdn-list/filing-a-petition-for-removal-from-an-ofac-list>.

⁴⁰ „31 CFR § 501.807 - Procedures Governing Delisting from the Specially Designated Nationals and Blocked Persons List.“, govinfo.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.govinfo.gov/app/details/CFR-2021-title31-vol3/CFR-2021-title31-vol3-sec501-807>.

⁴¹ Benjamin Raynor, „The shadow of sanctions: reputational risk, financial reintegration, and the political economy of sanctions relief“, *European Journal of International Relations* 28, nr. 3 (2022 m. rugsėjis): 696–721, <https://doi.org/10.1177/13540661221100540>.

⁴² „The Antiboycott Provisions of the EAR: Jurisdiction“, bis.doc.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 18 d., <https://www.bis.doc.gov/index.php/enforcement/oac>.

⁴³ Amber Jameel Kalyal, „Israel and the Arab Boycott“, *Strategic Studies* 21, nr. 1 (2001): 167–93.

⁴⁴ „50 USC Chapter 58, Subchapter II: ANTI-BOYCOTT ACT OF 2018“, žiūrėta 2023 m. balandžio 18 d., <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title50/chapter58/subchapter2&edition=prelim>.

⁴⁵ „Export Control Reform Act of 2018“, congress.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 18 d., <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/5040>.

Antiboikoto nuostatas, išdėstytas Eksporto administravimo taisyklėse⁴⁶ (EAR). Šios nuostatos neskatina, o tam tikromis aplinkybėmis draudžia JAV bendrovėms imtis tam tikrų veiksmų, kuriais remiamas ar palaikomas užsienio šalies vykdomas boikotas, nukreiptas prieš Jungtinėms Valstijoms draugišką šalį (nesankcionuotas užsienio boikotas). JAV bendrovės privalo pranešti OAC apie gautus tam tikrus su boikotu susijusius prašymus pateikti informaciją, skirtą patikrinti, ar laikomasi nesankcionuoto užsienio boikoto. Draudžiama veikla, be kita ko, apima JAV bendrovių susitarimus atsisakyti verslo su boikotuojama šalimi arba su asmenimis, įtrauktais į juodąjį sąrašą, dėl su boikotu susijusių priežasčių, informacijos apie bet kurio asmens verslo santykius su boikotuojama šalimi arba su asmenimis, įtrauktais į juodąjį sąrašą, teikimą ir akredityvų, kuriuose yra draudžiamų su boikotu susijusių sąlygų, įgyvendinimą (JAV bankų subjektų).

2.2. JAV sankcijų taikymo procedūros

Dauguma JAV sankcijų laikomos „pirminėmis sankcijomis“. Kad būtų pažeistos JAV pirminės sankcijos, sandoris paprastai turi būti susijęs su i) JAV ir ii) asmeniu, kuriam taikomos sankcijos (juridiniai ar fiziniai asmenimis), arba jurisdikcija, kuriai taikomos sankcijos. Sandoris gali būti susijęs su JAV, jei jame dalyvauja JAV asmuo arba JAV kilmės produktai, programinė įranga ar technologijos, arba jei dėl jo JAV teritorijoje vykdoma veikla. Svarbu tai, kad ne JAV įmonės ir asmenys gali dalyvauti su JAV susijusiuose sandoriuose ir dėl to pažeisti JAV sankcijas⁴⁷.

Pirminės sankcijos apima kelių rūšių sankcijas⁴⁸:

a) Sąrašu grindžiamomis blokavimo sankcijomis paprastai draudžiami JAV vidaus sandoriai su nurodytais asmenimis (fiziniais ir juridiniais asmenimis, laivais, orlaiviais ir t. t.), kuriuos OFAC yra įtraukusi į savo Specialiai įvardytų asmenų (angl. *Specially Designated Nationals, SDN*) sąrašą. OFAC vykdo daugybę sankcijų programų, įskaitant konkrečioms šalims skirtas programas ir programas, nukreiptas prieš tarptautinę prekybą narkotikais, ginklų platinimą, kenkėjišką kibernetinę veiklą, žmogaus teisių pažeidimus ir korupciją bei kitą neteisėtą veiklą. OFAC turi teisę paskirti asmenis, kurie atitinka programos kriterijus, ir tada įtraukti tuos asmenis į SDN sąrašą.

⁴⁶ „15 CFR Chapter VII Subchapter C -- Export Administration Regulations“, žiūrėta 2023 m. balandžio 18 d., <https://www.ecfr.gov/current/title-15/subtitle-B/chapter-VII/subchapter-C>.

⁴⁷ Meagher, *supra note*, 12.

⁴⁸ Jill no, „Economic and Financial Sanctions in U.S. National Security Strategy“, *PRISM 7*, nr. 4 (2018): 64–73.

SDN sąrašas pateikiamas OFAC interneto svetainėje⁴⁹.

Pažymėtina, kad pagal OFAC „50 proc. taisyklę“ bet kuris subjektas, kurio 50 proc. ar daugiau akcijų tiesiogiai ar netiesiogiai priklauso vienam ar daugiau SDN, laikomas blokuotu (t. y. laikomas SDN), net jei jis nėra įtrauktas į sąrašą. Taikant šią taisyklę kelių SDN nuosavybės dalys viename subjekte sumuojamos.

Be SDN sąrašo OFAC taip pat yra sudariusi ir kitus sąrašus, kuriuose esantiems subjektams yra taikomos sankcijos:

Užsienio sankcijų vengėjų (angl. *Foreign Sanctions Evaders, FSE*) sąrašas⁵⁰. OFAC gali nurodyti asmenis, kurie pažeidė, bandė pažeisti, planavo pažeisti arba sukėlė JAV sankcijų, taikomų Sirijai arba Iranui, pažeidimą, ir tokie asmenys įtraukiami į Užsienio sankcijų vengiančių asmenų sąrašą. Į šį sąrašą taip pat įtraukiami ne JAV asmenys, kuriuos OFAC nustatė kaip padėjusius sudaryti apgaulingus sandorius asmenims, kuriems taikomos sankcijos, arba jų vardu. Paprastai draudžiami su JAV susiję sandoriai su asmenimis, įtrauktais į FSE sąrašą, tačiau, skirtingai nei SDN sąrašė, jiems netaikomi blokavimo reikalavimai.

Sektorinių sankcijų nustatymo (angl. *Sectoral Sanctions Identifications, SSI*) sąrašas⁵¹. Šiame sąrašė yra keturių Rusijos ekonomikos sektorių (finansų, energetikos, gynybos ir naftos žvalgybos ir (arba) gavybos) subjektai. Tam tikrų kategorijų sandoriai su SSI sąrašė esančiais subjektais paprastai yra draudžiami.

Rusijai įsiveržus į Ukrainą, OFAC įvedė keletą veiklos draudimų, kuriais siekiama uždrausti konkrečią JAV asmenų veiklą, susijusią su Rusija. JAV asmenims draudžiama: (i) naujos investicijos Rusijoje po 2022 m. balandžio 6 d.; (ii) Rusijos kilmės energetikos produktų (pvz. nafta, suskystintos gamtinės dujos, akmens anglis ir susiję produktai), žuvies, jūros gėrybių, alkoholio ar deimantų importas į Jungtines Valstijas; ir iii) JAV kilmės apskaitos paslaugų, korporatyvinių bei valdymo konsultacijų paslaugų eksportas į Rusiją. OFAC taip pat taiko tam tikras „sektorines sankcijas“ pagal Rusijos ir Ukrainos sankcijų programą. Sektorinės sankcijos, palyginti su tradicinėmis OFAC sankcijomis, buvo sukurtos siekiant daryti tikslinį poveikį Rusijos ekonomikai. Šiomis sankcijomis draudžiami tam tikrų kategorijų sandoriai, susiję su JAV asmenimis arba JAV teritorija, su šalimis, įtrauktomis į OFAC SSI sąrašą. OFAC išleido keturias

⁴⁹ „Specially Designated Nationals And Blocked Persons List (SDN) Human Readable Lists“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <https://ofac.treasury.gov/specially-designated-nationals-and-blocked-persons-list-sdn-human-readable-lists>.

⁵⁰ „Foreign Sanctions Evaders (FSE) List“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., <https://ofac.treasury.gov/consolidated-sanctions-list-non-sdn-lists/foreign-sanctions-evaders-fse-list>.

⁵¹ „Sectoral Sanctions Identifications (SSI) List“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., <https://ofac.treasury.gov/consolidated-sanctions-list-non-sdn-lists/sectoral-sanctions-identifications-ssi-list>.

direktyvas (SSI direktyvos)⁵², kurių kiekviena skirta skirtingiems Rusijos ekonomikos sektoriams: finansų, energetikos, gynybos ir naftos žvalgybos ir (arba) gavybos. Šiose direktyvose JAV asmenims taikomi draudimai: i) sandoriams pirminėje arba antrinėje Rusijos valstybės skolos vertybinių popierių rinkoje; ii) į sąrašą įtrauktų Rusijos finansų įstaigų korespondentinių arba tarpinių mokėjimo sąskaitų tvarkymas; iii) sandoriai su į sąrašą įtrauktų Rusijos subjektų naujais skolos vertybiniais popieriais, kurių terminas ilgesnis nei 14 dienų, arba naujomis akcijomis; ir iv) sandoriai su Rusijos centriniu banku, Nacionaliniu turto fondu arba Finansų ministerija. OFAC „50 proc. taisyklė“ taip pat taikoma.

Nuo 2022 m. vasario mėn. OFAC į SDN sąrašą įtraukė daugiau kaip 2500 su Rusija susijusių objektų, įskaitant maždaug 2400 fizinių ir juridinių asmenų, 115 laivų ir 19 orlaivių. Į sąrašą įtraukti įvairūs asmenys - nuo aukštų Rusijos vyriausybės pareigūnų, įskaitant prezidentą Vladimirą Putiną, iki didelės grynosios vertės asmenų, kurių turtas susijęs su Rusijos valstybe, pajamas gaunančių sektorių vadovų ir karinio-pramoninio komplekso rėmėjų. JAV sankcijos taikomos daugiau kaip 80 % Rusijos bankų sektoriaus pagal turta, įskaitant 10 didžiausių Rusijai priklausančių bankų. Sankcijos taikomos visiems Rusijos Valstybės Dūmos (450) ir Federacijos Tarybos (170) nariams, taip pat 47 Rusijos gubernatoriams. OFAC nustatė eilę Rusijos Federacijos ekonomikos sektorių, todėl sankcijos gali būti taikomos bet kuriam asmeniui ar subjektui, kuris, kaip nustatyta, veikia ar veikė šiuose sektoriuose, ir išplečiamos Jungtinių Valstijų galimybės greitai nustatyti papildomas ekonomines sankcijas Rusijai dėl jos pradėto karo Ukrainoje. Sektoriai apima metalurgiją ir kasybą, kvantinę kompiuteriją, buhalterinę apskaitą, patikėjimo teisių ir įmonių valdymo paslaugas, valdymo konsultacijas, aviacijos ir kosmoso pramonę, jūrų pramonę, elektroniką, finansines paslaugas, technologijas, gynybą ir su ja susijusias medžiagas⁵³.

Kinijos karinio-pramoninio komplekso bendrovių (angl. *Chinese Military-Industrial Complex Companies, CMIC*) **sąrašas**⁵⁴. Šiame sąrašė yra kelios dešimtys Kinijos bendrovių, kurių vertybiniais popieriais prekiaujama viešai, JAV asmenims draudžiama pirkti ar parduoti šiuos vertybinius popierius nuo tokių subjektų įtraukimo į CMIC sąrašą dienos.

Sankcijų dėl korespondentinių sąskaitų arba tarpinių mokėjimo sąskaitų (angl. *The Correspondent Account or Payable-Through Account Sanction, CAPTA*) **sąrašas**⁵⁵. Į šį sąrašą

⁵² „Ukraine-/Russia-Related Sanctions Regulations“, Federal Register, žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d., <https://www.federalregister.gov/documents/2022/05/02/2022-09371/ukraine-russia-related-sanctions-regulations>.

⁵³ „FACT SHEET: Disrupting and Degrading – One Year of U.S. Sanctions on Russia and Its Enablers“, U.S. Department of the Treasury, žiūrėta 2023 m. balandžio 17 d., <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1298>.

⁵⁴ „Non-SDN Chinese Military-Industrial Complex Companies List (NS-CMIC List)“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., <https://ofac.treasury.gov/consolidated-sanctions-list/ns-cmic-list>.

⁵⁵ „List of Foreign Financial Institutions Subject to Correspondent Account or Payable-Through Account Sanctions (CAPTA List)“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., <https://ofac.treasury.gov/consolidated-sanctions-list-non-sdn-lists/list-of-foreign-financial-institutions-subject-to-correspondent-account-or-payable-through-account-sanctions-capta-list>.

įtrauktos ne JAV finansų įstaigos, kurioms draudžiama atidaryti ar tvarkyti korespondentinę sąskaitą arba tarpinę mokėjimo sąskaitą Jungtinėse Valstijose arba kurioms taikoma viena ar daugiau griežtų sąlygų pagal su Rusija ir Ukraina, Šiaurės Korėja, Iranu ir „Hezbollah“ susijusias sankcijas. Konkretios sankcijos, taikomos kiekvienam subjektui, išvardytos CAPTA sąrašė.

b) Tikslinėmis sankcijomis paprastai draudžiami konkretūs su JAV susiję sandoriai su tam tikrais asmenimis. Rusijai įsiveržus į Ukrainą, JAV vyriausybė įvedė sankcijų, kuriomis JAV asmenims draudžiama dalyvauti tam tikroje su Rusija susijusioje veikloje⁵⁶.

c) Visapusiškos sankcijos šalims ar regionui plačiai taikomos šalims ar regionams (jurisdikcijoms) ir paprastai draudžia beveik visus su tomis jurisdikcijomis susijusius JAV sandorius. Šiuo metu yra septynios jurisdikcijos, kurioms taikomos visapusiškos JAV sankcijos: Kuba, Iranas, Šiaurės Korėja, Sirija ir trys Ukrainos regionai (Krymo regionas, vadinamoji Donecko liaudies respublika ir vadinamoji Luhansko liaudies respublika).

JAV vyriausybė taiko „antrines sankcijas“, kad atgrasytų nuo tam tikros konkrečios ne JAV asmenų veiklos, kuri nėra susijusi su JAV⁵⁷. Šiomis sankcijomis grasinama įtraukti ne JAV asmenį į SDN sąrašą (arba taikyti kitas, švelnesnes sankcijas), jei ne JAV asmuo užsiima tam tikra nustatyta veikla. Tokiais atvejais JAV vyriausybė faktiškai verčia ne JAV asmenis rinktis, ar bendradarbiauti su Jungtinėmis Valstijomis, ar užsiimti veikla, susijusia su šalimi, kuriai taikomos sankcijos. Svarbu tai, kad nors pirminių sankcijų pažeidimo pasekmės yra galimi baudžiamieji veiksmai, antrinių sankcijų negalima pažeisti, nes jos yra grasinimai, o ne teisiniai draudimai. Dalyvavimo veikloje, kuriai taikomos šios grėsmės, pasekmė yra įtraukimas į SDN sąrašą arba kitokio prekybos su Jungtinėmis Valstijomis apribojimo nustatymas. Antrinėmis sankcijomis gali grasinti Prezidentas savo vykdomuoju įsaku arba Kongresas teisės aktais, kuriuose reikalaujama arba leidžiama Prezidentui taikyti sankcijas šalims, vykdančioms tam tikros rūšies veiklą. Prezidentas turi didelę diskreciją net ir privalomų antrinių sankcijų įvedimo atžvilgiu, nes pagal tokius įgaliojimus Prezidentas turi taikyti sankcijas asmenims, kurie, Prezidento nuomone, vykdo tam tikrą veiklą, o Prezidentas turi diskrecijos teisę nuspręsti, ar taikyti tokias sankcijas⁵⁸.

Šiuo metu JAV vyriausybė grasina antrinėmis sankcijomis ne JAV asmenims už konkrečią veiklą, susijusią su „Hezbollah“, Iranu, Šiaurės Korėja, Rusija ir Venesuela. JAV vyriausybė taip pat grasina tam tikromis antrinėmis sankcijomis ne JAV finansų įstaigoms, kurios vykdo tam tikrus svarbius sandorius su asmenimis, kuriems taikomos tam tikros su terorizmu

⁵⁶ „3 CFR 13662. Blocking Property of Additional Persons Contributing to the Situation in Ukraine“, govinfo.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., <https://www.govinfo.gov/app/details/CFR-2015-title3-vol1/https%3A%2F%2Fwww.govinfo.gov%2Fapp%2Fdetails%2FCFR-2015-title3-vol1%2FCFR-2015-title3-vol1-eo13662>.

⁵⁷ Jeffrey A. Meyer, „Second Thoughts on Secondary Sanctions“, *University of Pennsylvania Journal of International Law* 30, nr. 3 (2009 Spring): 905–67.

⁵⁸ Meagher, *supra note*, 12.

susijusios sankcijos. Dėl 2020 m. liepos mėn. priimto Honkongo autonomijos įstatymo antrinės sankcijos taip pat gresia ne JAV finansų įstaigoms, kurios dalyvauja tam tikruose reikšminguose sandoriuose su asmenimis, kurie, kaip nustatyta, prisidėjo kenkiant Honkongo autonomijai⁵⁹.

OFAC savo interneto svetainėje saugo sankcijų sąrašų kopijas ir turi konsoliduotą visų sąrašų paieškos funkciją⁶⁰. OFAC taip pat skelbia pranešimus apie sankcijų sąrašo papildymą ar išbraukimą savo interneto svetainėje ir platina juos elektroniniu paštu. Ši informacija taip pat skelbiama Federaliniame registre⁶¹.

Sankcijų įgyvendinimas. Kad būtų pažeistos JAV pirminės sankcijos, sandoris paprastai turi būti susijęs su (i) JAV ir (ii) asmeniu ar jurisdikcija, kuriems taikomos sankcijos. Ryšys su JAV gali atsirasti įvairiais būdais, įskaitant JAV asmenų (apibrėžtų toliau) dalyvavimą, JAV kilmės produktų, programinės įrangos ar technologijų naudojimą, JAV teritorijoje vykdomą veiklą arba su ja susijusią veiklą (pavyzdžiui, JAV doleriais vykdomus sandorius per JAV finansų sistemą). OFAC paprastai apibrėžia „JAV asmenį“ taip: bet kuris JAV pilietis, kad ir kur jis būtų; bet kuris nuolat JAV gyvenantis užsienietis, kad ir kur jis būtų; bet kuris subjektas, įsteigtas pagal Jungtinių Valstijų arba bet kurios jurisdikcijos Jungtinėse Valstijose įstatymus (įskaitant JAV bankų ne JAV filialus); arba bet kuris asmuo, esantis Jungtinėse Valstijose⁶². Kalbant apie Kubos ir Irano sankcijų programas, ne JAV subjektai, priklausantys JAV asmenims arba jų kontroliuojami, taip pat laikomi „JAV asmenimis“. Atitinkamai bet kokie su JAV susiję sandoriai su šalimis, įtrauktomis į SDN arba FSE sąrašus, paprastai yra draudžiami. Taip pat draudžiama sudaryti sandorius, turinčius ryšį su JAV, kuriuose tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja jurisdikcijos, kurioms taikomos visapusiškos sankcijos, įskaitant bendroves, įsteigtas pagal jurisdikcijos, kuriai taikomos sankcijos, įstatymus, jurisdikcijų, kurioms taikomos sankcijos, vyriausybes, asmenis, paprastai gyvenančius jurisdikcijose, kurioms taikomos sankcijos, ir trečiųjų šalių subjektus ar asmenis (įskaitant vadinamąsias fiktyvias bendroves), jei sandorio nauda atiteks jurisdikcijai, kuriai taikomos sankcijos. Svarbu tai, kad ne JAV asmenys gali vykdyti sandorius, kurie yra susiję su JAV, ir taip pažeisti JAV sankcijas. Kaip pavyzdžius galima paminėti sandorius, kuriuose dalyvauja JAV asmenų darbuotojai ar JAV verslo partneriai, sandorius (JAV doleriais ar kitomis valiutomis, įskaitant kriptovaliutas), kurie vykdomi per Jungtines Valstijas (įskaitant ne JAV veikiančius JAV bankų filialus), arba JAV kilmės prekių eksportą ar reeksportą. Be to, OFAC

⁵⁹ Tom Ruys ir Cedric Ryngaert, „Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to, US Secondary Sanctions“, *British Yearbook of International Law*, 2020 m. rugsėjo 22 d., <https://doi.org/10.1093/bybil/braa007>.

⁶⁰ „Sanctions List Search“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/>.

⁶¹ „Code of Federal Regulations (Annual Edition)“, govinfo.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <https://www.govinfo.gov/app/collection/cfr>.

⁶² Louisa C. Slocum, „Ofac, the Department of State, and the Terrorist Designation Process: A Comparative Analysis of Agency Discretion“, *Administrative Law Review* 65, nr. 2 (2013): 387–425.

sankcijų programomis paprastai draudžiami sandoriai, kuriais apeinami arba vengiama, siekiama apeiti arba išvengti, kuriais pažeidžiami arba bandoma pažeisti OFAC nustatytus draudimus. Ne JAV asmenys gali būti patraukti atsakomybėn už JAV sankcijų pažeidimą, jei sukelia pirminių sankcijų pažeidimą, kurį įvykdė JAV asmenys arba kuris susijęs su JAV teritorija. Priešingai, kai ne JAV asmenys vykdo verslą, nesusijusį su JAV, pirminės sankcijos netaikomos⁶³.

JAV asmenys privalo blokuoti į SDN sąrašą įtrauktų asmenų ir asmenų, kuriems taikoma 50 proc. taisyklė, lėšas ar kitą turtą. Visos blokuotos lėšos turi būti laikomos atskirose laikinosiose sąskaitose ir negali būti išmokėtos be specialaus OFAC leidimo. Tai, kad konkretus sandoris yra draudžiamas pagal OFAC taisykles, nebūtinai reiškia, kad jam taikomas blokavimo reikalavimas. Daugeliu atvejų sandoris turi būti tiesiog atmestas. Paprastai JAV asmenys, pradėję valdyti arba kontroliuoti užblokuotą turtą arba atmetę sandorį, per 10 dienų nuo turto blokavimo arba sandorio atmetimo turi pateikti OFAC pranešimą apie užblokuotą turtą arba sandorio atmetimą. Užblokuoto turto turėtojai taip pat privalo OFAC pateikti metinę ataskaitą, kurioje išsamiai nurodo visą jų turimą užblokuotą turtą. Be to, šalys, kurios naudojasi tam tikromis bendrosiomis licencijomis, privalo OFAC pranešti apie tokio naudojimo ypatumus, kaip reikalaujama konkrečioje licencijoje (pvz., kasmet).

OFAC pagal įvairias sankcijų programas taiko įvairias išimtis ir bendrąsias licencijas. Šias išimtis ir bendrąsias licencijas galima rasti OFAC taisyklėse ir OFAC interneto svetainėje⁶⁴. Sandoriams ar veiklai, kurių aiškiai neleidžia išimtis ar bendroji licencija, šalys gali pateikti OFAC specialius licencijos prašymus⁶⁵.

OFAC savo interneto svetainėje reguliariai skelbia gaires ir DUK dėl sankcijų apribojimų ir atitikties lūkesčių. Be to, 2019 m. gegužės mėn. OFAC paskelbė „OFAC atitikties įsipareigojimų pagrindus“⁶⁶, skirtus organizacijoms, kurioms taikoma JAV jurisdikcija, taip pat užsienio subjektams, kurie vykdo verslą Jungtinėse Amerikos Valstijose arba su JAV asmenimis arba naudoja JAV kilmės prekes ar paslaugas. Pagrinduose aprašomi veiksmingos sankcijų laikymosi programos elementai, suskirstyti į penkis esminius atitikties komponentus: i) vadovybės įsipareigojimą; ii) rizikos vertinimą; iii) vidaus kontrolės priemonės; iv) testavimą ir auditą; ir v) mokymą. Dokumente pateikiamas priedas, kuriame trumpai analizuojamos kai kurios pagrindinės akivaizdžių JAV ekonominių ir prekybos sankcijų programų pažeidimų priežastys, kurias OFAC

⁶³ Ethan Kessler, „Working Paper: How Economic Sanctions are Used in U.S. Foreign Policy“ (Chicago Council on Global Affairs, 2022), <https://www.jstor.org/stable/resrep42021>.

⁶⁴ „Selected General Licenses Issued by OFAC“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <https://ofac.treasury.gov/selected-general-licenses-issued-ofac>.

⁶⁵ „OFAC License Application Page“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 18 d., <https://ofac.treasury.gov/ofac-license-application-page>.

⁶⁶ „A Framework for OFAC Compliance Commitments“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20190502_33.

nustatė atlikdama tyrimus. 2021 m. spalį OFAC paskelbė Sankcijų laikymosi gaires virtualių valiutų rinkoje⁶⁷, kuriose šie atitikties lūkesčiai aptariami kriptovaliutų ir skaitmeninio turto kontekste. Gairėse apžvelgiami OFAC sankcijų reikalavimai ir procedūros, įskaitant licencijavimo ir vykdymo užtikrinimo procesus, ir išskiriama geroji sankcijų laikymosi praktika, pritaikyta virtualiosios valiutos pramonei.

Sankcijų vykdymo užtikrinimas. Už tyčinį JAV ekonominių sankcijų įstatymų ir taisyklių pažeidimą numatytos baudžiamosios sankcijos.

Už baudžiamąjį persekiojimą pažeidus sankcijas atsako JAV Teisingumo departamentas. JAV Teisingumo departamentas ir OFAC dažnai atlieka lygiagrečius tyrimus, o už pažeidimus gali būti taikomos ir baudžiamosios, ir civilinės sankcijos. Valstijų baudžiamosios institucijos taip pat gali patraukti baudžiamojon atsakomybėn už veiksmus, susijusius su sankcijų pažeidimais (pavyzdžiui, su sankcijomis susijusius valstijų bankininkystės įstatymų pažeidimus).

Už JAV sankcijų įstatymų ir taisyklių pažeidimus baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamos JAV ir ne JAV įmonės ir asmenys.

Didžiausia baudžiamoji bauda už daugumos JAV sankcijų programų pažeidimus yra virš 1,7 mln. JAV dolerių arba 10 metų kalėjimo už kiekvieną pažeidimą. Pagal „Kingpin Act“ už tam tikrus su narkotikais susijusius sankcijų pažeidimus gali būti skiriamos baudžiamosios baudos bendrovių vadovams iki 5 mln. JAV dolerių arba 30 metų kalėjimo už kiekvieną pažeidimą arba bendrovėms iki 10 mln. JAV dolerių. Su sankcijų pažeidimais susijusios lėšos taip pat gali būti konfiskuojamos baudžiamąja tvarka. Įstatymai nenustato viršutinės ribos, iki kurios gali būti paskirta bendra bauda ar konfiskavimas, ir pastaruoju metu buvo keletas baudžiamųjų sankcijų vykdymo užtikrinimo veiksmų, kurių metu buvo skirtos šimtamilijoninės ir (arba) milijardinės baudos ir (arba) konfiskuotos lėšos. 2022 m. buvo areštuotas virš 1 mlrd. JAV dolerių vertės su Rusijos oligarchu Suleimanu Kerimovu susijęs turtas⁶⁸.

Piniginės baudos gali būti skiriamos už civilinius JAV sankcijų pažeidimus. Civiliniai pažeidimai yra „griežtos atsakomybės“ nusikaltimai, t. y. asmuo gali būti atsakingas už OFAC sankcijų civilinį pažeidimą, neatsižvelgiant į jo žinojimą ar kaltės laipsnį.

Už ekonominių sankcijų pažeidimų tyrimą ir vykdymą visų pirma yra atsakinga OFAC. JAV ir ne JAV korporacijos bei fiziniai asmenys gali būti patraukti administracinėn atsakomybėn už JAV sankcijų įstatymų ir taisyklių pažeidimus.

⁶⁷ „Sanctions Compliance Guidance for the Virtual Currency Industry and Updated Frequently Asked Questions“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20211015>.

⁶⁸ „U.S. Treasury Blocks Over \$1 Billion in Suleiman Kerimov Trust“, U.S. Department of the Treasury, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0841>.

OFAC turi teisę skirti dideles administracines baudas. Šiuo metu OFAC sankcijų programoms, patvirtintoms pagal Tarptautinis nepaprastųjų ekonominių galių aktą IEEPA, gali skirti maksimalią administracinę baudą - 356 579 JAV dolerių už vieną pažeidimą (2023 m. sausio 13 d. indeksavimas). Už Prekybos su priešu akto TWEA pažeidimus (susijusius su sankcijomis Kubai) šiuo metu didžiausia administracinė bauda yra 105 083 USD už pažeidimą. Už Kingpin Act pažeidimus šiuo metu didžiausia administracinė bauda yra 1 771 754 JAV dolerių už vieną pažeidimą. Šios sumos periodiškai koreguojamos atsižvelgiant į infliaciją⁶⁹.

Jeigu subjektas arba asmuo, kuris, kaip nustatyta, administracine tvarka pažeidė sankcijų įstatymus ar taisykles, turi konkrečią OFAC išduotą licenciją arba kreipiasi dėl jos išdavimo, OFAC dėl administracinio pažeidimo gali neišduoti, atsisakyti išduoti, sustabdyti, pakeisti arba panaikinti licencijos leidimą. Tam tikrais atvejais OFAC taip pat gali perduoti bylą Teisingumo departamentui, kad šis pradėtų baudžiamąjį persekiojimą.

JAV sankcijų politikos raida atitinka JAV galių ir įsipareigojimų pokyčius istorijos eigoje. Kartais Jungtinės Valstijos siekė taikyti sankcijas gerokai viršydamos jų veiksmingumą, tačiau kitais atvejais Jungtinės Valstijos sėkmingai naudojo savo galią savo diplomatinei naudai. Per visą savo istoriją Jungtinės Valstijos buvo suinteresuotos taikyti sankcijas tais atvejais, kai karinės priemonės buvo neprotingos arba neprieinamos.

Žvelgiant į ateitį, tikėtina, kad sankcijos išliks JAV užsienio politikos dalimi. Į sankcijų mechanizmus buvo daug investuota, o politiniu požiūriu jos laikomos realia vertybe ir galimybėmis tiek prezidentams, tiek Kongreso atstovams. Pagrindinis iššūkis sankcijoms ateityje – pernelyg dažnas jų naudojimas, ypač tais atvejais, kai strateginiai sumetimai turėtų paskatinti įvertinti kitas priemones. Didžioji dalis JAV sankcijų politikos sėkmės istorijos atsirado po Antrojo pasaulinio karo, t. y. tuo laikotarpiu, kai JAV ekonomika užėmė lyderio pozicijas. Kitokioje pasaulinėje aplinkoje JAV sankcijų politika turės tapti lankstesnė, labiau prisitaikanti ir veržlesnė, kad išliktų ne tik naudinga, bet ir vertinga priemonė⁷⁰.

⁶⁹ „Civil Penalties and Enforcement Information“, Office of Foreign Assets Control, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <https://ofac.treasury.gov/civil-penalties-and-enforcement-information>.

⁷⁰ Masahiko Asada, sud., *Economic Sanctions in International Law and Practice* (London: Routledge, 2019), <https://doi.org/10.4324/9780429052989>.

3. EUROPOS SĄJUNGOS TARPTAUTINĖS SANKCIJOS

3.1. ES sankcijų priėmimo juridinis pagrindas

Europos Sąjungos Taryba (toliau - ES Taryba) yra įgaliota taikyti ribojamąsias priemones prieš rimtus žmogaus teisių pažeidimus ir piktnaudžiavimus pagal Bendrosios užsienio ir saugumo politikos (BUSP) teisinę sistemą. Pagal Europos Sąjungos sutarties (toliau - ES sutartis)⁷¹ 29 straipsnį ES Taryba gali patvirtinti sankcijas ES nepriklausančių šalių vyriausybėms, nevalstybiniais subjektams ir asmenims. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV)⁷² 215 straipsnyje numatyta, kad ES Taryba gali patvirtinti priemones, būtinas pagal ES sutarties 29 straipsnį priimtiems sprendimams įgyvendinti, kad jie būtų vienodai taikomi visose valstybėse narėse⁷³. ES gali taikyti laipsniškas sankcijas trečiosioms šalims, įskaitant:

a) diplomatinės sankcijas (pavyzdžiui, diplomatų išsiuntimą, oficialių vizitų sustabdymą, bendradarbiavimo su ES sustabdymą ir pan.);

b) ekonomines ir finansines sankcijas (pavyzdžiui, karinių prekių embargas) ir ribojamosios priemonės, tokios kaip turto įšaldymas, kelionių draudimai ir sektoriniai draudimai (pavyzdžiui, dvejopo naudojimo prekių importo ar eksporto apribojimai).

Sankcijos įgyvendinamos ES arba nacionaliniu lygmeniu. Embargus ir draudimus keliauti tiesiogiai taiko valstybės narės, laikydamosi ES Tarybos BUSP sprendimų. Ekonominės ir finansinės sankcijos, pavyzdžiui, turto įšaldymas arba draudimai sektoriams, įgyvendinamos ES Tarybos priimtu reglamentu.

Visuotinis sankcijų režimas. 2020 m. gruodžio 7 d. Europos Sąjunga patvirtino visuotinį sankcijų režimą:

a) Tarybos reglamentas (ES) 2020/1998 2020 m. gruodžio 7 d. dėl ribojamųjų kovos su šurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių⁷⁴;

b) Tarybos sprendimas (BUSP) 2020/1999 2020 m. gruodžio 7 d. dėl ribojamųjų kovos su šurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių⁷⁵.

⁷¹ „Europos Sąjungos sutarties suvestinė redakcija“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:LT:PDF>.

⁷² „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., http://data.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/oj/lit.

⁷³ „Bendrieji ES sankcijų pagrindai“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:25_1.

⁷⁴ „Tarybos reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <http://data.europa.eu/eli/reg/2020/1998/2023-02-25/lit>.

⁷⁵ „Tarybos sprendimas (BUSP) 2020/1999 dėl ribojamųjų kovos su šurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <http://data.europa.eu/eli/dec/2020/1999/2023-02-25/lit>.

Paskutiniai visuotinio sankcijų režimo pakeitimai patvirtinti 2023 m. kovo 7 d., reaguojant į Rusijos karą prieš Ukrainą bei šiurkščius žmogaus teisių pažeidimus kitose šalyse.

Visuotinis sankcijų režimas taikomas visame pasaulyje vykdomiems žmogaus teisių pažeidimams ir piktnaudžiavimams (toliau - ES visuotinis žmogaus teisių sankcijų režimas). Šis režimas suteikia ES daugiau lankstumo ir veiksmingumo, kai ji taiko sankcijas žmogaus teisių pažeidėjams, kad ir kur jie būtų vykdomi. Todėl ES užsienio politika nebeapsiriboja esamais geografiniais sankcijų režimais. Prieš priimdama šį naują visuotinį režimą, ES sprendimus dėl finansinių sankcijų, draudimų keliauti ir kitų sektorinių apribojimų priimdavo tik konkrečioms šalims (pavyzdžiui, Baltarusijai, Libijai, Mianmarui, Sirijai ar Venesuelai)⁷⁶. Įvedus visuotinį režimą, ES nebereikia nustatyti konkrečios teisinės sistemos kiekvienam konkrečiam atvejui, todėl užtikrinamas greitas reagavimas į žmogaus teisių pažeidimus. Naujasis sankcijų režimas nepakeičia esamų geografinių režimų, o su jais koegzistuoja. ES visuotinis žmogaus teisių sankcijų režimas atitinka 2020-2024 m. ES žmogaus teisių ir demokratijos veiksmų planą⁷⁷, kurį ES Taryba patvirtino 2020 m. lapkričio 17 d. ir kuriuo ES įsipareigojo sukurti naują horizontalųjį ES visuotinį žmogaus teisių sankcijų režimą, skirtą kovai su rimtais žmogaus teisių pažeidimais ir piktnaudžiavimais visame pasaulyje. ES visuotinių žmogaus teisių sankcijų režime taip pat pabrėžiama, kad žmogaus teisių skatinimas ir apsauga yra ES išorės veiksmų pagrindas ir prioritetas. Jis yra platesnio politinio dialogo dalis ir atspindi ES pasiryžimą stiprinti savo vaidmenį kovojant su rimtais žmogaus teisių pažeidimais ir piktnaudžiavimais. Kalbant apie kitas ES taikomas tarptautines finansines sankcijas, ypač ribojamąsias priemones, tokios sankcijos yra prevencinės ir nebaudžiamosios priemonės, kurios nėra susijusios su ekonominiais motyvais, bet jomis siekiama paskatinti šalį, administraciją, subjektus ar asmenis, kuriems jos taikomos, keisti politiką ar veiklą⁷⁸.

Ir sprendimą, ir reglamentą dėl ribojamųjų priemonių prieš žmogaus teisių pažeidimus ir piktnaudžiavimus 2020 m. gruodžio 7 d. priėmė ES Taryba kvalifikuota balsų dauguma pagal SESV 215 straipsnį. ES Tarybos priimti reglamentai yra privalomi ir tiesiogiai taikomi visoje ES, o jų teisminę kontrolę vykdo Teisingumo Teismas ir Bendrasis Teismas. Reglamentų nereikia perkelti į nacionalinę teisę. Tačiau valstybės narės privalo priimti nacionalinius įstatymus, kuriuose būtų numatytos taikytinos sankcijos ES Tarybos nustatytų ribojamųjų priemonių pažeidimo atveju.

⁷⁶ „The long and complex road towards an EU Global Human Rights Sanctions Regime“, EEAS Website, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., https://www.eeas.europa.eu/eeas/long-and-complex-road-towards-eu-global-human-rights-sanctions-regime_en.

⁷⁷ „EU Action Plan on Human Rights and Democracy“, EEAS Website, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-action-plan-human-rights-and-democracy-0_en.

⁷⁸ Thomas Biersteker ir Clara Portela, „EU sanctions in context: three types“ (European Union Institute for Security Studies (EUISS), 2015), <https://www.jstor.org/stable/resrep06822>.

ES visuotinis žmogaus teisių sankcijų režimas skirtas asmenims ar subjektams, įskaitant valstybinius ir nevalstybinius subjektus, kurie visame pasaulyje šturkščiai pažeidžia ar piktnaudžiauja žmogaus teisėmis. Ji taip pat taikoma su pažeidėjais susijusiems asmenims ir subjektams. Tikslinių ribojamųjų priemonių, kurių imamasi pagal Pasaulinį žmogaus teisių sankcijų režimą, sistema taikoma šiems veiksams:

- a) genocidui;
- b) nusikaltimams žmoniškumui; ir
- c) sunkiems žmogaus teisių pažeidimams ar piktnaudžiavimams, pavyzdžiui, kankinimams, vergovei, neteisminiems nužudymams, priverstiniais dingimams, savavališkiems areštams ar sulaikymams.

Kiti žmogaus teisių pažeidimai ar piktnaudžiavimai taip pat gali patekti į sankcijų režimo taikymo sritį, jei jie yra plačiai paplitę, sistemingi arba kelia rimtą susirūpinimą dėl ES bendrosios užsienio politikos tikslų. Tai gali būti prekyba žmonėmis, seksualinis ir lyčių smurtas, susirinkimų, religijos, nuomonės ir saviraiškos laisvės pažeidimai. Žmogaus teisių pažeidimų ir piktnaudžiavimo atvejų vykdytojams taikomos sankcijos, neatsižvelgiant į tai, kurioje pasaulio vietoje tie veiksmai įvykdomi, įskaitant atvejus, kai jie įvykdomi pačių pažeidėjų valstybėse, kitose valstybėse ar tarpvalstybiniu mastu⁷⁹.

ES sankcijomis sukuriama teisinė prievolė visiems ES veiklos vykdytojams tiek ES, tiek už jos ribų, taip pat bet kokiam verslui, visiškai ar iš dalies vykdomam ES. Tačiau, kaip pabrėžiama ES Komisijos paskelbtose gairėse, ES visuotinių žmogaus teisių sankcijų režimas nesukuria prievolių ne ES veiklos vykdytojams⁸⁰. Be atskirų ribojamųjų priemonių, priimtų pagal ES visuotinių žmogaus teisių sankcijų režimą, ES veiklos vykdytojai taip pat privalo teikti informaciją kompetentingoms nacionalinėms institucijoms ir ES komisijai ir su jomis bendradarbiauti, kad būtų lengviau laikytis reglamento.

Priešingai nei ankstesni ES nustatyti sankcijų režimai, kurie buvo grindžiami valstybinėmis sankcijomis, naujasis ES visuotinių žmogaus teisių sankcijų režimas grindžiamas individualiomis priemonėmis. Šiuo požiūriu pakeitimu siekiama išvengti nenumatyto neigiamo poveikio civiliams gyventojams⁸¹. Iš tiesų, nors valstybinės sankcijos gali turėti atgrasomąjį poveikį šalims, kaltoms dėl žmogaus teisių pažeidimų, jos netyčia gali turėti neigiamą poveikį

⁷⁹ „Questions and Answers: EU Global Human Rights Sanctions Regime“, EEAS Website, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., https://www.eeas.europa.eu/eeas/questions-and-answers-eu-global-human-rights-sanctions-regime_en.

⁸⁰ „Commission Guidance Note on the Implementation of Certain Provisions of Council Regulation (EU) 2020/1998“, [commission.europa.eu](https://commission.europa.eu/system/files/2021-02/202117-human-rights-guidance-note_en.pdf), žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., https://commission.europa.eu/system/files/2021-02/202117-human-rights-guidance-note_en.pdf.

⁸¹ Ajna Jodanovic, „The Road towards the European Union Global Human Rights Sanctions Regime“, *Regional Law Review* 2022 (2022): 159–76.

nekaltų civilių gyventojų, gyvenančių tikslinėje valstybėje, socialinėms teisėms ir gyvenimo kokybei. Todėl naujasis ES visuotinių žmogaus teisių sankcijų režimas remiasi tradiciniu finansinių sankcijų ir judėjimo apribojimų, nukreiptų prieš žmogaus teisių pažeidėjus, arsenalu. Šiame konkrečiame režime nėra ginklų embargo ar sektoriinių ir (arba) ekonominių sankcijų, pavyzdžiui, importo ir (arba) eksporto draudimų⁸². Konkrečiau, sankcijas sudaro šios atskiros priemonės:

a) draudimas keliauti;

b) lėšų ir ekonominių išteklių įšaldymas; ir

c) draudimas naudotis lėšomis ir ekonominiais ištekliais. Sankcijos taikomos fiziniams ar juridiniams asmenims, subjektams ar įstaigoms, atsakingiems už sunkius žmogaus teisių pažeidimus ar piktnaudžiavimus, teikiantiems paramą jiems ar kitaip susijusiems su jais, taip pat su fiziniais ir juridiniais asmenimis, subjektais ir įstaigomis, kuriems taikomos sankcijos.

Išimties ir išlygos. Visomis ES sankcijomis siekiama kuo labiau sumažinti nenumatytų pasekmių civiliams gyventojams riziką. Kaip ir kitų sankcijų režimų atveju, taikomos išimties ir išlygos, pavyzdžiui, speciali humanitarinė išlyga arba turto įšaldymo išlyga, kad būtų patenkinti pagrindiniai nurodytų asmenų ir jų išlaikomų šeimos narių poreikiai (pavyzdžiui, maistas ar vaistai). Todėl sprendime pabrėžiama tarptautinių žmogaus teisių svarba ir tarptautinių žmogaus teisių bei tarptautinės humanitarinės teisės sąveikos svarba kai yra svarstomas tikslinių ribojamųjų priemonių taikymas. Išlygos reiškia, kad ribojamą ar kitaip draudžiamą veiksmą galima atlikti tik valstybės narės kompetentingai institucijai suteikus leidimą. Išimties reiškia, kad apribojimas netaikomas, kai veiksmo tikslas sutampa su išimties taikymo sritimi ir jį galima atlikti nedelsiant⁸³.

Pagal Visuotinį žmogaus teisių sankcijų režimą ES Taryba, remdamasi valstybės narės arba vyriausiojo įgaliotinio ir Komisijos pirmininko pavaduotojo pasiūlymu, vienbalsiai priima sprendimą dėl asmenų, kuriems taikomos sankcijos, sąrašo („konsoliduotasis sąrašas“) sudarymo, peržiūros ir keitimo. Į konsoliduotąjį sąrašą asmenys ir subjektai, kuriems taikomos sankcijos, turi būti įtraukiami laikantis pagrindinių teisių, pavyzdžiui, teisės į gynybą, įtvirtintų ES sutartyje ir kontroliuojamų ESTT. ES Tarybos priimti sprendimai dėl sankcijų turi būti grindžiami aiškiais kriterijais, juose turi būti tinkamai išdėstytos priežastys ir įrodymai, susiję su ribojamųjų priemonių priėmimu. Iki šiol ES Taryba į konsoliduotąjį sąrašą įtraukė šiuos asmenis ir subjektus:

a) 2021 m. kovo 2 d. į Konsoliduotąjį sąrašą buvo įtraukti keturi Rusijos asmenys, atsakingi už sunkius žmogaus teisių pažeidimus, įskaitant savavališkus areštus ir sulaikymus, taip

⁸² Nathanael Tilahun, „What Is the Added Value of the EU Global Human Rights Sanctions Regime?“, *European Foreign Affairs Review* 26, nr. 3 (2021 m. liepa): 477–97, <https://doi.org/10.54648/eerr2021038>.

⁸³ Nathanael Tilahun, „The EU Global Human Rights Sanctions Regime: between Self Help and Global Governance“, *International Community Law Review* 25, nr. 1 (2023 m. sausis): 3–35, <https://doi.org/10.1163/18719732-bja10067>.

pat plačiai paplitusias ir sistemines represijas prieš taikių susirinkimų ir asociacijų laisvę bei nuomonės ir saviraiškos laisvę Rusijoje⁸⁴.

b) 2021 m. kovo 22 d. į konsoliduotąjį sąrašą buvo įtraukta 11 asmenų ir keturi subjektai, reaguojant į didelį ES susirūpinimą dėl rimtų žmogaus teisių pažeidimų, tokių kaip kankinimai, neteisminiai nužudymai, priverstiniai dingimai ar sistemingas priverstinio darbo naudojimas, kuriuos vykdė subjektai, kuriems taikomi sąrašai, Kinijoje, Eritrėjoje, Libijoje, Šiaurės Korėjoje (Korėjos Liaudies Demokratinėje Respublikoje), Rusijoje ir Pietų Sudane⁸⁵.

c) 2021 m. gruodžio 13 d. į konsoliduotąjį sąrašą buvo įtrauktas Rusijoje įsikūręs neįregistruotas privatus karinis subjektas „Wagner Group“ ir trys Rusijos piliečiai, veikiantys „Wagner Group“ vardu, po to, kai buvo pareikšti įtarimai dėl rimtų žmogaus teisių pažeidimų (įskaitant kankinimus ir neteismines, skubias ar savavališkas egzekucijas ir žudymus) Sirijoje, Centrinės Afrikos Respublikoje, Libijoje, Mozambike, Sudane ir Ukrainoje⁸⁶.

d) 2023 m. vasario 25 d. į konsoliduotąjį sąrašą buvo įtraukti 8 fiziniai asmenys vadovaujantys ar kitaip susiję su „Wagner group“ bei 7 juridiniai asmenys, susiję su „Wagner Group“ ir veikiantys kaip priedangos, propagandos bei dezinformacijos organizacijos Centrinės Afrikos Respublikoje, Sudane ir Rusijoje⁸⁷.

e) 2023 m. kovo 7 d. į konsoliduotąjį sąrašą buvo įtraukti 9 fiziniai asmenys ir 3 organizacijos, susijusios su šiurkščiais žmogaus teisių pažeidimais Afganistane, Rusijoje, Pietų Sudane, Irane, Sirijoje ir Mianmare (Birmoje), iš jų 2 Rusijos piliečiai atsakingi už šiurkščius žmogaus teisių, įskaitant seksualinį smurtą, pažeidimus Ukrainoje⁸⁸.

Įšaldomos konsoliduotajame sąrašė išvardytiems fiziniams ar juridiniams asmenims, subjektams ar organizacijoms priklausančios, jų nuosavybe esančios, jų valdomos ar kontroliuojamos lėšos ir ekonominiai ištekliai, tai yra nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nesudaroma galimybė naudotis jokiais lėšomis ar ekonominiais ištekliais.

Šios sankcijos papildo daugiau nei 200 asmenų ir subjektų, kuriems jau buvo pritaikytos sankcijos už žmogaus teisių pažeidimus ar piktnaudžiavimą pagal galiojančius ES geografinių

⁸⁴ „Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2021/371 kuriuo įgyvendinamas Reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šiurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2021/371/oj/lit.

⁸⁵ „Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2021/478 kuriuo įgyvendinamas Reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šiurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2021/478/oj/lit.

⁸⁶ „Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2021/2195 kuriuo įgyvendinamas Reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šiurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2021/2195/oj/lit.

⁸⁷ „Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2023/430 kuriuo įgyvendinamas Reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šiurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2023/430/oj/lit.

⁸⁸ „Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2023/500 kuriuo įgyvendinamas Reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šiurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2023/500/oj/lit.

sankcijų režimus. Akivaizdu, kad dėl Rusijos invazijos į Ukrainą bus sudaryta papildomų sąrašų dėl įtarimų žmogaus teisių pažeidimais.

2022 m. gruodžio mėn. Taryba dar vieneriems metams - iki 2023 m. gruodžio 8 d. - pratęsė ES visuotinio žmogaus teisių sankcijų režimo sankcijų taikymą asmenims ir subjektams, atsakingiems už sunkius žmogaus teisių pažeidimus ir piktnaudžiavimus visame pasaulyje⁸⁹.

Kitų sankcijų režimų atspindėjimas. JAV visuotinis Magnickio aktas. Pasak vyriausiojo įgaliotinio ir Komisijos pirmininko pavaduotojo Josepha Borrelio⁹⁰, ES visuotinių žmogaus teisių sankcijų režimą tiesiogiai įkvėpė Magnickio aktas⁹¹, kurį 2012 m. gruodžio mėn. priėmė JAV Kongresas ir pasirašė prezidentas Barackas Obama. Magnickio aktas buvo priimtas po Rusijos teisininko Sergejaus Magnickio mirties, kai jis buvo įkalintas atlikus tyrimą dėl įtarimų mokestiniu sukčiavimu, galimai nukreiptų prieš aukštus Rusijos pareigūnus. Iš pradžių jis buvo skirtas tik Rusijoje padarytiems žmogaus teisių pažeidimams, tačiau 2016 m. Magnickio aktas buvo išplėstas, kad būtų taikomas visiems žmogaus teisių pažeidėjams visame pasaulyje, taip pat korupcijai. Dabar jis paprastai vadinamas visuotiniu Magnickio aktu.

Rusijos karas prieš Ukrainą. Reaguojant į Rusijos pradėtą karą Ukrainoje ir Ukrainai priklausančių teritorijų aneksiją ES priėmė sankcijų paketus.

Sankcijų paketai apima Visuotinio sankcijų režimo konsoliduotojo sąrašo papildymą, o taip pat Tarybos reglamentus:

2014 m. kovo 17 d. Tarybos reglamentą (ES) Nr. 269/2014 dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų atsižvelgiant į veiksmus, kuriais kenkiama Ukrainos teritoriniam vientisumui, suverenitetui ir nepriklausomybei arba į juos kėsiamasi⁹²;

2014 m. liepos 31 d. Tarybos reglamentą (ES) Nr. 833/2014 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje⁹³;

⁸⁹ „Human Rights Violations: EU Restrictive Measures Prolonged for a Further Year“, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/12/05/human-rights-violations-eu-restrictive-measures-prolonged-for-a-further-year/>.

⁹⁰ „The long and complex road towards an EU Global Human Rights Sanctions Regime“, EEAS Website, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., https://www.eeas.europa.eu/eeas/long-and-complex-road-towards-eu-global-human-rights-sanctions-regime_en.

⁹¹ „An Act to Authorize the Extension of Nondiscriminatory Treatment (Normal Trade Relations Treatment) to Products of the Russian Federation and Moldova and to Require Reports on the Compliance of the Russian Federation with Its Obligations as a Member of the World Trade Organization, and for Other Purposes.“, U.S. Government Printing Office, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-112publ208>.

⁹² „Tarybos reglamentas (ES) Nr. 269/2014 dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų atsižvelgiant į veiksmus, kuriais kenkiama Ukrainos teritoriniam vientisumui, suverenitetui ir nepriklausomybei arba į juos kėsiamasi“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/269/oj/lit>.

⁹³ „Tarybos reglamentas (ES) Nr. 833/2014 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/833/oj/lit>.

2021 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2021/821 nustatantį Sąjungos dvejojo naudojimo prekių eksporto, persiuntimo, susijusių tarpininkavimo paslaugų, techninės pagalbos ir tranzito kontrolės režimą (nauja redakcija)⁹⁴.

Reglamentas (ES) 2021/821 formaliai nėra laikomas sankcijų paketo dalimi, tačiau jis reglamentuoja dvejojo naudojimo prekių eksportą, judėjimą, todėl yra ypač aktualus Rusijos karo Ukrainoje fone, siekiant užkirsti kelią patekti į Rusijos rinką įvairioms prekėms, kurios gali būti panaudojamos karinėje pramonėje.

Paskutinytis, 10-asis sankcijų paketas patvirtintas 2023 m. vasario 25 d.⁹⁵ jame nustatyti nauji eksporto apribojimai jautrioms dvejojo naudojimo ir pažangiosioms technologijoms, įtraukti papildomi su Rusijos kariniu-pramoniniu kompleksu susiję subjektai, tarp kurių pirmą kartą įtraukti septyni Irano subjektai, kurie tiekė Rusijai karinius bepiločius orlaivius. Papildomi eksporto draudimai dabar taip pat taikomi prekėms, kurias galima lengvai nukreipti naudoti Rusijos karo pastangoms remti, tokioms kaip transporto priemonės, statybos prekės, pramonės gamyklų įrenginiai, prekės naudojamos aviacijos pramonėje, elektronika, mašinų dalys.

ES į 10-ąją sankcijų paketą papildomai įtraukė apie 120 asmenų ir subjektų, be kita ko, sprendimus Rusijoje priimančius asmenis, aukšto rango vyriausybės pareigūnus ir karo vadus, prisidėjusius prie karo su Ukraina, taip pat okupuotose Ukrainos teritorijose Rusijos įsteigtas valdžios institucijas. Į sąrašą taip pat įtraukti pagrindiniai asmenys, susiję su vaikų grobimu Ukrainoje ir jų išvežimu į Rusiją, taip pat organizacijos ir asmenys, kurie skleidžia dezinformaciją kovodami informacinį karą⁹⁶.

Šiuo metu ES ribojamosios priemonės, nustatytos atsižvelgiant į veiksmus, kuriais kenkiama Ukrainos teritoriniam vientisumui, suverenitetui ir nepriklausomybei arba į juos kėsiamasi, taikomos iš viso 1473 asmenims ir 205 subjektams. Į sąrašą įtrauktų asmenų ir subjektų turtas išaldomas, o ES piliečiams ir įmonėms draudžiama sudaryti jiems galimybę naudotis lėšomis. Fiziniais asmenims dar taikomas ir draudimas keliauti, o tai reiškia, kad jie negali atvykti į ES teritoriją arba vykti per ją tranzitu⁹⁷.

⁹⁴ „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/821 nustatantis Sąjungos dvejojo naudojimo prekių eksporto, persiuntimo, susijusių tarpininkavimo paslaugų, techninės pagalbos ir tranzito kontrolės režimą (nauja redakcija)“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/821/oj/lit>.

⁹⁵ „Tarybos reglamentas (ES) 2023/427 kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 833/2014 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., <http://data.europa.eu/eli/reg/2023/427/oj/lit>.

⁹⁶ „ES susitarė dėl dešimtojo sankcijų Rusijai rinkinio“, ec.europa.eu, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/ip_23_1185.

⁹⁷ „10-asis sankcijų dėl Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą rinkinys: ES į savo sankcijų sąrašą įtraukė dar 87 asmenis ir 34 subjektus“, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/press-releases/2023/02/25/10th-package-of-sanctions-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-the-eu-includes-additional-87-individuals-and-34-entities-to-the-eu-s-sanctions-list/>.

Visą sankcijų galią galima išnaudoti tik tinkamai jas įgyvendinus, todėl ES ir valstybės narės turi imtis veiksmų, kad užkirstų kelią bet kokioms spragoms ar jų apėjimui, tai yra dirbti kartu ES lygmeniu ir koordinuoti savo darbą. Naujausiame Tarybos priimtame sankcijų rinkinyje jau numatyta galimybė įtraukti į sąrašą asmenis, kurie padeda ES subjektams apeiti sankcijas. Komisija atitinkamai turi būti pasirengusi padėti valstybėms narėms vykdyti sankcijų stebėseną ir įgyvendinimą, dalytis gerąja patirtimi. Vienas iš paskutiniųjų ES žingsnių – Komisijos parengtas konsoliduotas klausimynas⁹⁸ dėl Rusijai ir Baltarusijai taikomų sankcijų, skirtas nacionalinėms institucijoms, ES veiklos vykdytojams ir piliečiams, siekiant kad sankcijos visoje ES būtų taikomos vienodai. Atitinkamos gairės⁹⁹ parengtos ir dėl dvigubos paskirties prekėms taikomų apribojimų.

Lietuvos sankcijos. Kaimynystėje Ukrainoje vykstantis karas bei kitų kaimyninių šalių agresorių – Rusijos ir Baltarusijos piliečių dažnas judėjimas, imigracija ir nekilnojamojo turto įsigijimas Lietuvoje kelia papildomą susirūpinimą dėl tokios veiklos atitikimo nacionalinio saugumo interesams. Lietuvos Respublikos Vyriausybė papildomai, greta Europos Sąjungos nustatytų tarptautinių sankcijų, inicijavo nacionaliniu lygiu taikyti sankcijas (ribojamąsias priemones) valstybėms agresorėms kaip užsienio politikos priemonę. Vadovaujantis Tarptautinių sankcijų įstatymo¹⁰⁰ II¹ skyriumi, kuriame įtvirtinta galimybė Lietuvos Respublikos įstatymais nustatyti ribojamąsias priemones siekiant užtikrinti Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo ir užsienio politikos interesus, kiek tai neprieštarauja Lietuvos Respublikos tarptautiniams įsipareigojimams ir Europos Sąjungos teisei, Lietuvos Respublikos Seimui pasiūlyta priimti konkrečias ribojamąsias priemones.

2023 m. balandžio 4 d. Seimas priėmė Ribojamųjų priemonių dėl karinės agresijos prieš Ukrainą nustatymo įstatymą¹⁰¹, kuriuo nustatė ribojamąsias priemones Rusijos ir Baltarusijos piliečiams:

- 1) sustabdomas Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos piliečių prašymų išduoti vizą priėmimas Lietuvos Respublikos vizų tarnybose užsienyje;
- 2) sustabdomas Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos piliečių prašymų išduoti nacionalines vizas priėmimas per išorės paslaugų teikėją užsienyje;

⁹⁸ „Consolidated FAQs on the implementation of Council Regulation No 833/2014 and Council Regulation No 269/2014“, ec.europa.eu, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., https://finance.ec.europa.eu/system/files/2023-03/faqs-sanctions-russia-consolidated_en_5.pdf.

⁹⁹ „Export-related restrictions for dual-use goods and advanced technologies. FAQs on sanctions against Russia and Belarus, with focus on the following provisions: Articles 2, 2a and 2b of Council Regulation (EU) No 833/2014“, ec.europa.eu, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., https://finance.ec.europa.eu/system/files/2023-03/faqs-sanctions-russia-export-related-restrictions-russia_en.pdf.

¹⁰⁰ „Lietuvos Respublikos tarptautinių sankcijų įstatymas“, žiūrėta 2023 m. balandžio 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232047/asr>.

¹⁰¹ „Lietuvos Respublikos ribojamųjų priemonių dėl karinės agresijos prieš Ukrainą nustatymo įstatymas“, žiūrėta 2023 m. balandžio 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9da27fa0e03e11ed9978886e85107ab2>.

3) sustabdomas Rusijos Federacijos piliečių prašymų išduoti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje priėmimas per išorės paslaugų teikėją užsienyje;

4) Rusijos Federacijos piliečių vykimui per Europos Sąjungos išorės sieną į Lietuvos Respublikos teritoriją taikomas individualus papildomas išsamus patikrinimas;

5) sustabdomas Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos piliečių prašymų dėl Lietuvos Respublikos elektroninio rezidento statuso suteikimo priėmimas, elektroninio parašo sertifikatų galiojimas;

6) sustabdoma Rusijos Federacijos piliečių ir jų įsteigtų ar kontroliuojamų juridinių asmenų, teisė įsigyti nuosavybės teise nekilnojamąjį turtą, esantį Lietuvos Respublikos teritorijoje;

7) Sustabdoma Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos piliečių teisė į Lietuvos Respublikos teritoriją įvežti ar iš jos išvežti grynuosius pinigus – Ukrainos grivinas.

Šioms ribojamosioms priemonėms taikomos išimtys, kai dėl vizų gavimo tarpininkauja Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija ar kai Rusijos ar Baltarusijos piliečiai turi leidimą laikinai arba nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje, tai pat esant kitoms objektyvioms aplinkybėms. Įstatymas priimtas vienerių metų laikotarpiui.

Lietuvos Respublikos Prezidentas 2023 m. balandžio 14 d. vetavo¹⁰² Seimo priimtą įstatymą. Prezidentas siūlė taikyti vienodas ribojamąsias priemones tiek Rusijos, tiek ir Baltarusijos piliečiams, argumentuodamas tuo, kad turi būti užtikrintas asmenų lygiateisiškumo principas, tai yra Baltarusijos Respublika aktyviai dalyvauja vykdant Rusijos Federacijos agresijos prieš Ukrainos valstybę strategiją, o tai suponuoja lygiaverčių ribojimų įtvirtinimo Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos piliečiams poreikį, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublika laikosi principinės nuostatos, kad tiek Rusijos Federacija, tiek Baltarusijos Respublika Ukrainos atžvilgiu yra šalys agresorės ir dėl to turi būti vertinamos vienodai.

2023 m. balandžio 20 d. Lietuvos Respublikos Seimas atmetė Prezidento veto ir paliko galioti įstatymą be pakeitimų. Pagrindiniai argumentai palikti mažiau apribojimų Baltarusijos piliečiams buvo tai, kad didelė jų dalis atvyko, kad išvengtų Aliaksandro Lukašenkos režimo represijų po 2020 metų masinių demonstracijų reikalaujant laisvų ir demokratinių rinkimų.

Iki Ribojamųjų priemonių dėl karinės agresijos prieš Ukrainą nustatymo įstatymo priėmimo Lietuvoje nebuvo nacionaliniu lygiu nustatytų ribojamųjų priemonių reaguojant į užsienio valstybių vykdomą karinę agresiją prieš Ukrainą, pagal galiojančią Tarptautinių sankcijų įstatymą, Lietuvoje buvo įgyvendinamos tik ES ir JT nustatytos sankcijos. Tikėtina, kad nesant

¹⁰² „Dekretas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos ribojamųjų priemonių dėl karinės agresijos prieš Ukrainą nustatymo įstatymo Nr. XIV-1868 gražinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“, žiūrėta 2023 m. balandžio 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/efad6c81dafb11eda305cb3bdf2af4d8?jfwid=-icnj7a5a7>.

vieningos ES valstybių narių pozicijos atskirais sankcijų klausimais, tiek Lietuva, tiek ir kitos ES valstybės plėš savo taikomų nacionalinių sankcijų sąrašus.

3.2. ES sankcijų taikymo procedūros

Ribojamosios priemonės, vadinamosios sankcijos, yra viena iš pagrindinių ES bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) priemonių. ES jas naudoja kaip politikos priemones, apimančias politinį dialogą, papildomas pastangas ir kitų turimų priemonių naudojimą.

Sankcijomis siekiama subjektų, kuriems jos taikomos, politikos ar elgesio pokyčių, laikantis BUSP tikslų. Sankcijos gali būti nustatytos:

- a) ES nepriklausančių šalių vyriausybėms dėl jų politikos;
- b) subjektams (įmonėms), sudarantiems sąlygas tikslingai politikai vykdyti;
- c) grupėms ar organizacijoms, pavyzdžiui, teroristinėms grupėms;
- d) asmenims, remiantiems tikslingą politiką, dalyvaujantiems teroristinėje veikloje ir kt.

Sankcijos rengiamos taip, kad būtų kuo labiau sumažintos neigiamos pasekmės subjektams, kurie nėra atsakingi už politiką ar veiksmus, dėl kurių patvirtinamos sankcijos. Visų pirma ES siekia, kad būtų kuo labiau sumažintas poveikis vietos civiliams gyventojams ir atitinkamoje šalyje ar palaikant santykius su atitinkama šalimi vykdomai teisėtai veiklai¹⁰³.

Pagrindiniai tikslai patvirtinant sankcijas¹⁰⁴:

- a) apsaugoti ES vertybes, pagrindinius interesus ir užtikrinti saugumą,
- b) išsaugoti taiką,
- c) stiprinti ir remti demokratiją, teisinę valstybę, žmogaus teises ir tarptautinės teisės principus,
- d) užkirsti kelią konfliktams ir didinti tarptautinį saugumą.

Sankcijos yra prevencinės priemonės, sudarančios galimybes ES greitai reaguoti į politinius iššūkius ir pokyčius, prieštaraujančius jos tikslams ir vertybėms¹⁰⁵. Sankcijos gali būti:

a) skirtos konkrečiai politikai ir taikomos dėl:

- terorizmo,
- branduolinio ginklo platinimo veiklos,
- žmogaus teisių pažeidimų,
- užsienio teritorijos aneksijos,

¹⁰³ „Kaip ir kada ES patvirtina sankcijas?“, consilium.europa.eu, žiūrėta 2023 m. sausio 27 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/sanctions/>.

¹⁰⁴ „Ribojamųjų priemonių (sankcijų) naudojimo pagrindiniai principai“, consilium.europa.eu, žiūrėta 2023 m. sausio 22 d., <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10198-2004-REV-1/en/pdf>.

¹⁰⁵ „Ribojamųjų priemonių (sankcijų) įgyvendinimo ir vertinimo gairės“, consilium.europa.eu, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5664-2018-INIT/lt/pdf>.

tyčinio suverenios valstybės destabilizavimo,
kibernetinių išpuolių.

b) sutelktos į konkrečias sritis

Sankcijos plačiaja prasme, dar vadinamos diplomatinėmis sankcijomis, apima tokius veiksmus, kaip diplomatinių santykių su šalimi, kuriai jos taikomos, nutraukimą arba suderintą ES ir jos valstybių narių diplomatinių atstovų atšaukimą.

Sankcijoms siaurąja prasme būtinas specialus teisinis pagrindas pagal ES sutartis ir jos apima:

ginklų embargus;

į sąrašus įtrauktų asmenų atvykimo apribojimus (draudimą keliauti) – asmenys, kuriems tai taikoma, negali atvykti į ES arba, jeigu jie yra ES piliečiai, negali išvykti iš valstybės narės, kurios pilietybę turi;

turto įšaldymą, kai tas turtas priklauso į sąrašą įtrauktiems asmenims ar subjektams – įšaldomas visas ES esantis jų turtas ir ES piliečiai bei subjektai įtrauktiems į sąrašą asmenims ar subjektams negali teikti jokių lėšų;

ekonomines sankcijas arba apribojimus konkrečiuose ekonominės veiklos sektoriuose, įskaitant draudimą importuoti ar eksportuoti tam tikras prekes, draudimą investuoti, teikti tam tikras paslaugas ir kt.

c) JT arba savo iniciatyva

ES gali nustatyti ribojamąsias priemones tiek savo iniciatyva, tiek siekiant įgyvendinti JT Saugumo Tarybos rezoliucijas.

ES įgyvendina visas JT Saugumo Tarybos priimtas sankcijas ir veda nuolatinį dialogą su JT siekdama geriau koordinuoti ES valstybių narių atitinkamus veiksmus sankcijų srityje.

ES taip pat gali sustiprinti JT sankcijas taikydama priemones, kuriomis papildomos JT Saugumo Tarybos nustatytos priemonės.

Taryba taip pat gali nuspręsti nustatyti sankcijas savo iniciatyva.

ES sankcijų priėmimo ir peržiūros procedūra¹⁰⁶

a) Tarybos sprendimo priėmimas. Ribojamosios priemonės išdėstomos bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) Tarybos sprendimuose. Pasiūlymą teikia Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis užsienio reikalams ir saugumo politikai (vyriausiasis įgaliotinis).

Tuomet siūlomas priemonės nagrinėja ir aptaria atitinkami Tarybos parengiamieji organai:

¹⁰⁶ „Ribojamųjų priemonių veiksmingumo įgyvendinimo geriausia praktika“, consilium.europa.eu, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10572-2022-INIT/lt/pdf>.

Tarybos darbo grupė, atsakinga už geografinį regioną, kuriam priklauso šalis, kuriai nustatomos ribojamosios priemonės (pavyzdžiui, Rytų Europos ir Vidurinės Azijos darbo grupė Ukrainos arba Baltarusijos atveju; Mašreko ir Magribo darbo grupė Sirijos atveju arba kitas parengiamasis organas);

Patarėjų užsienio santykių klausimais darbo grupė (RELEX darbo grupė);

prireikus Politinis ir saugumo komitetas (PSK);

Nuolatinių atstovų komitetas (COREPER II).

Tuomet Taryba vieningai priima sprendimą.

Jeigu Tarybos sprendime numatytas turto išaldymas ir (arba) kitų rūšių ekonominės ir (arba) finansinės sankcijos, tokios priemonės turi būti įgyvendinamos Tarybos reglamentu.

b) Tarybos reglamento priėmimas. Remiantis BUSP Tarybos sprendimu, vyriausiasis įgaliotinis ir Komisija pateikia bendrą pasiūlymą dėl Tarybos reglamento.

Bendrą pasiūlymą nagrinėja RELEX darbo grupė ir perduoda jį Nuolatinių atstovų komitetui ir Tarybai priimti. Taryba informuoja Europos Parlamentą apie Tarybos reglamento priėmimą.

Reglamente nustatoma tiksli priemonių taikymo sritis ir išsamus jų įgyvendinimas. Kaip visuotinai taikomas teisės aktas reglamentas yra privalomas bet kuriam asmeniui ar subjektui (ekonominės veiklos vykdytojams, valdžios institucijoms ir t. t.) ES viduje.

c) Įsigaliojimas. Tarybos sprendimas įsigalioja jo paskelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje dieną.

BUSP Tarybos sprendimas ir Tarybos reglamentas priimami kartu, kad abiejų teisės aktų poveikis būtų vienalaikis. Tai itin aktualu turto išaldymo atveju.

Priemonės, kurios nustatytos tik BUSP sprendime, pavyzdžiui, ginklų embargą ar kelionių apribojimus, įgyvendina valstybės narės, o Komisija tikrina, ar valstybės narės tinkamai ir laiku įgyvendino atitinkamas nuostatas.

d) Pranešimo procedūra. Asmenims ir subjektams, kuriems taikomas turto išaldymas arba kelionių apribojimai (į sąrašus įtrauktiems asmenims ir subjektams), pranešama apie priemones, kurių imtasi jų atžvilgiu:

asmeniškai laišku, jeigu jų adresas žinomas

pranešimu, kurį Taryba paskelbia Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje.

e) Peržiūros procesas. Visos galiojančios ribojamosios priemonės nuolat peržiūrimos siekiant užtikrinti, kad jos toliau padėtų siekti nustatytų tikslų.

Įgyvendinant JT Saugumo Tarybos rezoliucijas priimtoms ribojamosios priemonės yra neterminuotos. Jos yra iš dalies keičiamos arba panaikinamos nedelsiant JT dėl to priėmus

sprendimą. JT nuostatų galiojimas taip pat neterminuotas. ES autonominės nuostatos yra peržiūrimos bent kas 12 mėnesių.

Tarybos sprendimai, kuriais nustatomos ES autonominės ribojamosios priemonės, paprastai taikomi 12 mėnesių, o atitinkami Tarybos reglamentai – neterminuoti.

Prieš nusprendama pratęsti tokio Tarybos sprendimo galiojimą, Taryba peržiūri ribojamąsias priemones. Atsižvelgiant į padėties pokyčius Taryba gali bet kuriuo metu nuspręsti jas iš dalies pakeisti, pratęsti arba laikinai sustabdyti jų galiojimą.

f) Prašymas panaikinti ribojamąsias priemones. Į sąrašą įtraukti asmenys ir subjektai gali pateikti prašymą Tarybai kartu su patvirtinamaisiais dokumentais, prašydami kad sprendimas įtraukti juos į sąrašą būtų persvarstytas.

Europos Komisijos kolegija 2022 m. gruodžio 13 d. įsteigė naują tarptautinio specialiojo pasiuntinio ES sankcijoms įgyvendinti pareigybę¹⁰⁷, kad būtų užtikrintos nuolatinės aukšto lygio diskusijos su trečiosiomis šalimis siekiant išvengti beprecedenčių ribojamųjų priemonių, kurios buvo nustatytos Rusijai nuo karo prieš Ukrainą pradžios, vengimo ar net apėjimo. ES sankcijų pasiuntiniu paskirtas Davidas O'Sullivanas, buvęs Komisijos generalinis sekretorius ir aukšto rango ES diplomatas, kuris oficialiai pradėjo eiti šias pareigas 2023 m. pradžioje.

Europos Sąjunga siekia koordinuoti ES valstybių narių atsakingų institucijų veiksmus sankcijų taikymo klausimais. Europos komisijos narė Mairead McGuinness, atsakinga už finansines paslaugas, finansinį stabilumą ir kapitalo rinkų sąjungą, o kartu ir ES sankcijų įgyvendinimą organizavo aukšto lygio ES valstybių narių, o taip pat pramonės šakų (bankininkystės, draudimo, teisinių paslaugų, gamybos, prekybos, transporto, logistikos) atstovų susitikimus sankcijų įgyvendinimo klausimais¹⁰⁸. Susitikimo metu buvo sutarta organizuoti struktūrinį ir išsamų valstybių narių keitimąsi gerąja patirtimi, kaip sukurti veiksmingas ir efektyvias vidaus struktūras, visų pirma geresnį vidaus koordinavimą; sukurti naują mechanizmą, pagal kurį valstybės narės galės susisiekti viena su kita ir realiuoju laiku keistis informacija apie tarpvalstybinio pobūdžio nukrypti leidžiančias nuostatas ir leidimus, taip pat apie į sąrašą įtrauktų asmenų valdomus ir kontroliuojamus subjektus; sukurti darbo aplinką vengimo klausimams spręsti.

Tai, kaip ES taiko ribojamąsias priemones, padeda geriau suprasti, kaip veikia ES ir kaip veikia ES sankcijos. Politinės integracijos procesas prasidėjo Maastrichto sutartimi ir nesugebėjimu reaguoti į tarptautines krizes, tokias kaip Kosovo krizė ir rugsėjo 11-osios teroristiniai išpuoliai,

¹⁰⁷ „EU Appoints David O’Sullivan as International Special Envoy for the Implementation of EU Sanctions“, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., https://ireland.representation.ec.europa.eu/news-and-events/news/eu-appoints-david-osullivan-international-special-envoy-implementation-eu-sanctions-2022-12-13_en.

¹⁰⁸ „EU Sanctions: Commission to Discuss Sanctions Application with Member States Representatives, Businesses, Operators, and International Partners in Two High-Level Meetings“, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., https://finance.ec.europa.eu/news/eu-sanctions-commission-discuss-sanctions-application-member-states-representatives-businesses-2023-02-23_en.

kurie sudarė sąlygas Europos Sąjungai nuo 2000-ųjų pradžios plėtoti ribojamųjų priemonių politiką ir jos perėjimą į tikslines sankcijas. Šiuo metu ES taiko eilę tikslinių sankcijų režimų trijuose skirtinguose žemynuose, siekdama skatinti demokratiją, apsaugoti žmogaus teises, įtvirtinti perėjimą prie naujų režimų ir spręsti įprastesnius iššūkius, pavyzdžiui, grėsmę Ukrainos nepriklausomybei. Išskiriama keletas sričių, kuriose būtų galima tobulinti ES ribojamąsias priemones. Visų pirma tai keitimasis informacija, kuri galima ir reikia tobulinti visoje ES. Šiuo metu valstybės narės veikia beveik visiškai nepriklausomai nuo kitų, nes Komisija ir Europos išorės veiksmų tarnyba (ES diplomatinė tarnyba) atlieka tik ribotą patariamąjį vaidmenį įgyvendinant sankcijas. Valstybės galėtų stengtis dalytis praktika, bylomis ir patirtimi, kad: 1) palengvintų darbą valstybėms narėms, kurių pajėgumai yra riboti, ir 2) sumažintų paskatas bendrovėms pasinaudoti įvairiomis spragomis, kurios, noriai ar nenoriai, atsiranda dėl skirtingo sankcijų režimų aiškinimo, galinčio pasitaikyti visoje ES¹⁰⁹. ES institucijų sankcijų stebėsenos pajėgumai yra menkesni už OFAC vykdomą stebėseną. JAV yra viena centralizuota institucija, kuriai pavesta stebėti ir vykdyti sankcijas, o ES šią užduotį atlieka skirtingos kiekvienos valstybės narės institucijos, taikomos skirtingos tyrimų ir teismų sistemos. Jei ES valstybės narės sutelktų išteklius ir sukurtų, pavyzdžiui, į OFAC panašią Europos agentūrą, ribojamosios priemonės iš esmės pagerintų savo veikimą ir sumažintų neigiamą poveikį rinkai, kuri jos daro dėl skirtingo įgyvendinimo ES valstybėse narėse.

¹⁰⁹ Asada, *supra note*, 70.

4. EUROPOS SĄJUNGOS IR JAV TARPTAUTINIŲ SANKCIJŲ PRAKTINIAI TAIKYMO YPATUMAI

4.1. Blokavimo statusas

Blokavimo statusas yra svarbus vieningų ES veiksmų, kuriais siekiama apsaugoti ES ūkio subjektus, tiek fizinius asmenis, tiek bendroves, nuo eksteritorialaus trečiųjų šalių įstatymų taikymo, pasiekimas.

Europos Sąjungos blokavimo statuto (Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2271/96¹¹⁰) tikslas - apsaugoti ES ūkio subjektus nuo eksteritorialaus trečiųjų šalių įstatymų taikymo.

Europos Sąjunga nepripažįsta trečiųjų šalių priimtų įstatymų eksteritorialaus taikymo ir mano, kad toks poveikis prieštarauja tarptautinei teisei.

ES blokavimo statusas įsigaliojo 1996 m., reaguojant į JAV sankcijas Kubai. JAV sankcijos Kubai buvo pradėtos taikyti Helmso ir Burtono įstatymu (Kubos laisvės ir demokratijos solidarumo aktas LIBERTAD)¹¹¹, kuriuo buvo susistemintos galiojančios sankcijos Kubai ir leista išskelti civilinius ieškinius asmenims, kurie naudojosi nusavinta nuosavybe arba gavo iš jos naudos. Nuo pat pradžių ES blokavimo statuto tikslas buvo apsaugoti ES ekonominės veiklos vykdytojus nuo tokių eksteritorialių sankcijų poveikio. Siekiant šio tikslo, ES blokavimo statutu Europos ekonominės veiklos vykdytojai apsaugomi nuo ES blokavimo statuto priede nurodytų JAV teisės aktų ir sankcijų taikymo. Priede taip pat numatyta galimybė Europos ekonominės veiklos vykdytojui atlyginti žalą, įskaitant teisinės išlaidas, patirtas dėl priede nurodytų teisės aktų taikymo.

Taikant blokavimo statutą:

a) ES panaikinamas bet kokio užsienio valstybės sprendimo, įskaitant teismų nutarimus ar arbitražo sprendimus, pagrįstus eksteritorialiais teisės aktais arba pagal juos priimtais aktais bei nuostatomis, poveikis (4 straipsnis).

Tai reiškia, kad ES nebus pripažįstami jokie administraciniai, teismo, arbitražo ar bet kokie kitokie sprendimai, priimti trečiosios šalies institucijos ir pagrįsti Blokavimo statuto priede išvardytomis nuostatomis arba aktais, kuriais plėtojamos ar įgyvendinamos tos nuostatos. Be to, ES nebus vykdomi jokie sprendimai, kuriais reikalaujama, pavyzdžiui, vykdyti konfiskavimą ar

¹¹⁰ „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2271/96 saugantis nuo trečiosios šalies priimtų teisės aktų eksteritorialaus taikymo poveikio ir tuo grindžiamų ar iš to kylančių veiksmų“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <http://data.europa.eu/eli/reg/1996/2271/2018-08-07/lit>.

¹¹¹ „An Act to Seek International Sanctions against the Castro Government in Cuba, to Plan for Support of a Transition Government Leading to a Democratically Elected Government in Cuba, and for Other Purposes.“, U.S. Government Printing Office, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-104publ114>.

taikyti finansines nuobaudas ES veiklos vykdytojui pagal pirmiau minėtus aktus. Tai apsaugo ES veiklos vykdytojus nuo tokių sprendimų poveikio Sąjungoje.

Nacionalinės institucijos, įskaitant nacionalinius teismus ir arbitražus, taiko ir įgyvendina Blokavimo statutą, visų pirma užtikrindami, kad būtų visapusiškai vykdoma pirmiau nurodyta, tiesiogiai iš jo kylanti pareiga.

b) ES veiklos vykdytojams suteikiama galimybė gauti atlyginimą už žalą, padarytą dėl išvardytų eksteritorialių teisės aktų taikymo, iš ją sukėlusių fizinių ar juridinių asmenų ar subjektų (6 straipsnis).

Tai reiškia, kad ES veiklos vykdytojams suteikti teisiniai įgaliojimai reikalauti kompensacijos už patirtus nuostolius iš juos sukėlusių asmenų.

c) ES veiklos vykdytojams suteikiama galimybė prašyti būti įgaliotiems laikytis išvardytų eksteritorialių teisės aktų, jeigu dėl jų nesilaikymo būtų labai pakenkta jų arba ES interesams (5 straipsnio antra pastraipa).

Tai reiškia, kad tam tikromis, tinkamai pagrįstomis sąlygomis, nukrypdoma nuo taisyklės, Komisija gali įgalioti ES veiklos vykdytojus veikti pagal išvardytus eksteritorialius teisės aktus.

Jei ES ūkio subjektai mano, kad reikalavimų ar draudimų, grindžiamų nurodytais užsienio įstatymais, nesilaikymas labai pakenktų jų ar Sąjungos interesams, jie gali kreiptis į Komisiją dėl leidimo laikytis tų įstatymų. Tokį leidimą Komisija gali suteikti konkrečiomis ir tinkamai pagrįstomis aplinkybėmis ir nukrypdoma nuo taisyklės. Yra parengtas šablonas, padedantis ES veiklos vykdytojams parengti ir pateikti paraišką.

Nuo 1996 m. Blokavimo statutas daugiausia buvo taikomas JAV eksteritorialioms sankcijoms, susijusioms su Kuba. 1998 m. Europos Sąjunga ir JAV pasirašė Susitarimo memorandumą, pagal kurį JAV administracija laikinai sustabdė tam tikrų eksteritorialių sankcijų Kubai nuostatų taikymą tol, „kol ES ir kitos sąjungininkės toliau dės pastangas siekdamos skatinti demokratiją Kuboje“.¹¹²

Situacija pasikeitė 2018 m., kai JAV, vadovaujamos prezidento D. Trumpo, pasitraukė iš Irano branduolinio susitarimo¹¹³ (angl. *The Joint Comprehensive Plan of Action, JCPOA*) ir paskelbė, kad vėl įves sankcijas Iranui. Šiomis aplinkybėmis ES iš naujo apsvarstė ES blokavimo statutą ir jo eksteritorialų poveikį kaip priemonę šioms naujoms sankcijoms atremti¹¹⁴.

¹¹² Stefaan Smis ir Kim van der Borght, „The EU-U.S. Compromise on the Helms-Burton and D’Amato Acts“, *The American Journal of International Law* 93, nr. 1 (1999): 227–36, <https://doi.org/10.2307/2997968>.

¹¹³ „Joint Comprehensive Plan of Action, EEAS, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-comprehensive-plan-action_en.

¹¹⁴ Tytti Erästö, „European Non-Proliferation Diplomacy in the Shadow of Secondary Sanctions“ (Stockholm International Peace Research Institute, 2020), <https://www.jstor.org/stable/resrep26158>.

Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) 2018/1101¹¹⁵ ES bendrovėms leidžiama prašyti leidimo visiškai arba iš dalies laikytis JAV reikalavimų ar draudimų, jei jų nesilaikymas labai pakenktų jų arba Europos Sąjungos interesams. Be to, Komisijos deleguotajame sprendime (ES) 2018/1102¹¹⁶ buvo nurodyta, kad Iranas įtrauktas į šalių, galinčių gauti Europos investicijų banko finansavimą, kuriam teikiama ES garantija, sąrašą.

Pagrindinis ES blokavimo statuto turinys po jo pakeitimo iš esmės nepakito. ES ir toliau dviem būdais sprendžia JAV sankcijų, kurios, jos manymu, prieštarauja tarptautinei teisei, klausimą:

Reglamento (ES) 2018/1101 5 straipsnyje aiškiai draudžiama laikytis priede išvardytų eksteritorialių sankcijų standartų. Už pažeidimus atskiros valstybės narės turi taikyti sankcijas pagal 9 straipsnį. Tačiau Europos Komisija gali taikyti 5 straipsnio išimtį.

Reglamento (ES) 2018/1101 6 straipsniu ES piliečiams ir bendrovėms suteikiama teisė gauti kompensaciją už bet kokią žalą, padarytą taikant JAV sankcijas.

Blokavimo statusas neįpareigoja ES įmonių toliau prekiauti su Iranu. Juo tik siekiama užkirsti kelią joms laikytis JAV sankcijų. Skirtumas priklauso nuo to, ar ES subjektas, nusprendęs nevykdyti tam tikros veiklos, tai daro dėl komercinių verslo sumetimų, ar dėl JAV sankcijų. Tačiau iš tikrųjų daugelis ES įmonių mano, kad jei jos laikysis JAV sankcijų, jos rizikuoja pakliūti į blokavimo statutą, o jei nesilaikys JAV sankcijų, rizikuoja pakliūti į JAV reguliavimo institucijos nemalonę. Nors mažesnės bendrovės, kurių poveikis JAV yra nedidelis arba jo visai nėra, gali ir toliau vykdyti verslą Irane ne JAV doleriais, svarbių ekonominių interesų JAV turinčios tarptautinės bendrovės gali nuspręsti pasitraukti iš Irano.

Neišvengiama realybė daugeliui įmonių yra ta, kad bankų sistemos pobūdis, t. y. jos tarptautinis aspektas, reiškia, kad bankai yra priklausomi nuo JAV finansų sistemos ir sandorių JAV doleriais. Nors blokavimo statusas gali apsaugoti bendrovę nuo baudų, kurias jai skiria JAV sankcijos (kompensuojant dėl JAV sankcijų bendrovių patirtas išlaidas), jis negali apsaugoti bendrovių nuo praktinio joms taikomų sankcijų poveikio, pavyzdžiui: turto konfiskavimo, baudžiamųjų kaltinimų JAV, kredito mokėjimų uždraudimo ir (arba) bendrovės pareigūnams ar kontroliuojantiems bendrovių, kurioms taikomos sankcijos, akcininkams uždraudimo atvykti į JAV.

¹¹⁵ „Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/1101, kuriuo nustatomi Tarybos reglamento (EB) Nr. 2271/96, saugančio nuo trečiosios šalies priimtų teisės aktų eksteritorialaus taikymo poveikio ir tuo grindžiamų ar iš to kylančių veiksmų, 5 straipsnio antros pastraipos taikymo kriterijai“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2018/1101/oj/lit.

¹¹⁶ „Komisijos deleguotasis sprendimas (ES) 2018/1102, kuriuo dėl Irano iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos sprendimo Nr. 466/2014/ES, kuriuo Europos investicijų bankui suteikiama ES garantija finansavimo operacijų, kuriomis remiami investiciniai projektai ne Sąjungoje, nuostoliams atlyginti, III priedas“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., http://data.europa.eu/eli/dec_del/2018/1102/oj/lit.

Taigi blokavimo statuto tikslas nėra vien tik teisinis. Akivaizdu, kad juo siekiama apsaugoti į Iraną investuojančių ES bendrovių interesus, tačiau juo taip pat siekiama parodyti ES įsipareigojimą laikytis JCPOA. Todėl jį galima tiksliai apibūdinti kaip politinį pareiškimą¹¹⁷.

Blokavimo statusas Europos atitikties užtikrinimo pareigūnams kelia nemažai unikalių iššūkių. ES teismai turi ribotą teisinį precedentą, pagal kurį galėtų spręsti dėl reikalavimų atlyginti žalą, be to, neaiškios ir vykdymo užtikrinimo priemonės. Iki šiol buvo tik kelios bylos, kuriose remiamasi Blokavimo statutu, tačiau šios bylos vis dėlto gali suteikti tam tikro aiškumo dėl jo lūkesčių ir atitikties ribų.

Nors ESTT savo pirmajame sprendime dėl ES blokavimo statuto byloje C-124/20, *Bank Melli Iran v Telekom Deutschland GmbH*¹¹⁸ laikėsi pragmatiško požiūrio, tikėtina, kad ES ūkio subjektai ir toliau susidurs su sunkumais derindami prieštarigus sankcijų įstatymus. Atsižvelgdama į generalinio advokato susirūpinimą ir raginimą peržiūrėti¹¹⁹, ES šiuo metu vertina visą ES blokavimo statutą. Nuo 2021 m. rugsėjo 9 d. iki 2021 m. lapkričio 4 d. ES ir ne ES suinteresuotieji subjektai bei piliečiai galėjo pareikšti savo nuomonę dėl Blokavimo statuto ir galimų jo pakeitimų¹²⁰. 2021 m. gruodžio 17 d. buvo paskelbti šių viešų konsultacijų rezultatai. Respondentai rekomendavo įtraukti papildomų priemonių, „kuriomis būtų galima ir toliau atgrasyti nuo eksteritorialių sankcijų, ir jas neutralizuoti“. Tarp šių priemonių buvo politinių sprendimų ieškojimas su trečiosiomis šalimis, kurios taiko šias eksteritorialias sankcijas, taip pat tarptautinių organizacijų stiprinimas. Nors pastaroji priemonė išsamiau nenurodyta, ji galėtų būti susijusi su organizacijomis, kurios sustiprintų politines pozicijas ir suteiktų forumą deryboms dėl sprendimų. Dažniausiai siūlytos šios priemonės: teisinė parama ES ūkio subjektams, kuriems užsienyje iškeltos bylos, tiksliniai komerciniai apribojimai, pavyzdžiui, patekimo į ES rinką apribojimai, galimybė reikalauti baudinių nuostolių atlyginimo iš jurisdikciją viršijančių ir eksteritorialias sankcijas taikančių subjektų ir kompensacijos, skirtos padengti išlaidas, patirtas vykdamant verslą aplinkoje, kuriai taikomos sankcijos. Kalbant apie tikslinius komercinius apribojimus, respondentai nesutarė dėl to, kam turėtų būti taikomos šios tikslinės priemonės, siekiant atgrasyti nuo eksteritorialių sankcijų ir neutralizuoti jas. Be to, respondentai išreiškė

¹¹⁷ Kulsoom Belal, „Uncertainty over the Joint Comprehensive Plan of Action: Iran, the European Union and the United States“, *Policy Perspectives* 16 (2019 m. sausio 1 d.): 23–39, <https://doi.org/10.13169/polipers.16.1.0023>.

¹¹⁸ *Bank Melli Iran, Aktiengesellschaft nach iranischem Recht prieš Telekom Deutschland GmbH* (Teisingumo Teismas, 2021, Byla C-124/20).

¹¹⁹ Generalinio advokato G. Hogan išvada, pateikta 2021 m. gegužės 12 d. *Bank Melli Iran, Aktiengesellschaft nach iranischem Recht prieš Telekom Deutschland GmbH.* (Teisingumo Teismas, 2020, Byla C-124/20).

¹²⁰ „Griežtesnis ES atsakas į neteisėtą eksteritorialių sankcijų taikymą (Blokavimo statuto pakeitimas). Inicatyva“, [ec.europa.eu, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13129-Grieztesnis-ES-atsakas-i-neteiseta-eksteritorialu-sankciju-taikyma-Blokavimo-statuto-pakeitimas-lt](https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13129-Grieztesnis-ES-atsakas-i-neteiseta-eksteritorialu-sankciju-taikyma-Blokavimo-statuto-pakeitimas-lt).

nuomonę, kad priemonės turėtų būti „kruopščiai kalibruotos, reaguojančios [...] ir atitinkančios Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) teisę bei tarptautinę viešąją teisę“¹²¹. Oficialioje Europos Komisijos interneto svetainėje nuo viešų konsultacijų rezultatų paskelbimo nebuvo paskelbta jokių atnaujintų duomenų¹²². Dar neaišku, ką Europos Komisija ketina daryti su respondentų atsiliepimais ir kaip jie bus įtraukti į tolesnę blokavimo statuto reformą. Sprendimas taip pat nesuteikia daug informacijos bendrovėms, siekiančioms geriau orientuotis ES blokavimo statute.

ESTT patvirtino, kad ES blokavimo statusas yra priemonė, neleidžianti taikyti eksteritorialių sankcijų, o jo laikymosi reikalavimai yra griežti. Tikėtina, kad tai ir toliau kels neapibrėžtumą įmonėms, susiduriančioms su blokavimo statuto taikymu. Siekiant kovoti su neapibrėžtumu ir padėti įmonėms, kurioms taikomas ES blokavimo statusas, gali būti gana vertinga rekomendacija siūlyti teisinę pagalbą ES ūkio subjektams, kuriems taikomos užsienio teisinės procedūros. Panašų poveikį galėtų turėti ir galimybė reikalauti nuostolių dėl baudų atlyginimo arba finansinės kompensacijos išlaidoms padengti. Tačiau tai labiau orientuota į pagalbą po fakto. Be to, kaip nurodyta respondentų atsiliepimuose, žalos išieškojimas dažnai susijęs su ilgu procesu, kuris gali būti brangus. Vienas iš variantų, galėtų būti derybos su trečiosiomis šalimis, taikančiomis eksteritorialias sankcijas, kurios leistų rasti išankstinių sprendimų ir aiškumo, tačiau tai gali būti ilgas procesas, dėl kurio ES ūkio subjektai gali likti nežinioje. Konsultacijų respondentai taip pat pageidavo, kad būtų patobulintos neaiškios formuluotės. Atrodo, kad problemos, su kuriomis šiuo metu įmonės susiduria pagal ES blokavimo statutą, gali tęstis ilgai. Įmonėms ir toliau teks derinti savo laisvę užsiimti verslu su rizika, kurią sukels blokavimo statuto nesilaikymas.

JAV sankcijų ir kitų reguliavimo priemonių įtaka kitų šalių ūkio subjektams. Nors formaliai JAV taikomos sankcijos tiesiogiai negalioja ES ūkio subjektams ir į jas tik rekomenduojama atsižvelgti vertinant verslo rizikas¹²³, tačiau JAV institucijų priimti sprendimai turi didelę įtaką tarptautinei prekybai ir atsiskaitymams. JAV doleris dominuoja pasaulinėje

¹²¹ „Summary of Results of the Open Public Consultation on the Review of the Blocking Statute“, ec.europa.eu, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., https://finance.ec.europa.eu/system/files/2021-12/2021-blocking-statute-review-summary-of-responses_en.pdf.

¹²² „Griežtesnis ES atsakas į neteisėtą eksteritorialių sankcijų taikymą (Blokavimo statuto pakeitimas). Konsultacijų rezultatai“, ec.europa.eu, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13129-Unlawful-extra-territorial-sanctions-a-stronger-EU-response-amendment-of-the-Blocking-Statute-public-consultation_lt.

¹²³ „Tarptautinių sankcijų įgyvendinimas“, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.urm.lt/sankcijos>.

finansų rinkoje¹²⁴, JAV doleriais atliekama apie 88 proc. visų sandorių perkant arba parduodant užsienio valiutą¹²⁵.

JAV institucijų įtaką kitų šalių ūkio subjektams iliustruoja Latvijos banko ABLV Bank, AS pavyzdys. 2018 m. vasario 13 d. JAV Iždo departamento Finansinių nusikaltimų tyrimo tinklas (FinCEN) paskelbė išvadą ir Pasiūlymą dėl teisės akto (angl. *Notice of proposed rulemaking, NPRM*) pagal JAV PATRIOT akto 311 straipsnį, kuriuo siekiama uždrausti ABLV bankui ar jo vardu atidaryti ar tvarkyti korespondentinę sąskaitą Jungtinėse Valstijose. FinCEN siūlo imtis šių veiksmų remdamasi NPRM pasiūlymo išvada, kad ABLV yra užsienio bankas, keliantis rimtą susirūpinimą dėl pinigų plovimo.

Kaip aprašyta išvadoje¹²⁶, ABLV pinigų plovimą yra įtvirtinęs kaip banko verslo praktikos pagrindą. ABLV vadovybė leidžia bankui ir jo darbuotojams organizuoti pinigų plovimo schemas; skatina didelės rizikos fiktyvių bendrovių veiklą, kuri leidžia bankui ir jo klientams plauti lėšas; nepakankamai kontroliuoja didelės rizikos fiktyvių bendrovių sąskaitas; siekia trukdyti Latvijos kovos su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu (AML/CFT) taisyklių vykdymui, kad apsaugotų tokią savo verslo praktiką. Dėl to, kad ABLV neįgyvendino ir nepaisė veiksmingos pinigų plovimo, terorizmo prevencijos ir terorizmo finansavimo bei sankcijų politikos ir procedūrų, bankas tapo patrauklus įvairiems neteisėtiems veikėjams, užsiimantiems organizuotu nusikalstamumu, ginklų platinimu, korupcija ir sankcijų vengimu. Neteisėta finansinė veikla banke apima sandorius, skirtus šalims, susijusioms su į JT sąrašą įtrauktais subjektais, iš kurių kai kurie yra susiję su Šiaurės Korėjos balistinių raketų įsigijimu ar eksportu. Be to, ABLV palengvino korumpuotų politikoje dalyvaujančių asmenų sandorius ir per fiktyvių bendrovių sąskaitas pervedė milijardus dolerių, gautų iš viešosios korupcijos ir turto prievartavimo. Po šio pranešimo bankas patyrė staigią indėlių atsiėmimo bangą ir neteko galimybės gauti lėšų bei atlikti mokėjimų JAV doleriais.

Įvertinęs situaciją Europos centrinis bankas (ECB) nurodė Latvijos priežiūros institucijai - Finansų ir kapitalo rinkų komisijai paskelbti bankui moratoriumą, kad bankas turėtų laiko stabilizuoti savo padėtį. Liuksemburgo institucijos moratoriumą taip pat nustatė banko dukterinei įmonei Liuksemburge.

2018 m. vasario 23 d. Europos Centrinis Bankas (ECB) nustatė, kad pagal Bendrojo pertvarkymo mechanizmo (angl. *Single resolution mechanism, SRM*) reglamentą ABLV Bank

¹²⁴ Bafundi Maronoti, „Revisiting the International Role of the US Dollar“, 2022 m. gruodžio 5 d., https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2212x.htm.

¹²⁵ Carol Bertaut, Bastian von Beschwitz, ir Stephanie Curcuru, „The International Role of the U.S. Dollar“, 2021 m. spalio 6 d., <https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/the-international-role-of-the-u-s-dollar-20211006.html>.

¹²⁶ „Special Measure against ABLV Bank, AS as a Financial Institution of Primary Money Laundering Concern“, regulations.gov, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.regulations.gov/document/FINCEN-2017-0013-0001>.

žlunga arba gali žlugti (angl. *failing of likely to fail, FOLF*)¹²⁷. ECB tokį patį statusą suteikę ir Latvijos banko dukterinei įmonei ABLV Bank Luxembourg. Nustatęs, kad bankas žlunga arba gali žlugti, ECB tinkamai informavo Bendrojo pertvarkymo valdybą (angl. *Single Resolution Board, SRB*), kuri nusprendė, kad pertvarkymo veiksmų imtis nereikia, nes tai neatitinka viešojo intereso, todėl bankai bus likviduojami atitinkamai pagal Latvijos ir Liuksemburgo teisę¹²⁸. 2018 m. vasario 26 d. banko ABLV akcininkai paskelbė apie banko likvidavimą.

Pagal JAV PATRIOT akto 311 straipsnį siekiant užsienio jurisdikciją ar subjektą paskelbti „jurisdikcija, keliančia rimtą susirūpinimą dėl pinigų plovimo“, ir taikyti vieną ar daugiau „specialiųjų priemonių“ procesas susideda iš trijų etapų. Pirma, FinCEN pateikia išvadą, kurioje nurodoma, kodėl atitinkama jurisdikcija ar bankas turėtų būti laikomi keliančiais rimtą pinigų plovimo grėsmę. Antrajame etape FinCEN paskelbia „pasiūlymą dėl teisės akto“, kuriame vėlgi apibendrinamos išvados ir rekomenduojama imtis vienos ar daugiau „specialių priemonių“ prieš atitinkamą šalį ar finansų įstaigą. Specialiosios priemonės gali būti įvairios - nuo reikalavimo, kad JAV finansų įstaigos atidžiau tikrintų savo sandorius ir klientus, iki tam tikrų rūšių sąskaitų uždarymo. Daugeliu atvejų išvados ir pranešimas apie siūlomą taisyklių rengimą pateikiami tą pačią dieną. Jei tikslinė valstybė ar finansų įstaiga nepakeičia savo elgesio, FinCEN paskelbia galutinę taisyklę, ir tuomet JAV bankai privalo įgyvendinti specialiąsias priemones¹²⁹. Paprastai jau pradiniuose etapuose FinCEN pareikšti įtarimai sukelia rimtų problemų finansų įstaigai, prieš kurią jie būna nukreipti, taigi ir banko ABLV atveju pakako pirmų dviejų etapų, kad banko veikla būtų paralyžiuota ir bankas likviduotas.

4.2. Bendradarbiavimas sankcijų klausimais

Nepaisant šalių nesutarimų ar netgi konfliktų sankcijų taikymo klausimais, Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą suvienijo šalis siekiančias sustabdyti agresorių taikant sankcijas Rusijai ir su jos režimu susijusiems asmenims.

Didžiojo septyneto (G7) šalys - Jungtinės Valstijos, Kanada, Vokietija, Prancūzija, Italija, Japonija, Jungtinė Karalystė, kartu su Europos Komisija ir Australija po Rusijos invazijos į Ukrainą, 2022 m. kovo 16 d. paskelbė apie daugiašalės darbo grupės dėl Rusijos elito, tarpininkų ir oligarchų - REPO (angl. *Russian Elites, Proxies, and Oligarchs*) veiklos pradžia.

¹²⁷ „ECB Determined ABLV Bank Was Failing or Likely to Fail“, European Central Bank, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2018/html/ssm.pr180224.en.html>.

¹²⁸ „The Single Resolution Board Does Not Take Resolution Action in Relation to ABLV Bank, AS and Its Subsidiary ABLV Bank Luxembourg S.A.“, Single Resolution Board, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://www.srb.europa.eu/en/node/495>.

¹²⁹ Aaron Arnold, „A Financial Sanctions Dilemma“, *The Washington Quarterly* 42, nr. 4 (2019 m. spalio 2 d.): 57–71, <https://doi.org/10.1080/0163660X.2019.1693098>.

Darbo grupės veikloje dalyvauja šalių finansų, teisingumo, vidaus reikalų ir prekybos ministrai bei Europos Komisijos nariai. Grupės paskelbtame bendrame pareiškime teigiama, kad šalys kartu įsipareigoja teikti pirmenybę savo ištekliams ir bendradarbiauti, kad būtų imtasi visų galimų teisinių priemonių siekiant surasti, apriboti, išaldyti, areštuoti ir, jei reikia, konfiskuoti arba nusavinti turtą tų asmenų ir subjektų, kuriems buvo pritaikytos sankcijos, susijusios su tyčine, neteisinga ir neprovokuota Rusijos invazija į Ukrainą ir tebesitęsiančia Rusijos režimo agresija. Darbo grupės bendrame komunikate konstatuojama, kad Rusijos invazija į Ukrainą yra dar vienas išpuolis prieš pagrindines normas ir įstatymus, įskaitant JT chartiją, kuriais grindžiama tarptautinė tvarka, todėl šalys bendradarbiaudamos, siekdamos surasti pagrindinių Rusijos elito ir įgaliotinių turtą ir imtis veiksmų prieš jų pagalbininkus ir padėjėjus, sieks izoliuoti juos nuo tarptautinės finansų sistemos ir nustatyti jų veiksmų pasekmes¹³⁰.

Kartu su sukurta REPO darbo grupe, Europos Sąjunga lygiagrečiai paskelbė ir apie savo įsteigtą darbo grupę „Išaldyti ir konfiskuoti“ (angl. „*Freeze and seize*“), kurios siekis bus užtikrinti į sąrašą įtrauktiems Rusijos ir Baltarusijos asmenims taikomų sankcijų įgyvendinimo koordinavimą visoje ES. Darbo grupę „Išaldyti ir konfiskuoti“ sudaro Komisija, kiekvienos valstybės narės nacionaliniai kontaktiniai asmenys, Eurojustas ir Europolas, taip pat prireikus kitos ES agentūros ir įstaigos. Ji koordinuos valstybių narių veiksmus, kuriais siekiama areštuoti ir, jei tai leidžiama pagal nacionalinę teisę, konfiskuoti į sąrašą įtrauktų Rusijos ir Baltarusijos asmenų turtą. Siekiant užtikrinti abiejose Atlanto pusėse taikomų sankcijų veiksmingumą, labai svarbu, kad visos suinteresuotos šalys aktyviai bendradarbiautų. Europos Komisija skelbia, kad yra pasiryžusi glaudžiai bendradarbiauti ir koordinuoti savo veiksmus su partneriais, kad būtų užtikrintas veiksmingas bendradarbiavimas pasauliniu lygmeniu.¹³¹

Europos Sąjungos iniciatyva 2023 m. vasario 23 d. įvyko pirmasis Sankcijų koordinatorių forumas¹³², kuriame dalyvavo ES, JAV, Jungtinės Karalystės, Japonijos, Kanados, Australijos, Naujosios Zelandijos, Norvegijos, Šveicarijos ir Ukrainos sankcijų pareigūnai. Forume konstatuota, kad didžiausią dėmesį reikia skirti tarptautiniam bendradarbiavimui užtikrinant, kad sankcijos būtų įgyvendinamos visapusiškai ir veiksmingai. Forume nagrinėti duomenys, reikalingi sankcijų poveikiui įvertinti, bei tai, kaip tai daroma skirtingose jurisdikcijose. Susitikime analizuoti ribojamųjų priemonių vengimo modeliai ir keliai, aptarti galimi sprendimai jų išvengti.

¹³⁰ „Russian Elites, Proxies, and Oligarchs Task Force Ministerial Joint Statement“, U.S. Department of the Treasury, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0663>.

¹³¹ „Enforcing sanctions against listed Russian and Belarussian oligarchs: Commission's “Freeze and Seize” Task Force steps up work with international partners“, ec.europa.eu, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1828.

¹³² „Statement by EU Sanctions Envoy David O’Sullivan on the First Sanctions Coordinators Forum“, žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d., https://finance.ec.europa.eu/news/statement-eu-sanctions-envoy-david-osullivan-first-sanctions-coordinators-forum-2023-02-23_en.

Šis pirmasis Sankcijų koordinatorių forumas yra svarbus etapas tarptautinėse pastangose įgyvendinti priemones, kuriomis siekiama paralyžiuoti Rusijos karo veiksmus ir tikėtina dar labiau prisidės prie tarptautinio sankcijų koordinavimo bei maksimalaus šalių išitraukimo taikant sankcijas prieš valstybes keliančias grėsmę taikai.

Praėjus metams nuo REPO darbo grupės sukūrimo, 2023 m. kovo 7 d. paskelbtame REPO darbo grupės pareiškime, teigiama, kad praėjus metams po Rusijos neteisėto karo ir agresijos prieš Ukrainą, REPO darbo grupė pasinaudojo plačiu daugiašaliu koordinavimu, kad darytų precedento neturintį spaudimą rusams, kuriems taikomos sankcijos. REPO darbo grupės nariai sėkmingai užblokavo arba įšaldė daugiau kaip 58 mlrd. dolerių vertės sankcionuotų rusų turtą, stebėjo sankcionuotų rusų turtą visame pasaulyje ir smarkiai apribojo sankcionuotų rusų dalyvavimą tarptautinėje finansų sistemoje. REPO nariai pasiekė reikšmingų laimėjimų glaudžiai ir plačiai koordinuodami savo veiklą nacionaliniu ir tarptautiniu mastu, bendradarbiaudami ir keisdami informaciją. Darbo grupė naudoja finansinę žvalgybinę informaciją, teisėsaugos institucijų informaciją, bendrus tyrimus ir privataus sektoriaus pagalbą, kad neleistų Kremlui naudotis pajamų srautais ir ekonominiais ištekliais, kuriuos Rusija naudoja savo neteisėtam karui vykdyti¹³³.

Siekiama paskatinti tarptautinę bendruomenę prisijungti prie šių daugiašalių pastangų, kad būtų pasipriešinta Rusijos bandymams išvengti ir apeiti sankcijas, todėl norėdami pabrėžti REPO ketinimą bendradarbiauti su tarptautiniais partneriais ir privačiuoju sektoriumi, REPO darbo grupės nariai kartu paskelbė „Visuotines gaires dėl Rusijos sankcijų vengimo“ (angl. *Global Advisory on Russian Sanctions Evasion*)¹³⁴. Šio dokumento tikslas - veiksmingai įgyvendinti sankcijas ir užtikrinti jų laikymąsi visose REPO narių jurisdikcijose, užkertant kelią finansinių sankcijų, eksporto kontrolės ir kitų ribojamųjų priemonių, sukurtų ir įgyvendintų reaguojant į Rusijos neišprovokuotą agresijos karą Ukrainoje, pažeidimams. Gairėse išskiriami ir aprašomi Rusijos sankcijų vengimo tipai, pateikiamos rekomendacijos dėl sankcijų kontrolės, tokias kaip: a) užtikrinti, kad būtų laikomasi nacionalinių taisyklių, į kurias įtrauktos G7 šalių Finansinių veiksmų darbo grupės (angl. *Financial Action Task Force, FATF*) rekomendacijos; b) užtikrinti, kad atitikties programa įgyvendintų atitinkamus kovos su pinigų plovimu (AML) ir teroristų finansavimu (CFT) įstatymus ir kitus teisės aktus ir būtų reguliariai peržiūrima; c) dalyvauti esamose viešojo ir privačiojo sektorių partnerystėse; d) pasinaudoti keitimosi informacija protokolais; e) atnaujinti rizikos vertinimus; f) didinti informuotumą apie sankcijų riziką ir jos

¹³³ „Joint Statement from the REPO Task Force“, U.S. Department of the Treasury, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1329>.

¹³⁴ „Global Advisory on Russian Sanctions Evasion Issued Jointly by the Multilateral REPO Task Force“, ec.europa.eu, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., https://finance.ec.europa.eu/system/files/2023-03/230309-repo-global-advisory_en.pdf.

poveikį subjektams, kurių veikla nėra susijusi su pinigų plovimu (AML) ir teroristų finansavimo (CFT) prevencija.

Tarptautinis bendradarbiavimas sankcijų klausimais yra labai svarbus dėl to, kad daugeliu atvejų viena valstybė negali pasiekti pageidaujamo efekto viena pati. Sankcijos yra vienas iš įrankių, kuriuos gali naudoti tarptautinė bendruomenė norint pasiekti savo tikslus. Kai kelios valstybės, tarptautinės organizacijos arba tarptautinės bendruomenės dalis priima sankcijas, tai gali turėti didesnę poveikį negu veikiant vienai valstybei. Tarptautinis bendradarbiavimas taip pat gali padėti sumažinti tokių sankcijų neigiamą poveikį, kuris gali paveikti žmonių gyvenimo sąlygas, pavyzdžiui, tiekiant pagalbą. Valstybių bendradarbiavimas sankcijų klausimais ypatingai svarbus siekiant užkirsti kelius sankcijų vengimui ar apėjimui, o kartu ir taikomų sankcijų galios sustiprinimui.

4.3. Teismų praktika

ES institucijos kiekviena savaip dalyvauja kuriant Europos sankcijų sistemą. Tai pasakytina ir apie Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (toliau - ESTT), kuris savo sprendimais, priimtais bylose dėl ribojamųjų priemonių taikymo, aiškina sankcijų teisinę sistemą. Europos Sąjungos Teisingumo Teisme, konkrečiai Bendrajame Teisme (toliau - Bendrasis Teismas) arba Teisingumo Teisme (toliau - Teisingumo Teismas), buvo iškelta įvairių procesinių ir materialinių bylų. Šiame skyriuje aptarsime aktualias bylas, susijusias su sankcijų taikymu. Nuo prašymo panaikinti transliavimo draudimą, priimtą prasidėjus Rusijos ir Ukrainos karui - tai buvo pirmasis Bendrojo Teismo didžiosios kolegijos sprendimas, priimtas pagreitinto proceso tvarka, iki ilgai laukto ESTT sprendimo byloje Bank Melli Iran dėl ES blokavimo statuto. Be to, analizuojamos kitos bylos, kuriose išsamiau nagrinėjami ES sankcijų sąrašuose esančių paskyrimų išlaikymo ir atnaujinimo pagrindai, ir kitos procedūriniai požiūriu įdomios bylos. Šiose nutartyse, be kita ko, nagrinėjamas klausimas, ar akto, kuriuo išlaikomas įtraukimas į sąrašą, nepasirašymas prilygsta to įtraukimo į sąrašą panaikinimui, formalumai peržiūrint sprendimą dėl įtraukimo į sąrašą ir teisės būti išklaustam apribojimas.

Transliavimo draudimo pagal Rusijos sankcijų režimą ginčijimas. ES bendrovės, kurioms taikomos ribojamosios priemonės, gali inicijuoti bylą dėl panaikinimo, kaip tai buvo padaryta byloje RT France prieš Tarybą¹³⁵. RT France, Rusijos transliuotojo RT Prancūzijos filialas, siekė, kad būtų panaikintas draudimas, nustatytas Rusijos valstybės kontroliuojamiems

¹³⁵ RT France prieš Europos Sąjungos Tarybą (Bendrasis Teismas, 2022, Byla T-125/22).

transliuotojams pagal 2014 m. liepos 31 d. Tarybos reglamento (ES) Nr. 833/2014¹³⁶ (toliau - Rusijos reglamentas) 2f straipsnį. Transliavimo draudimu siekiama taikyti sankcijas už dezinformacijos, susijusios su Rusijos karine invazija į Ukrainą, skleidimą ES. Teigdama, kad nagrinėjamos ribojamosios priemonės turės „dramatiškų“ ekonominių, finansinių ir žmogiškųjų padarinių, nes jai bus užkirstas kelias vykdyti savo veiklą, RT France pirmiausia bandė gintis kreipdamasi dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo į Teismo pirmininką. Ji taip pat teigė, kad ginčijami aktai daro didelę žalą jos reputacijai, nes ji pristatoma kaip žiniasklaidos priemonė, kurią nuolat ir išimtinai kontroliuoja Rusijos valdžios institucijos. Tačiau Bendrojo Teismo pirmininkas atmetė abu šiuos argumentus¹³⁷, nes nusprendė, kad ieškovė neįrodė, jog ji atitinka laikinųjų apsaugos priemonių taikymo „skubos“ sąlygas. Pasak Bendrojo Teismo pirmininko, ieškovė neįrodė, kad jos finansiniam gyvybingumui iki sprendimo nutraukti bylą iš esmės priėmimo iškiltų grėsmė arba kad jos užimama rinkos dalis labai pasikeistų, taip pat atsižvelgiant į jos verslo dydį ir apyvartą. Be to, pirmininkas nurodė, kad laikinoji apsaugos priemonė nėra skirta užtikrinti jau patirtos žalos (reputacijai) atlyginimą. Ginčijamų aktų vykdymo sustabdymas, kurio buvo prašoma kaip laikinosios apsaugos priemonės, neleistų išvengti žalos jos reputacijai. Bylos nagrinėjimas iš esmės RT France taip pat buvo nesėkmingas, tačiau buvo priimtas pirmasis Didžiosios kolegijos sprendimas pagal pagreitintą procedūrą. Bendrasis Teismas kovo mėnesį nusprendė perduoti bylą šiai kolegijai ir priimti sprendimą pagal pagreitintą procedūrą, kuris buvo priimtas 2022 m. liepos 27 d. RT France pateikė naujus prašymus, kurių pirmasis susijęs su teisės į gynybą pažeidimu, nes RT France nebuvo išklaudyta prieš priimant sprendimą laikinai uždrausti jai bet kokio turinio transliacijas. Teismas nusprendė, kad dėl to nebuvo pažeista RT France teisė būti išklaudytai, atsižvelgiant į išskirtines aplinkybes ir ypatingą skubą, kuriomis buvo priimti ginčijami aktai. Pasak Teismo, tai buvo būtina siekiant užtikrinti šių priemonių veiksmingumą, atsižvelgiant į jomis siekiamus tikslus. Be to, ieškovė nepateikė argumentų, kurie įrodytų, kad procedūra būtų galėjusi lemti kitokį rezultatą, jei ji būtų buvusi išklaudyta prieš priimant nagrinėjamus aktus. Dėl saviraiškos laisvės ir sąlygų, būtinų šiai teisei apriboti, Teismas pirmiausia nusprendė, kad šis apribojimas buvo nustatytas įstatymu, buvo numatomas atsižvelgiant į aplinkybes ir buvo tik laikinas. Antra, Teismas nusprendė, kad sąlyga, susijusi su visuotinės svarbos tikslo siekimu, taip pat tenkinama, nes galutinis draudimo tikslas buvo daryti spaudimą Rusijos valdžios institucijoms, kad jos nutrauktų karinę agresiją prieš Ukrainą. Apskritai, atsižvelgdamas į ypatingas bylos aplinkybes ir į tai, kad priemonės yra tik laikinos ir atšaukiamos, Teismas nusprendė, kad

¹³⁶ „Tarybos reglamentas (ES) Nr. 833/2014 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/833/oj/lit>.

¹³⁷ 2022 m. kovo 30 d. Bendrojo Teismo pirmininko nutartis. RT France prieš Europos Sąjungos Tarybą.. (Bendrasis Teismas, 2022, Byla T-125/22 R).

saviraiškos laisvės apribojimais yra proporcingi, nes yra tinkami ir būtini siekiamiems tikslams ir neproporcingai nepažeidžia esminio RT France laisvės užsiimti verslu turinio.

Tiek tarpinė procedūra dėl laikinųjų apsaugos priemonių, tiek bylos nagrinėjimas iš esmės rodo šalių interesų ir teisių vertinimą. Tiksliau, buvo subalansuoti interesai, kuriais rėmėsi ieškovė, siekdama, kad ginčijami aktai būtų nedelsiant sustabdyti, ir jos teisė į saviraiškos laisvę bei teisę užsiimti verslu, palyginti su tikslu, kurių siekiama uždraudžiant skleisti šią informaciją, pobūdžiu. Iš šios bylos matyti, jog derinant visuomenės interesą nutraukti Rusijos agresiją, kurio siekė Taryba, ir privačios bendrovės interesą siekti savo verslo tikslų, pirmenybė teikiama viešajam interesui.

Asmens pavardės išlaikymas sankcijų sąrašė. 2016 m. pasibaigus prezidento Kabilos konstitucinei kadencijai siekiant paskatinti teisėtos Kongo Demokratinės Respublikos (toliau - KDR) vyriausybės atsiradimą, ES priėmė keletą ribojamųjų priemonių KDR atžvilgiu¹³⁸. Jos nukreiptos prieš asmenis ar subjektus, dalyvaujančius žmogaus teisių pažeidimuose arba kurių veikla lėtina demokratijos plėtrą ir ilgalaikės taikos KDR kūrimą. Būtent šiomis aplinkybėmis Kongo piliečio Ferdinand Ilunga Luyoyo pavardė 2016 m. buvo įtraukta į asmenų ir subjektų, kuriems taikomos ribojamosios priemonės, sąrašus. Nepaisant kelių pareiškėjo apeliacijų, šis sąrašas per ketverius metus buvo pratęstas keturis kartus, o 2020 m. Taryba vėl paprašė jį peržiūrėti. Tarybai priėmus sprendimą palikti pareiškėjo pavardę ginčijamame sąrašė, pareiškėjas apskundė šį sprendimą tiek, kiek juo nebuvo patvirtintas jo pavardės palikimo ginčijamuose sąrašuose priežasties pagrįstumas¹³⁹. Įdomu tai, kad Bendrasis Teismas panaikino 2020 m. gruodžio mėn. aktus, kuriais buvo paliktas galioti Ferdinand Ilunga Luyoyo įtraukimas į sąrašą pagal ES sankcijų KDR režimą. Šiuo atveju šio sprendimo analizė yra svarbi, kiek tai susiję su reikalaujamu pagrindimu ir elementais, kuriuos turi pateikti Taryba, kad asmuo būtų paliktas sąrašė po to, kai buvo persvarstytas jo įtraukimas į sąrašą ir kokiais argumentais vadovaujasi Bendrasis Teismas, siekdamas nustatyti, ar pagrįstai pareiškėjo pavardė ir toliau buvo įtraukta į ginčijamus sąrašus. Iš sprendimo matyti, kad Taryba, norėdama pagrįsti savo sprendimą palikti asmenį sąrašė, turėjo įrodyti, kad pareiškėjas šiuo metu vykdo funkcijas, susijusias su tomis, dėl kurių jis buvo įtrauktas į pirmąjį sąrašą (kaip Kongo nacionalinės policijos vadas jis buvo pripažintas atsakingu už pernelyg didelį jėgos naudojimą ir smurtines represijas). Tik tokiu atveju ribojamosios priemonės tolesnis taikymas yra pateisinamas. Jei tų elementų nėra, priemonės tęsimas pateisinamas tik tuo atveju, jei Taryba gali pateikti įrodymų, kad egzistuoja įtakingas ryšys tarp dabartinės pareiškėjo padėties ir politinio saugumo padėties KDR, kuri buvo žmogaus teisių

¹³⁸ „Restrictive measures against the Democratic Republic of the Congo“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/restrictive-measures-against-the-democratic-republic-of-the-congo.html>.

¹³⁹ Ferdinand Ilunga Luyoyo prieš Europos Sąjungos Tarybą (Bendrasis Teismas, 2022, Byla T-108/21).

pažeidimų pagrindas. Šioje byloje Bendrasis Teismas nustatė, kad Taryba neįvykdė šio paskutinio reikalavimo, kai rėmėsi žurnalistiniais šaltiniais, kuriuose „nebuvo jokios konkrečios informacijos, patvirtinančios tokio ryšio egzistavimą“. Bendrasis Teismas padarė išvadą, kad Taryba nepatikrino, ar šiuo atveju straipsnyje išdėstyti teiginiai patvirtina mintį apie didelį artumą tarp pareiškėjo naujos profesinės padėties (t. y. Kongo bokso federacijos prezidento) ir „labai politizuotos padėties“, leidžiančios pareiškėjui daryti įtaką KDR saugumo politikai. Nors Taryba teigė įrodžiusi, kad ieškovas ir toliau aktyviai dalyvavo šalies viešojoje erdvėje, Bendrajam Teismui to nepakako, nes jis nusprendė, kad Taryba taip pat turėjo įrodyti, koku mastu buvimas aktyviu galėjo daryti įtaką politinei situacijai. Sprendime nurodyta, kad tam tikromis aplinkybėmis Taryba gali laikyti asmens neatsiribojimą nuo režimo, prieš kurį nukreiptas tyrimas, elementu, į kurį reikia atsižvelgti, pagrindžiant ribojančių priemonių jo atžvilgiu išlaikymą. Tačiau, pasak Bendrojo Teismo, kadangi Taryba žinojo, kad pareiškėjas nebeatlieka savo ankstesnių pareigų, ir negalėjo įrodyti pakankamo ryšio tarp pareiškėjo ir KDR saugumo politikos, Taryba negalėjo sėkmingai remtis šiuo elementu šioje byloje. Taigi praktikoje išplečiamos tokios įtraukimo į sąrašą išlaikymo sąlygos, kaip „pakankamo ryšio tarp pareiškėjo ir saugumo padėties konkrečioje šalyje egzistavimas“. Nors praktika rodo, kad šie reikalavimai neatrodo labai griežti, tai, kad Bendrasis Teismas patenkino šį įtraukimo į sankcijų sąrašą ginčijimą, rodo, kad tokių sąlygų išplėtimo laipsnis nėra neribotas.

Pagrindinio verslininko statuso išaiškinimas. Byloje, susijusioje su ES sankcijų Sirijai režimu Bashar Assi prieš Europos Sąjungos Tarybą¹⁴⁰, Bendrasis Teismas patikslino sąlygas, kurias turi įvykdyti Taryba, siekdama įrodyti, kad asmuo, kuriam taikomos sankcijos, vis dar turi „vadovaujančio verslininko“ statusą Sirijoje, kuris yra vienas iš Sirijos reglamente numatytų įtraukimo į sąrašą kriterijų¹⁴¹. Jei Taryba įrodo, kad pareiškėjas turi Sirijoje veikiančio vadovaujančio asmens statusą, įrodinėjimo pareiga vėl tenka pareiškėjui. Iš šio sprendimo matyti, kad siekdama įrodyti vadovaujančio verslininko statusą, Taryba negalėjo remtis buvusiu pareiškėjo, kaip bendrovės, dalyvaujančios projekte, kurį rėmė sankcionuotas režimas (t. y. Sirija), valdybos pirmininko statusu. Bendrasis Teismas nustatė, kad jei Taryba norėtų remtis pareiškėjo ankstesne veikla, kad pateisintų įtraukimą į sąrašą su įpareigojimu, ji turėtų „pateikti pagrįstų ir nuoseklių įrodymų, iš kurių būtų galima daryti pagrįstą išvadą, kad tas asmuo palaiko ryšius su struktūra, kurioje jis dirbo ginčijamų aktų priėmimo dieną“. Net jei Tarybai nepavyksta įrodyti vadovaujančio verslininko, veikiančio teritorijoje, kuriai taikomos sankcijos, statuso, kaip yra šiuo atveju, Taryba gali bandyti pateisinti tolesnį įtraukimą į sąrašą, įrodydama asmens sąsajas su

¹⁴⁰ Bashar Assi prieš Europos Sąjungos Tarybą (Bendrasis Teismas, 2021, Byla T-256/19).

¹⁴¹ „Tarybos reglamentas (ES) Nr. 442/2011 dėl ribojamųjų priemonių, atsižvelgiant į padėtį Sirijoje“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <http://data.europa.eu/eli/reg/2011/442/2012-01-19/lit>.

Sirijos režimu. Ji nurodė, kad „vien bendrovės, kurioje dirba ribotas darbuotojų skaičius, įsteigimo fakto nepakanka išvadai, kad pareiškėjas gauna naudos iš Sirijos režimo ir jį remia (...), Taryba turi įrodyti, kad pareiškėjas per minėtą bendrovę remia būtent Sirijos režimą“. Iš Sirijos reglamento 15 straipsnio 1 dalies b punkto taip pat išplaukia, kad, nesant tokio ryšio, asmuo neįtraukiamas į priedo sąrašą ir jame nepaliekamas. Tarybos argumentai dėl tokio ryšio nustatymo neįtikino Bendrojo Teismo, todėl įtraukimas į sąrašą buvo panaikintas. Tiek Luyoyo, tiek Assi bylose Bendrasis Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Taryba nepakankamai išsamiai atliko tyrimą, kad pateisintų šių sąrašų išsaugojimą. Iš Bendrojo Teismo argumentų matyti, kad vien tik nuorodos į buvusias į sąrašą įtraukto asmens pareigas ir statusą nepakanka ir kad norint pagrįsti bet kokią sprendimą palikti asmenį sąrašė, būtina įrodyti į sąrašą įtraukto asmens artumą režimui, kuriam taikomos sankcijos.

Pirmasis Teisingumo Teismo sprendimas dėl ES blokavimo statuto. Sankcijų srityje ginčytina tema tebėra ES blokavimo statusas, ypač jo reforma. 2021 m. gruodžio 21 d. ESTT priėmė pirmąjį sprendimą byloje Bank Melli Iran prieš Telekom Deutschland GmbH. Šioje byloje ESTT sprendė dėl ES blokavimo statuto aiškinimo JAV sankcijų atžvilgiu¹⁴². Byla, dėl kurios Vokietijos teismas pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą, susijusi su ES telekomunikacijų paslaugų teikėja ir Deutsche Telekom patronuojamąja įmone Telekom Deutschland GmbH (toliau - Telekom Deutschland), kurios apytikriai 50 proc. apyvartos sukuriama JAV. Atnaujinus JAV sankcijas Iranui, Telekom Deutschland nutraukė sutartinius santykius su Bank Melli Iran (toliau - Bank Melli), kuris buvo vienas iš Irano subjektų, vėl įtrauktų į OFAC SDN sąrašą. Bank Melli kovojo dėl šio įtraukimo Vokietijos teismuose, tvirtindamas, kad Telekom Deutschland sprendimas buvo motyvuotas tik siekiu laikytis JAV antrinių sankcijų, taip pažeidžiant ES blokavimo statutą. Atsižvelgdamas į žinomą kritiką dėl ES blokavimo statuto, generalinis advokatas Hogan padarė išvadą, kad ši priemonė turi neigiamų pasekmių, nes dėl jos taikomos sankcijos ES įmonėms, o tai galima išspręsti tik ES teisės aktų leidėjui peržiūrėjus statuto formuluotę. Nors ESTT sprendimuose paprastai atsižvelgiama į generalinio advokato nuomonę, šiame sprendime išdėstytas švelnesnis požiūris į ES blokavimo statutą ir generalinio advokato iškeltas klausimas iš esmės nenagrinėtas.

ESTT pirmiausia patvirtina, kad ES blokavimo statuto 5 straipsnyje numatytas draudimas ES ūkio subjektams laikytis pridedamų įstatymų taikomas net ir nesant konkretaus administracinės ar teisminės institucijos įsakymo ar nurodymo, nurodančio laikytis įstatymų. Kitaip tariant, remiantis šiuo sprendimu, ES ūkio subjektams, pažeidžiantiems ES blokavimo statutą, nesvarbu, ar jie patys nusprendžia laikytis eksteritorialių įstatymų, ar tai daro remdamiesi administracinės ar

¹⁴² Bank Melli Iran, Aktiengesellschaft nach iranischem Recht prieš Telekom Deutschland GmbH (Teisingumo Teismas, 2021, Byla C-124/20).

teisminės institucijos įsakymu ar nurodymu. ESTT laikosi generalinio advokato argumentų, dar kartą patvirtindamas, kad galimybė nukrypti nuo draudimo trečiosios valstybės nurodymo atveju padarytą Statutą „netinkamą veiksmingai siekti jame numatytų tikslų“. ESTT sprendimas taip pat patvirtino, kad ES blokavimo statuto 5 straipsnyje nustatytu draudimu galima remtis ES valstybių narių teismuose nagrinėjamos civilinės bylose, kurias trečiosios šalies subjektas, kuriam taikomos JAV sankcijos, iškelia prieš ES asmenis, kuriems šis draudimas skirtas. Taigi šiuo sprendimu patvirtinama, kad trečiųjų šalių subjektai, kaip ir šiuo atveju, gali remtis ES blokavimo statutu ES valstybių narių nacionaliniuose teismuose. ESTT atsakymas į klausimą, ar 5 straipsnyje numatyta ES ūkio subjektų pareiga pateikti pagrindimą nutraukus sutartį su subjektu, kuriam sankcijas taiko trečiosios šalys, kurių įstatymai įtraukti į blokavimo statuto priedą, iš esmės skiriasi nuo generalinio advokato nuomonės. Pasak generalinio advokato, šia nuostata draudžiama nutraukti sutartį be pagrindimo, o ESTT mano, kad nors 5 straipsnyje tekste nereikalaujama pateikti pagrindimo, vis dėlto įrodinėjimo pareiga aiškiai perkeliama nutraukimą inicijuojančiam asmeniui. Taigi, ES ūkio subjektai galės nutraukti sutartį, nors ir turėdami galimybę įrodyti, kad sutarties nutraukimo priežastis buvo kita, o ne atitiktis eksteritorialiems įstatymams.

Kitais klausimais generalinio advokato ir ESTT nuomonės sutapo, šie klausimai susiję su blokavimo statuto pažeidimo pasekmėmis ir su tuo, kaip nacionaliniai teismai, remdamiesi Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 16 straipsnyje įtvirtinta laisve užsiimti verslu ir Chartijos 52 straipsnyje numatytu proporcingumo principu atsižvelgia į ES ūkio subjektų ekonominę padėtį. Generalinio advokato nuomonėje buvo padaryta aiški išvada, kad nacionaliniai teismai yra atsakingi už visiško ES teisės aktų veiksmingumo užtikrinimą, taip pat už ES teisės aktų, įskaitant Blokavimo statutą, pažeidimų baudimą. Jo nuomone, nacionaliniai teismai taip pat privalo užtikrinti blokavimo statuto veiksmingumą, t. y. atkurti sutartinius santykius į prieš pažeidimą buvusią padėtį, net ir tais atvejais, kai JAV sankcijų pažeidimas laikantis ES blokavimo statuto sukeltų didelius ekonominius nuostolius ES ūkio subjektams. ESTT patikslina nacionalinių teismų jurisdikciją, reikalaujama, kad jie atliktų testą ir nustatytų, ar sutarties nutraukimo panaikinimas teisme sukeltų neproporcingų padarinių ir dėl to pažeistų laisvę užsiimti verslu. ESTT pakartojo, kad atliekant šį proporcingumo testą svarbu pasverti, viena vertus, tikslų, kurių siekiama panaikinant sutarties nutraukimą, ir, kita vertus, ekonominių nuostolių, kurie gali būti patirti dėl to, kad suinteresuotas asmuo negali nutraukti sutarties su subjektu, kuriam taikomos sankcijos. Kitaip tariant, nacionalinis teismas gali panaikinti sutarties nutraukimą, kad būtų laikomasi eksteritorialių sankcijų, nepažeisdamas Chartijos 16 ir 52 straipsnių, jeigu toks panaikinimas nesukelia neproporcingų padarinių, įskaitant ekonominius nuostolius atitinkamam asmeniui. Taigi atrodo, kad ESTT šį klausimą išsprendė ne taip radikaliai, vis dar suteikdamas galimybę ES bendrovėms, kurioms gresia JAV sankcijų eksteritorialumas,

atsiriboti nuo sutartinių partnerių, kuriems taikomos JAV sankcijos, jei šių sutarčių išlaikymas būtų neproporcingas jų nuostoliams. Vis dėlto, lieka neatsakytas klausimas, kokiais standartais bus remiamasis atliekant šį testą ir kokio dydžio ekonominius nuostolius turės patirti ES ūkio subjektas, kad išlaikytų proporcingumo testą.

Teisės būti išklaustyam apribojimas teismų sprendimais. Byloje Boshab prieš Tarybą ESTT išaiškino pareiškėjo teisę būti išklaustyam bylose dėl ribojamųjų priemonių pratęsimo¹⁴³. J. Boshab teigė, kad jo teisė būti išklaustyam nebuvo gerbiama, nes jis nebuvo išklaustytas prieš priimant sprendimus, kuriais buvo pratęstas jo, kaip asmens, kuriam taikomos sankcijos, įtraukimas į sąrašą. Nors iš Chartijos 42 straipsnio matyti, kad teisės būti išklaustyam turi būti paisoma bet kurioje procedūroje, galinčioje lemti neigiamą poveikį asmeniui darantį aktą, oficialus išklausymas, pasak ESTT, nėra vienintelis būdas laikytis teisės būti išklaustyam. Teismas nusprendė, kad yra ir kitų priemonių, užtikrinančių, kad pareiškėjo teisė būti išklaustyam būtų įgyvendinama naudingai ir veiksmingai. ESTT patvirtino, kad JT Žmogaus teisių tarnybos ir Žmogaus teisių stebėjimo instituto parengtos ataskaitos buvo pakankamas pagrindas pagrįsti J. Boshab įtraukimo į sąrašą pratęsimą. Tačiau tai, ar šaltinių, kuriais Taryba rėmėsi pagrįsdama savo sprendimą, autoriai paisė pagrindinės pareiškėjo teisės būti išklaustyam, ar ne, anot ESTT, neturi reikšmės vertinant, ar pati Taryba laikėsi pareiškėjo teisės būti išklaustyam. J. Boshab toliau įrodinėjo, kad minėtose ataskaitose buvo naujų įrodymų, pagrindžiančių įtraukimą į sąrašą, todėl jis turėjo būti išklaustytas prieš priimant šį sprendimą. Iš sprendimo matyti, kad net jei Taryba turėjo informuoti p. Boshab apie ataskaitas prieš pratęsiant įtraukimą į sąrašą, bet kuriuo atveju tai nepakeitė rezultato. Be to, ESTT pabrėžė, kad Taryba privalo gerbti teisę į gynybą ir teisę į teisminę gynybą, kai jos pagrindimo šaltinis yra trečiosios valstybės teismo sprendimas iškelti baudžiamąją bylą, o šiuo atveju taip nebuvo. Ir net tokiu atveju iš teismų praktikos neišplaukia, kad tai, pasak ESTT, reiškia teisę į oficialų išklausymą. Todėl p. Boshab teisė į gynybą nebuvo pažeista ir p. Boshab ieškinys buvo atmestas.

Sankcijų panaikinimas. Byloje Ovsyannikov prieš Tarybą¹⁴⁴ Bendrasis Teismas nurodė panaikinti sprendimus, kuriais buvusio Sevastopolio (didžiausio Krymo miesto ir jūrų uosto) gubernatoriaus Dmitry Ovsyannikov pavardė buvo palikta ES sankcijų sąrašė. Teisingumo Teismas nusprendė, kad Europos Sąjungos Taryba iš naujo vertindama, ar asmens pavardė turėtų likti sąrašė, privalo patikrinti, ar faktiniai įrodymai, kuriais ji rėmėsi, tebėra tikslūs ir naujausi. Dmitry Ovsyannikov buvo išrinktas Sevastopolio gubernatoriumi per Rusijos Federacijos organizuotus rinkimus neteisėtai aneksuotame mieste, viešais pareiškimais rėmė neteisėtą Krymo

¹⁴³ Évariste Boshab prieš Europos Sąjungos Tarybą (Teisingumo Teismas, 2022, Byla C-242/21 P).

¹⁴⁴ Dmitry Vladimirovich Ovsyannikov prieš Europos Sąjungos Tarybą (Bendrasis Teismas, 2022, Byla T-714/20).

ir Sevastopolio aneksiją, ragindamas Sevastopolį „tapti Rusijos pietų sostine“, 2019-2020 m. ėjo Rusijos Federacijos pramonės ir prekybos ministro pavaduotojo pareigas. Ginčydamas ribojamąsias priemones Dmitry Ovsyannikov pabrėžė, kad prieš pradėdamas vykdyti savo, kaip pareigūno (gubernatoriaus ir ministro pavaduotojo), teises ir pareigas jis nebuvo įtrauktas į sankcijų sąrašus, o sankcijų jam taikymą lėmė išrinkimas į atitinkamas pareigas. Savo ruožtu tai reiškia, kad šių aplinkybių nebuvimas (Dmitry Ovsyannikov, kaip Sevastopolio gubernatoriaus, įgaliojimai buvo nutraukti jo prašymu, o vėliau ir ministro pavaduotojo įgaliojimai) ir vėlesnis atsiribojimas nuo politinio režimo turėtų būti pagrindas panaikinti taikytus apribojimus. Pozicijoje taip pat buvo pateikti argumentai, kad vien pasitraukimo iš politikos faktas reiškia, jog Dmitry Ovsyannikov neturėjo jokių ryšių su dabartiniu politiniu režimu ir nedarė jokios įtakos Ukrainos suverenitetui ir nepriklausomybei. Dėl to teismas stjo Dmitry Ovsyannikov pusėn. Teismas neatsižvelgė į ES Tarybos argumentus dėl politinių ryšių ir įtakos išsaugojimo net ir po to, kai pareiškėjas byloje paliko minėtas pareigas. Įdomu tai, kad teismas taip pat nurodė, jog ES Taryba turėtų savarankiškai stebėti aplinkybių, lėmusių asmens įtraukimą į sąrašą, pasikeitimus, o ne bandyti tokią pareigą primesti pareiškėjui. Be to, teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad vien tam tikrų pareigų užėmimo faktas negali tiesiogiai reikšti, kad asmuo yra glaudžiai susijęs su valstybės priimtais sprendimais Ukrainos atžvilgiu.

Toks Bendrojo teismo sprendimas ir atitinkamai suformuota praktika yra priešingi JAV teismų praktikai. Panašioje byloje Deripaska prieš JAV Išdo departamentą¹⁴⁵ O. Deripaska ginčijo 2021 m. federalinio teisėjo sprendimą, kuriuo buvo atmestas ieškinys, kurį oligarchas pateikė reaguodamas į 2018 m. OFAC jam pradėtas taikyti sankcijas. Teismas konstatavo, kad O. Deripaskos argumentai yra nepagrįsti ir OFAC įvedė sankcijas nes jis veikė aukšto rango Rusijos pareigūno vardu ir dėl jo ryšių su Rusijos valstybiniu energetikos sektoriumi, tai yra OFAC turėjo pakankamai įrodymų sankcijoms taikyti. Teismas pasisakė, kad priešingai nei teigia O. Deripaska vykdomajame įsakyme nereikalaujama įrodyti, kaip konkreti situacija yra susijusi su nepaprastąją padėtimi ir OFAC gali remtis ankstesniais konkretaus asmens veiksmais apibūdindama to asmens ilgalaikius veiksmus.

Kitoje byloje Klymenko prieš Tarybą¹⁴⁶ O. Klymenko, buvęs Ukrainos pajamų ir mokesčių ministras prašė panaikinti jo įtraukimą į ES sankcijų sąrašus pagal Tarybos Sprendimą 2014/119¹⁴⁷. O. Klymenka įtrauktas į sąrašą, kaip asmuo, kurio atžvilgiu atliekamas tyrimas

¹⁴⁵ Deripaska v. United States Department of the Treasury et al. (United States District Court District of Columbia, 2021, Byla 1:19-Cv-00727).

¹⁴⁶ Oleksandr Viktorovych Klymenko prieš Europos Sąjungos Tarybą (Bendrasis Teismas, 2021, Byla T-195/21).

¹⁴⁷ „Tarybos sprendimas 2014/119/BUSP dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų tam tikriems asmenims, subjektams ir įstaigoms atsižvelgiant į padėtį Ukrainoje“, EUR-Lex, žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d., [http://data.europa.eu/eli/dec/2014/119\(1\)/oj/lit](http://data.europa.eu/eli/dec/2014/119(1)/oj/lit).

Ukrainoje dėl dalyvavimo nusikaltimuose, susijusiuose su Ukrainos valstybės lėšų pasisavinimu ir neteisėtu jų pervedimu už Ukrainos ribų. Bendrasis teismas konstatavo, kad Taryba neįrodė, kad Ukrainoje vykusios teismo proceso metu buvo paisoma ieškovo teisės į gynybą ir teisės į veiksmingą teisminę gynybą, tai yra Taryba turėjo patikrinti ar Ukrainos teisminių institucijų sprendimas pradėti ir vykdyti ikiteisminio tyrimo procedūras dėl nusikalstamų veikų, susijusių su viešųjų lėšų ar turto pasisavinimu ir valstybės pareigūno piktnaudžiavimu įgaliojimais, buvo priimtas paisant minėtų ieškovo teisių. Teismas nusprendė panaikinti Tarybos sprendimą dėl O. Klymenko įtraukimo į sankcijų sąrašus. Reikia atkreipti dėmesį, kad tai jau penktas kartas, kai ES teismas panaikino O. Klymenko įtraukimą į sankcijų sąrašus. Šiuo metu sankcijos nebėra taikomos nes Taryba 2021 m. rugsėjį nepratęsė jo įtraukimo į sankcijų sąrašą. Galima daryti išvadą, kad Taryba įtraukdama asmenis į sankcijų sąrašus ne visada pakankamai įvertina tokio įtraukimo pagrįstumą, dažnai naudojama iš atvirų šaltinių viešai prieinama informacija. Teismo vertinimu įvairios prielaidos iš straipsnių spaudoje, tarptautinių nevyriausybinių organizacijų ataskaitų, kitos viešos informacijos yra nepagrįstos.

ESTT vykdoma ES taikomų sankcijų priežiūra ir teismo suformuota praktika sankcijų taikymo klausimais yra pakankamai nauja, pradėta formuoti prieš dešimtmetį, tačiau ESTT nuosekliai pripažino ES politinių institucijų viršenybę formuojant užsienio ir saugumo politiką. Kai teismai panaikindavo sankcijas, jie tai darydavo tik remdamiesi tinkamo proceso pagrindais, pavyzdžiui, dėl to, kad Europos Sąjunga nenurodė priežasčių, kuriomis grindžiamas jos sprendimas taikyti sankcijas konkrečiam subjektui, arba nepateikė pakankamų įrodymų šioms priežastims pagrįsti. ES teismai aiškiai paliko galimybę Europos Sąjungos Tarybai (toliau - Taryba) ištaisyti nustatytus procedūrinius trūkumus ir iš naujo įvesti ribojamąsias priemones asmenims ir subjektams, kurie laimėjo teisme, jei Taryba nuspręstų, kad sankcijos jiems yra būtinos atsižvelgiant į jos politikos tikslus¹⁴⁸.

¹⁴⁸ Elena Chachko, „Foreign Affairs in Court: Lessons from CJEU Targeted Sanctions Jurisprudence“, *Yale Journal of International Law*, 2018 m. sausio 1 d., <https://openyls.law.yale.edu/handle/20.500.13051/6729>.

IŠVADOS

1. Per pastaruosius kelis dešimtmečius smarkiai išaugęs ekonominių sankcijų taikymo dažnumas rodo, kad tarptautiniuose santykiuose vyksta svarbūs pokyčiai. Nors įvairių sankcijų taikomų apraiškų aptinkama XIX amžiuje prasidėjus globalizacijai, tokios sankcijos, kokias jas suprantame dabar atsirado po Pirmojo pasaulinio karo. Sankcijų taikymo šuoliu galima laikyti praeito amžiaus paskutinįjį dešimtmetį, kai smarkiai išaugusi JAV galia leido joms taikyti įvairias vienašales sankcijas, reaguojant į kylančią grėsmę nacionaliniam saugumui ir kovojant su tarptautiniu terorizmu.

2. Vertinant sankcijų teisinį pagrindą, daugiašalės sankcijos yra labiau pagrįstos, nes jas bendru sutarimu taiko atitinkama grupė valstybių, kurios derina savo interesus siekiant bendrų tikslų. Daugiašalių sankcijų taikymas sukelia didesnius nuostolius taikiniui, prieš kurį jos yra taikomos. Tuo tarpu vienašalės sankcijos, nors jų priėmimas yra paprastesnis ir operatyvesnis, reaguojant į kilusias grėsmes, tačiau dažnai susikerta su kitų valstybių interesais ir verčia jas imtis atsakomųjų priemonių, tokių, kaip blokavimo statutai.

3. JAV sankcijos taikomos nacionaliniam saugumui kylančioms grėsmėms šalinti. JAV ekonominė galia lemia didelį sankcijų veiksmingumą. Teisė priimti sankcijas teisės aktuose suteikta JAV Kongresui ir Prezidentui. Pagrindinė institucija administruojanti ir kontroliuojanti sankcijas - JAV Iždo departamento Užsienio turto kontrolės tarnyba (OFAC), tačiau ir kitos institucijos turi įgaliojimus taikyti įvairias priemones, kurios dažnai tapatinamos su sankcijomis. Sankcijų taikymą reglamentuoja nuo 1977 m. JAV taikomas Tarptautinis nepaprastųjų ekonominių galių aktas (IEEPA), kuris per ilgą laikotarpį suformavo veiksmingą ir racionalią JAV sankcijų taikymo politiką.

4. JAV taikomos sankcijos skirstomos į pirmines ir antrines. Pirminės sankcijos taikomos sandoriams, kurie tiesiogiai susiję su JAV ir apima su JAV susijusius asmenis, produktus bei teritoriją, tokių sankcijų nesilaikymas užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Antrinės sankcijos taikomos ne JAV subjektams, tokiu būdu verčiant juos rinktis ar jie bendradarbiauja su JAV ar su šalimi kuriai taikomos sankcijos. Antrinių sankcijų taikymas paremtas ne konkrečia atsakomybe, o grasinimu JAV vykdomos politikos nesilaikantiems subjektams. Platus JAV antrinių sankcijų eksteritorialus poveikis yra gerai žinomas reiškinys, kuris vis labiau veikia tarptautinę prekybą, užsienio investicijas ir pasaulinius finansus.

5. ES sankcijų priėmimo ir taikymo procedūra iš esmės skiriasi nuo JAV. ES valstybės narės negali taikyti ES priimtų sankcijų individualiai, sprendimui taikyti sankcijas priimti reikia visų 27 ES valstybių narių vienbalsio pritarimo Taryboje. Įvertinant atskirų valstybių siaurus

interesus, dažnai ES sankcijos būna kompromisinės, neišnaudojant visų galimų priemonių paveikti valstybes, pažeidžiančias tarptautinę tvarką ir žmogaus teises. ES siekia tobulinti savo sankcijų politiką, vienas iš Europos Komisijos siūlymų yra užsienio politikos, tame tarpe ir sankcijų sprendimus priimti ne vienbalsiai, o kvalifikuota balsų dauguma, tai leistų sprendimus priimti greičiau ir sankcijų taikymą padaryti efektyvesnį. ES už sankcijų taikymo kontrolę yra atsakingos kiekvienos valstybės narės institucijos, kurių veikla nėra pakankamai koordinuojama ES lygmeniu, todėl analogiško kaip JAV OFAC koordinatoriaus atsiradimas leistų sukcentruoti ES sankcijų taikymo kontrolę vienoje rankose ir sumažinti paskatas vengti sankcijų. Papildant visos ES lygmeniu taikomas sankcijas, Lietuva, atsižvelgdama į keliamą grėsmę Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui, viešajai tvarkai, viešajai politikai, vidaus saugumui, visuomenės sveikatai ar tarptautiniams santykiams įvedė nacionalines sankcijas Rusijos ir Baltarusijos piliečiams, taip apribodama jiems vizų, leidimų gyventi išdavimą, nekilnojamojo turto įsigijimą Lietuvoje.

6. Vienašališkų sankcijų taikymas dažnai pažeidžia kitų šalių ekonominius interesus, todėl siekiant apsaugoti ES subjektus nuo eksteritorialių sankcijų taikymo, ES priėmė blokavimo statutą – reglamentą, kuriuo siekiama apsaugoti ES asmenis nuo trečiųjų šalių įstatymų taikymo ir teismų sprendimų. Nors ES blokavimo statusas priimtas pirmiausia siekiant apsaugoti nuo JAV sankcijų, kitos JAV priemonės, tokios kaip atsiskaitymų JAV doleriais kontrolė, verčia įmones rasti pusiausvyrą tarp JAV veiksmų už sankcijų nesilaikymą ir ES blokavimo statuto priemonių už JAV sankcijų laikymąsi.

7. ESTT praktika dėl sankcijų, o ypač blokavimo statuto taikymo yra pakankamai ribota. ESTT iš esmės pripažįsta ES politinių institucijų viršenybę formuojant užsienio ir saugumo politiką. ESTT praktikoje sankcijų taikymas pagrindžiamas visuotinės svarbos tikslo siekimu, kuris laikomas prioritetiniu prieš saviraiškos laisvę ar teisę užsiimti verslu. Tuo pačiu ESTT konstatuoja kad sankcijų taikymo sąlygų išplėtimo laipsnis nėra neribotas ir turi būti įrodytas pakankamas asmens ryšys su sankcijų taikiniu.

8. Rusijos agresija prieš Ukrainą suvienijo didžiąsias valstybes, siekiančias atkurti taiką ir nubausti agresorius. G7 šalys, kartu su Europos Komisija ir Australija įkūrė daugiašalę darbo grupę dėl Rusijos elito, tarpininkų ir oligarchų - REPO. Tokie koordinuoti demokratinių šalių veiksmai leidžia tikėtis, kad siekiant bendrų tikslų mažės vienašalių sankcijų taikymas ir bus pereita prie daugiašalių sankcijų taikymo vertinant ne atskiros valstybės, o visos demokratinės visuomenės tikslus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Knygos, moksliniai straipsniai

1. Abdelal, Rawi, ir Aurélie Bros. „The End of Transatlanticism?: How Sanctions are Dividing the West“. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, nr. 16 (2020): 114–35.
2. Abi-Saab, Georges. *The Concept of Sanction in International Law*. Brill Nijhoff, 2001. https://doi.org/10.1163/9789004502871_005.
3. Arnold, Aaron. „A Financial Sanctions Dilemma“. *The Washington Quarterly* 42, nr. 4 (2019 m. spalio 2 d.): 57–71. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2019.1693098>.
4. Asada, Masahiko, sud. *Economic Sanctions in International Law and Practice*. London: Routledge, 2019. <https://doi.org/10.4324/9780429052989>.
5. Bapat, Navin A., ir Bo Ram Kwon. „When Are Sanctions Effective? A Bargaining and Enforcement Framework“. *International Organization* 69, nr. 1 (2015): 131–62. <https://doi.org/10.1017/S0020818314000290>.
6. Belal, Kulsoom. „Uncertainty over the Joint Comprehensive Plan of Action: Iran, the European Union and the United States“. *Policy Perspectives* 16 (2019 m. sausio 1 d.): 23–39. <https://doi.org/10.13169/polipers.16.1.0023>.
7. Bertaut, Carol, Bastian von Beschwitz, ir Stephanie Curcuru. „The International Role of the U.S. Dollar“, 2021 m. spalio 6 d. <https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/the-international-role-of-the-u-s-dollar-20211006.html>.
8. Biersteker, Thomas, ir Clara Portela. „EU sanctions in context: three types“. European Union Institute for Security Studies (EUISS), 2015. <https://www.jstor.org/stable/resrep06822>.
9. Blanc, Jarrett, ir Andrew S. Weiss. „Challenges to U.S.-EU Unity“. U.S. Sanctions on Russia: Carnegie Endowment for International Peace, 2019. <https://www.jstor.org/stable/resrep20963.7>.
10. Casey, Christopher A., Dianne E. Rennack, ir Jennifer K. Elsea. „The International Emergency Economic Powers Act: Origins, Evolution, and Use“. Congressional Research Service, 2022 m. kovo 25 d. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45618/9>.
11. Chachko, Elena. „Foreign Affairs in Court: Lessons from CJEU Targeted Sanctions Jurisprudence“. *Yale Journal of International Law*, 2018 m. sausio 1 d. <https://openyls.law.yale.edu/handle/20.500.13051/6729>.
12. Drezner, Daniel W. „Targeted Sanctions in a World of Global Finance“. *International Interactions* 41, nr. 4 (2015 m. rugpjūčio 8 d.): 755–64. <https://doi.org/10.1080/03050629.2015.1041297>.

13. Early, Bryan R., ir Robert Spice. „Economic sanctions, international institutions, and sanctions busters: When does institutionalized cooperation help sanctioning efforts?“ *Foreign policy analysis* 11, nr. 3 (2015): 339–60.
14. Erästö, Tytti. „European Non-Proliferation Diplomacy in the Shadow of Secondary Sanctions“. Stockholm International Peace Research Institute, 2020. <https://www.jstor.org/stable/resrep26158>.
15. Harrell, Peter E., Tom Keatinge, Sarah Lain, ir Elizabeth Rosenberg. „The Future of Transatlantic Sanctions on Russia“. Center for a New American Security, 2017. <https://www.jstor.org/stable/resrep06243>.
16. Jermano, Jill. „Economic and Financial Sanctions in U.S. National Security Strategy“. *PRISM* 7, nr. 4 (2018): 64–73.
17. Jodanovic, Ajna. „The Road towards the European Union Global Human Rights Sanctions Regime“. *Regional Law Review* 2022 (2022): 159–76.
18. Kaempfer, William H., ir Anton D. Lowenberg. „Unilateral Versus Multilateral International Sanctions: A Public Choice Perspective“. *International Studies Quarterly* 43, nr. 1 (1999 m. kovo 1 d.): 37–58. <https://doi.org/10.1111/0020-8833.00110>.
19. Kalyal, Amber Jameel. „Israel and the Arab Boycott“. *Strategic Studies* 21, nr. 1 (2001): 167–93.
20. Katuoka, Saulius. „Sankcijų prieš Rusiją paketų dėl agresijos Ukrainoje teisiniai aspektai ir Lietuva“, *Lietuvos teisė 2022: esminiai pokyčiai* (2022): 263-274. <https://repository.mruni.eu/handle/007/18882>.
21. Kessler, Ethan. „Working Paper: How Economic Sanctions are Used in U.S. Foreign Policy“. Chicago Council on Global Affairs, 2022. <https://www.jstor.org/stable/resrep42021>.
22. Lew, Jacob J., ir Richard Nephew. „The Use and Misuse of Economic Statecraft“. *Foreign Affairs*, 2018 m. spalio 15 d. <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2018-10-15/use-and-misuse-economic-statecraft>.
23. Mačiugin, Dmitrij. „2022 m. Europos Sąjungos ribojamųjų priemonių (sankcijų) įgyvendinimo Lietuvoje tendencijos“. *Lietuvos teisė 2022: esminiai pokyčiai* (2022): 275-293. <https://repository.mruni.eu/handle/007/18883>.
24. Maronoti, Bafundi. „Revisiting the International Role of the US Dollar“, 2022 m. gruodžio 5 d. https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2212x.htm.
25. Martin, Lisa L. *Coercive Cooperation: Explaining Multilateral Economic Sanctions*. Princeton University Press, 2021.
26. McLean, Elena V, Kaisa H Hinkkainen, Luis De la Calle, ir Navin A Bapat. „Economic sanctions and the dynamics of terrorist campaigns“. *Conflict Management and Peace Science* 35, nr. 4 (2018): 378–401.

27. Meagher, Daniel. „Caught in the Economic Crosshairs: Secondary Sanctions, Blocking Regulations, and the American Sanctions Regime Notes“. *Fordham Law Review* 89, nr. 3 (2020-2021): 999–1030.
28. Meyer, Jeffrey A. „Second Thoughts on Secondary Sanctions“. *University of Pennsylvania Journal of International Law* 30, nr. 3 (2009 Spring): 905–67.
29. Mykolo Romerio universitetas. *Lietuvos teisė 2022: esminiai pokyčiai* (2022). <https://repository.mruni.eu/handle/007/18863>.
30. Morgan, T. Clifton, Constantinos Syropoulos, ir Yoto V. Yotov. „Economic Sanctions: Evolution, Consequences, and Challenges“. *Journal of Economic Perspectives* 37, nr. 1 (2023 Winter): 3–29. <https://doi.org/10.1257/jep.37.1.3>.
31. Mulder, Nicholas. *The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War*. Yale University Press, 2022. <https://doi.org/10.2307/j.ctv240df1m>.
32. Raynor, Benjamin. „The shadow of sanctions: reputational risk, financial reintegration, and the political economy of sanctions relief“. *European Journal of International Relations* 28, nr. 3 (2022 m. rugsėjis): 696–721. <https://doi.org/10.1177/13540661221100540>.
33. Rankin, Jennifer. „EU Fails to Agree on Belarus Sanctions after Cyprus Blocks Plan“. *The Guardian*, 2020 m. rugsėjo 21 d., posk. World news. <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/21/eu-fails-agree-belarus-sanctions-cyprus-blocks-plan>.
34. Ruys, Tom, ir Cedric Ryngaert. „Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to, US Secondary Sanctions“. *British Yearbook of International Law*, 2020 m. rugsėjo 22 d. <https://doi.org/10.1093/bybil/braa007>.
35. Slocum, Louisa C. „Ofac, the Department of State, and the Terrorist Designation Process: A Comparative Analysis of Agency Discretion“. *Administrative Law Review* 65, nr. 2 (2013): 387–425.
36. Smis, Stefaan, ir Kim van der Borcht. „The EU-U.S. Compromise on the Helms-Burton and D’Amato Acts“. *The American Journal of International Law* 93, nr. 1 (1999): 227–36. <https://doi.org/10.2307/2997968>.
37. Steponėnaitė, Viltė Kristina. „Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos tikslinės finansinės ribojamosios priemonės: poreikis užtikrinti teisę į teisingą procesą“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2021. <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.160>.
38. Tilahun, Nathanael. „The EU Global Human Rights Sanctions Regime: between Self Help and Global Governance“. *International Community Law Review* 25, nr. 1 (2023 m. sausis): 3–35. <https://doi.org/10.1163/18719732-bja10067>.

39. Tilahun, Nathanael. „What Is the Added Value of the EU Global Human Rights Sanctions Regime?“ *European Foreign Affairs Review* 26, nr. 3 (2021 m. liepa): 477–97. <https://doi.org/10.54648/eerr2021038>.
40. Watson, Alison M. S. *An Introduction to International Political Economy / Alison M.S. Watson. International Relations for the 21st Century*. London ; New York: Continuum, 2004.
41. Wilson, Woodrow. *Woodrow Wilson's Case for the League of Nations*. Princeton: Princeton University Press; [etc., etc.], 1923.

Teisės aktai

1. „15 CFR Chapter VII Subchapter C -- Export Administration Regulations“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 18 d. <https://www.ecfr.gov/current/title-15/subtitle-B/chapter-VII/subchapter-C>.
2. „3 CFR 13662. Blocking Property of Additional Persons Contributing to the Situation in Ukraine“. govinfo.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. <https://www.govinfo.gov/app/details/CFR-2015-title3-vol1/https%3A%2F%2Fwww.govinfo.gov%2Fapp%2Fdetails%2FCFR-2015-title3-vol1%2FCFR-2015-title3-vol1-eo13662>.
3. „31 CFR § 501.807 - Procedures Governing Delisting from the Specially Designated Nationals and Blocked Persons List“. govinfo.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://www.govinfo.gov/app/details/CFR-2021-title31-vol3/CFR-2021-title31-vol3-sec501-807>.
4. „50 USC Ch. 35: INTERNATIONAL EMERGENCY ECONOMIC POWERS“. house.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title50/chapter35&edition=prelim>.
5. „50 USC Ch. 53: TRADING WITH THE ENEMY“. house.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title50/chapter53&edition=prelim>.
6. „50 USC Chapter 58, Subchapter II: ANTI-BOYCOTT ACT OF 2018“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 18 d. <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title50/chapter58/subchapter2&edition=prelim>.
7. „An Act to Authorize the Extension of Nondiscriminatory Treatment (Normal Trade Relations Treatment) to Products of the Russian Federation and Moldova and to Require Reports on the Compliance of the Russian Federation with Its Obligations as a Member of the World Trade Organization, and for Other Purposes“. U.S. Government Printing Office. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. <https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-112publ208>.
8. „An Act to Seek International Sanctions against the Castro Government in Cuba, to Plan for Support of a Transition Government Leading to a Democratically Elected Government in Cuba, and for

- Other Purposes“. U.S. Government Printing Office. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-104publ114>.
9. „Bendrieji ES sankcijų pagrindai“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:25_1.
 10. „Countering America’s Adversaries Through Sanctions Act“. congress.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/3364/text>.
 11. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/821 nustatantis Sąjungos dvejopo naudojimo prekių eksporto, persiuntimo, susijusių tarpininkavimo paslaugų, techninės pagalbos ir tranzito kontrolės režimą (nauja redakcija)“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/821/oj/lit>.
 12. „Dekretas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos ribojamųjų priemonių dėl karinės agresijos prieš Ukrainą nustatymo įstatymo Nr. XIV-1868 gražinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“, žiūrėta 2023 m. balandžio 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/efad6c81dafb11eda305cb3bdf2af4d8?jfwid=-icnj7a5a7>.
 13. „Europos Sąjungos sutarties suvestinė redakcija“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:LT:PDF>.
 14. „Export Control Reform Act of 2018“. congress.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 18 d. <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/5040>.
 15. „Foreign Narcotics Kingpin Designation Act“. congress.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/house-bill/3164>.
 16. „Komisijos deleguotasis sprendimas (ES) 2018/1102, kuriuo dėl Irano iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos sprendimo Nr. 466/2014/ES, kuriuo Europos investicijų bankui suteikiama ES garantija finansavimo operacijų, kuriomis remiami investiciniai projektai ne Sąjungoje, nuostoliams atlyginti, III priedas“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. http://data.europa.eu/eli/dec_del/2018/1102/oj/lit.
 17. „Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/1101, kuriuo nustatomi Tarybos reglamento (EB) Nr. 2271/96, saugančio nuo trečiosios šalies priimtų teisės aktų eksteritorialaus taikymo poveikio ir tuo grindžiamų ar iš to kylančių veiksmų, 5 straipsnio antros pastraipos taikymo kriterijai“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2018/1101/oj/lit.
 18. „Komisijos komunikatas Europos Vadovų Tarybai, Europos Parlamentui ir Tarybai. Galingesnė pasaulinė veikėja: veiksmingesnis sprendimų priėmimas bendros ES užsienio ir saugumo politikos srityje“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A52018DC0647>.

19. „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 29, 515 ir 589 straipsnių pakeitimo įstatymas“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/547a4da0d37111ed9978886e85107ab2>.
20. „Lietuvos Respublikos ribojamųjų priemonių dėl karinės agresijos prieš Ukrainą nustatymo įstatymas“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9da27fa0e03e11ed9978886e85107ab2>.
21. „Lietuvos Respublikos tarptautinių sankcijų įstatymas“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232047/asr>.
22. „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. http://data.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/oj/lit.
23. „Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2021/2195 kuriuo įgyvendinamas Reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2021/2195/oj/lit.
24. „Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2021/371 kuriuo įgyvendinamas Reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2021/371/oj/lit.
25. „Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2021/478 kuriuo įgyvendinamas Reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2021/478/oj/lit.
26. „Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2023/430 kuriuo įgyvendinamas Reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2023/430/oj/lit.
27. „Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2023/500 kuriuo įgyvendinamas Reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2023/500/oj/lit.
28. „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2271/96 saugantis nuo trečiosios šalies priimtų teisės aktų eksteritorialaus taikymo poveikio ir tuo grindžiamų ar iš to kylančių veiksmų“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. <http://data.europa.eu/eli/reg/1996/2271/2018-08-07/lit>.
29. „Tarybos reglamentas (ES) 2020/1998 dėl ribojamųjų kovos su šurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. <http://data.europa.eu/eli/reg/2020/1998/2023-02-25/lit>.
30. „Tarybos reglamentas (ES) 2023/427 kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 833/2014 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. <http://data.europa.eu/eli/reg/2023/427/oj/lit>.

31. „Tarybos reglamentas (ES) Nr. 269/2014 dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų atsižvelgiant į veiksmus, kuriais kenkiama Ukrainos teritoriniam vientisumui, suverenitetui ir nepriklausomybei arba į juos kėsiamasi“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/269/oj/lit>.
32. „Tarybos reglamentas (ES) Nr. 442/2011 dėl ribojamųjų priemonių, atsižvelgiant į padėtį Sirijoje“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <http://data.europa.eu/eli/reg/2011/442/2012-01-19/lit>.
33. „Tarybos reglamentas (ES) Nr. 833/2014 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/833/oj/lit>.
34. „Tarybos sprendimas 2014/119/BUSP dėl ribojamųjų priemonių, taikytinų tam tikriems asmenims, subjektams ir įstaigoms atsižvelgiant į padėtį Ukrainoje“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d. [http://data.europa.eu/eli/dec/2014/119\(1\)/oj/lit](http://data.europa.eu/eli/dec/2014/119(1)/oj/lit).
35. „Tarybos sprendimas (BUSP) 2020/1999 dėl ribojamųjų kovos su šurkščiais žmogaus teisių pažeidimais priemonių“. EUR-Lex. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. <http://data.europa.eu/eli/dec/2020/1999/2023-02-25/lit>.
36. „The Covenant of the League of Nations“. UN GENEVA. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://www.ungeneva.org/en/about/league-of-nations/covenant>.
37. „Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT) Act“. FinCEN.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://www.fincen.gov/resources/statutes-regulations/usa-patriot-act>.

Teismų sprendimai

1. Bank Melli Iran, Aktiengesellschaft nach iranischem Recht prieš Telekom Deutschland GmbH (Teisingumo Teismas, 2021, Byla C-124/20).
2. Bashar Assi prieš Europos Sąjungos Tarybą (Bendrasis Teismas, 2021, Byla T-256/19).
3. Dmitry Vladimirovich Ovsyannikov prieš Europos Sąjungos Tarybą (Bendrasis Teismas, 2022, Byla T-714/20).
4. Évariste Boshab prieš Europos Sąjungos Tarybą (Teisingumo Teismas, 2022, Byla C-242/21 P).
5. Ferdinand Ilunga Luyoyo prieš Europos Sąjungos Tarybą (Bendrasis Teismas, 2022, Byla T-108/21).
6. Oleksandr Viktorovich Klymenko prieš Europos Sąjungos Tarybą (Bendrasis Teismas, 2021, Byla T-195/21).
7. RT France prieš Europos Sąjungos Tarybą (Bendrasis Teismas, 2022, Byla T-125/22).

Kiti šaltiniai

1. „10-asis sankcijų dėl Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą rinkinys: ES į savo sankcijų sąrašą įtraukė dar 87 asmenis ir 34 subjektus“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2023/02/25/10th-package-of-sanctions-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-the-eu-includes-additional-87-individuals-and-34-entities-to-the-eu-s-sanctions-list/>.
2. „A Framework for OFAC Compliance Commitments“. Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20190502_33.
3. „Civil Penalties and Enforcement Information“. Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <https://ofac.treasury.gov/civil-penalties-and-enforcement-information>.
4. „Code of Federal Regulations (Annual Edition)“. govinfo.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <https://www.govinfo.gov/app/collection/cfr>.
5. „Commission Guidance Note on the Implementation of Certain Provisions of Council Regulation (EU) 2020/1998“. commission.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. https://commission.europa.eu/system/files/2021-02/201217-human-rights-guidance-note_en.pdf.
6. „Consolidated FAQs on the implementation of Council Regulation No 833/2014 and Council Regulation No 269/2014“. ec.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. https://finance.ec.europa.eu/system/files/2023-03/faqs-sanctions-russia-consolidated_en_5.pdf.
7. „ECB Determined ABLV Bank Was Failing or Likely to Fail“. European Central Bank. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2018/html/ssm.pr180224.en.html>.
8. „EU Action Plan on Human Rights and Democracy“. EEAS Website. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-action-plan-human-rights-and-democracy-0_en.
9. „Human Rights Violations: EU Restrictive Measures Prolonged for a Further Year“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/12/05/human-rights-violations-eu-restrictive-measures-prolonged-for-a-further-year/>.
10. „Enforcing sanctions against listed Russian and Belarussian oligarchs: Commission's “Freeze and Seize” Task Force steps up work with international partners“. ec.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1828.
11. „ES atsakas į Rusijos invaziją į Ukrainą“. consilium.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. balandžio 17 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/eu-response-ukraine-invasion/>.
12. „ES susitarė dėl dešimtojo sankcijų Rusijai rinkinio“. ec.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/ip_23_1185.
13. „EU Appoints David O’Sullivan as International Special Envoy for the Implementation of EU Sanctions“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <https://ireland.representation.ec.europa.eu/news-and->

[events/news/eu-appoints-david-osullivan-international-special-envoy-implementation-eu-sanctions-2022-12-13_en](#).

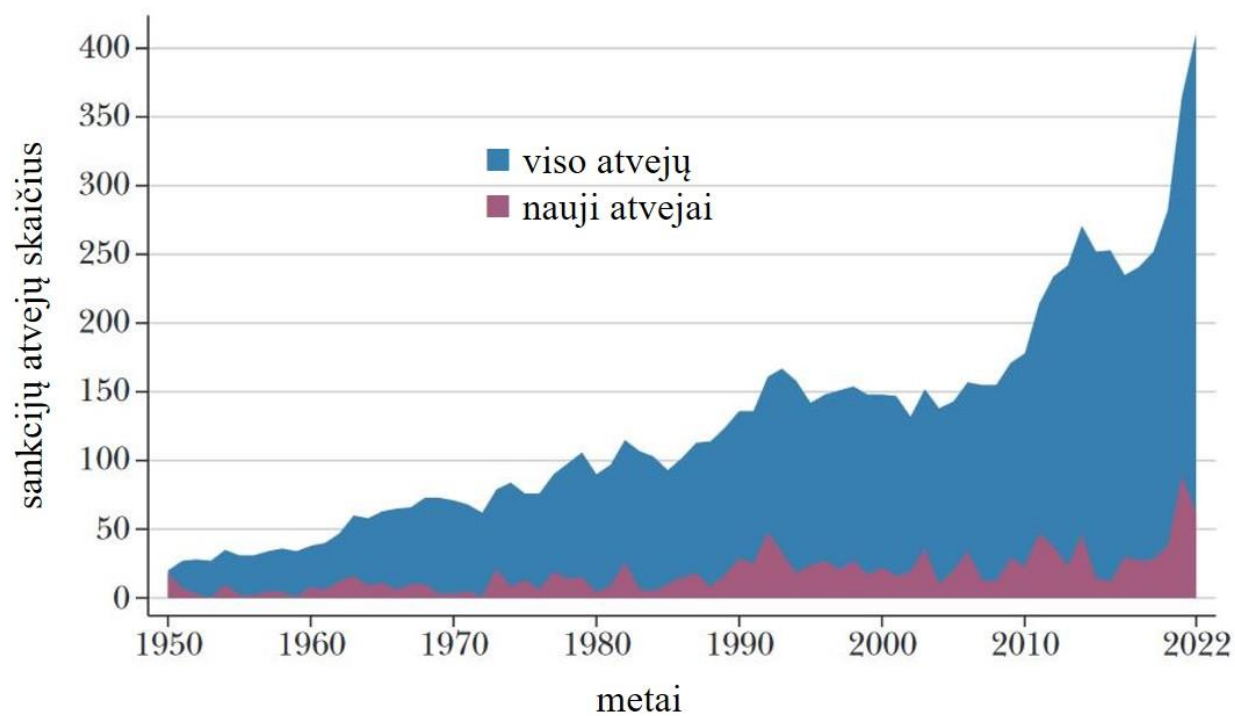
14. „EU Sanctions: Commission to Discuss Sanctions Application with Member States Representatives, Businesses, Operators, and International Partners in Two High-Level Meetings“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. https://finance.ec.europa.eu/news/eu-sanctions-commission-discuss-sanctions-application-member-states-representatives-businesses-2023-02-23_en.
15. „FACT SHEET: Disrupting and Degrading – One Year of U.S. Sanctions on Russia and Its Enablers“. U.S. Department of the Treasury. Žiūrėta 2023 m. balandžio 17 d. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1298>.
16. „Filing a Petition for Removal from an OFAC List“. Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. <https://ofac.treasury.gov/specially-designated-nationals-list-sdn-list/filing-a-petition-for-removal-from-an-ofac-list>.
17. „Foreign Sanctions Evaders (FSE) List“. Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. <https://ofac.treasury.gov/consolidated-sanctions-list-non-sdn-lists/foreign-sanctions-evaders-fse-list>.
18. „Global Advisory on Russian Sanctions Evasion Issued Jointly by the Multilateral REPO Task Force“. ec.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. https://finance.ec.europa.eu/system/files/2023-03/230309-repo-global-advisory_en.pdf.
19. „Global Sanctions Database - GSDB“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://globalsanctionsdatabase.com/>.
20. „Griežtesnis ES atsakas į neteisėtą eksteritorialų sankcijų taikymą (Blokavimo statuto pakeitimas). Inicijatyva“. ec.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13129-Grieztesnis-ES-atsakas-i-neteiseta-eksteritorialu-sankciju-taikyma-Blokavimo-statuto-pakeitimas-_lt.
21. „Griežtesnis ES atsakas į neteisėtą eksteritorialų sankcijų taikymą (Blokavimo statuto pakeitimas). Konsultacijų rezultatai“. ec.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13129-Unlawful-extra-territorial-sanctions-a-stronger-EU-response-amendment-of-the-Blocking-Statute-/public-consultation_lt.
22. „Joint Comprehensive Plan of Action“. EEAS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-comprehensive-plan-action_en.
23. „Joint Statement from the REPO Task Force“. U.S. Department of the Treasury. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1329>.
24. „Kaip ir kada ES patvirtina sankcijas?“. consilium.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/sanctions/>.

25. „List of Foreign Financial Institutions Subject to Correspondent Account or Payable-Through Account Sanctions (CAPTA List)“. Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. <https://ofac.treasury.gov/consolidated-sanctions-list-non-sdn-lists/list-of-foreign-financial-institutions-subject-to-correspondent-account-or-payable-through-account-sanctions-capta-list>.
26. „National Security Strategy of the United States of America. December 2017“. archives.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
27. „Non-SDN Chinese Military-Industrial Complex Companies List (NS-CMIC List)“, Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. <https://ofac.treasury.gov/consolidated-sanctions-list/ns-cmic-list>.
28. „OFAC License Application Page“. Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 18 d. <https://ofac.treasury.gov/ofac-license-application-page>.
29. „Questions and Answers: EU Global Human Rights Sanctions Regime“. EEAS Website. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. https://www.eeas.europa.eu/eeas/questions-and-answers-eu-global-human-rights-sanctions-regime_en.
30. „Ribojamųjų priemonių (sankcijų) įgyvendinimo ir vertinimo gairės“. consilium.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5664-2018-INIT/lt/pdf>.
31. „Ribojamųjų priemonių (sankcijų) naudojimo pagrindiniai principai“. consilium.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. sausio 22 d. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10198-2004-REV-1/en/pdf>.
32. „Ribojamųjų priemonių veiksmingumo įgyvendinimo geriausia praktika“. consilium.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10572-2022-INIT/lt/pdf>.
33. „Russian Elites, Proxies, and Oligarchs Task Force Ministerial Joint Statement“. U.S. Department of the Treasury. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0663>.
34. „Russian Elites, Proxies, and Oligarchs Task Force Ministerial Joint Statement“. U.S. Department of Justice. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://www.justice.gov/opa/pr/russian-elites-proxies-and-oligarchs-task-force-ministerial-joint-statement>.
35. „Sanctions Compliance Guidance for the Virtual Currency Industry and Updated Frequently Asked Questions“. Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20211015>.
36. „Sanctions List Search“. Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/>.

37. „Sectoral Sanctions Identifications (SSI) List“. Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. <https://ofac.treasury.gov/consolidated-sanctions-list-non-sdn-lists/sectoral-sanctions-identifications-ssi-list>.
38. „Selected General Licenses Issued by OFAC“. Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <https://ofac.treasury.gov/selected-general-licenses-issued-ofac>.
39. „Special Measure against ABLV Bank, AS as a Financial Institution of Primary Money Laundering Concern“. regulations.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://www.regulations.gov/document/FINCEN-2017-0013-0001>.
40. „Specially Designated Nationals And Blocked Persons List (SDN) Human Readable Lists“. Office of Foreign Assets Control. Žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d. <https://ofac.treasury.gov/specially-designated-nationals-and-blocked-persons-list-sdn-human-readable-lists>.
41. „Statement by EU Sanctions Envoy David O’Sullivan on the First Sanctions Coordinators Forum“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d. https://finance.ec.europa.eu/news/statement-eu-sanctions-envoy-david-osullivan-first-sanctions-coordinators-forum-2023-02-23_en.
42. „Summary of Results of the Open Public Consultation on the Review of the Blocking Statute“. ec.europa.eu. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. https://finance.ec.europa.eu/system/files/2021-12/2021-blocking-statute-review-summary-of-responses_en.pdf.
43. „Tarptautinių sankcijų įgyvendinimas“. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://www.urm.lt/sankcijos>.
44. „The Antiboycott Provisions of the EAR: Jurisdiction“. bis.doc.gov. Žiūrėta 2023 m. balandžio 18 d. <https://www.bis.doc.gov/index.php/enforcement/oac>.
45. „The long and complex road towards an EU Global Human Rights Sanctions Regime“. EEAS Website. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d. https://www.eeas.europa.eu/eeas/long-and-complex-road-towards-eu-global-human-rights-sanctions-regime_en.
46. „The Single Resolution Board Does Not Take Resolution Action in Relation to ABLV Bank, AS and Its Subsidiary ABLV Bank Luxembourg S.A.“. Single Resolution Board. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://www.srb.europa.eu/en/node/495>.
47. „Ukraine-/Russia-Related Sanctions Regulations“. Federal Register. Žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d. <https://www.federalregister.gov/documents/2022/05/02/2022-09371/ukraine-russia-related-sanctions-regulations>.
48. „U.S. Treasury Blocks Over \$1 Billion in Suleiman Kerimov Trust“, U.S. Department of the Treasury, žiūrėta 2023 m. balandžio 13 d., <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0841>.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1. Sankcijų atvejų evoliucija 1950-2022 metais.

ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama tarptautinių sankcijų teisinė prigimtis, sankcijų taikymo teisiniai pagrindai. Apibendrinamos ir palyginamos ES ir JAV tarptautinių sankcijų priėmimo, taikymo ir kontrolės procedūros. Analizuojamos vienašalės ir daugiašalės sankcijos, eksteritorialus sankcijų taikymas bei dėl to kylančios teisinės pasekmės.

Darbe nagrinėjamos esminės ESTT bylos susijusios su sankcijų taikymu, aptariama ESTT suformuota praktika. Aprašomas valstybių bendradarbiavimas sankcijų taikymo klausimais.

Darbas aktualus visiems, kurie susiduria su tarptautinių sankcijų taikymo problematika ir siekia geriau suprasti ir įvertinti sankcijų, kuriomis siekiama užtikrinti taiką ir stabilumą tarptautinėje arenoje, taikymo pasekmes.

Raktiniai žodžiai: sankcijos, blokavimo statusas, ribojamosios priemonės, eksteritorialumas.

ANOTACIJA ANGLŲ KALBA

The Master's thesis examines the legal nature of international sanctions and the legal bases for the application of sanctions. It summarises and compares the procedures for the adoption, application and control of international sanctions in the EU and the US. The thesis analyses unilateral and multilateral sanctions, the extraterritorial application of sanctions and the resulting legal consequences.

The Master's thesis examines key Court of Justice of the European Union (CJEU) cases relating to the application of sanctions and discusses the case law developed by the CJEU. The thesis concludes with a description of cooperation between countries on the application of sanctions.

The thesis is relevant to all those who are confronted with the issue of international sanctions and seek to better understand and appreciate the consequences of the application of sanctions aimed at ensuring peace and stability in the international arena.

Keywords: sanctions, blocking statute, restrictive measures, extraterritoriality.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Sankcijos buvo ir yra taikomos siekiant skatinti demokratiją, apginti žmogaus teises, kovoti su terorizmu, destabilizuoti režimus ir paspartinti karinių konfliktų pabaigą. Sankcijas taikančios valstybės paprastai siekia apriboti prekybą ar užsienio pagalbą su valstybe, kuriai taikomos sankcijos, tačiau jos taip pat gali apriboti keliones, išaldyti turtą ir uždrausti tam tikriems asmenims ar grupėms naudotis finansų įstaigų paslaugomis.

Daugiašalės ekonominės sankcijos turės didesnę ekonominę poveikį šaliai, kuriai taikomos, nei vienašalės sankcijos, tačiau jos taip pat sulaukia didelio potencialių sankcijų pažeidėjų dėmesio. Daugiašalės sankcijos užtikrina didesnę sankcijų teisėtumą.

Nors sankcijų taikymu siekiama panašių tikslų, tačiau pati sankcijų priėmimo procedūra ES ir JAV skiriasi.

Pagal JAV taikomas gynybos strategijas, nacionaliniam saugumui kylančioms grėsmėms šalinti dažnai taikomos ekonominės ir finansinės sankcijos. Sankcijų veiksmingumą lemia JAV ekonominė galia, be to, jos paprastai reikalauja mažiau išlaidų ir rizikos nei karinės jėgos panaudojimas. JAV taikomas sankcijas administruoja JAV Iždo departamento Užsienio turto kontrolės tarnyba OFAC.

Dauguma JAV sankcijų laikomos „pirminėmis sankcijomis“. Kad būtų pažeistos JAV pirminės sankcijos, sandoryje paprastai turi dalyvauti JAV asmuo, JAV kilmės produktai arba JAV teritorijoje turi būti vykdoma veikla. JAV vyriausybė taiko ir „antrines sankcijas“, kad atgrasytų nuo tam tikros konkrečios ne JAV asmenų veiklos, kuri nėra susijusi su JAV.

Europos Sąjungos Taryba yra įgaliota taikyti ribojamąsias priemones prieš rimtus žmogaus teisių pažeidimus ir piktnaudžiavimus pagal Bendrosios užsienio ir saugumo politikos (BUSP) teisinę sistemą. Sankcijos rengiamos taip, kad būtų kuo labiau sumažintos neigiamos pasekmės subjektams, kurie nėra atsakingi už politiką ar veiksmus, dėl kurių patvirtinamos sankcijos.

ES institucijų sankcijų stebėsenos pajėgumai yra menkesni už OFAC vykdomą stebėseną. JAV yra viena centralizuota institucija, kuriai pavesta stebėti ir vykdyti sankcijas, o ES šią užduotį atlieka skirtingos kiekvienos valstybės narės institucijos, taikomos skirtingos tyrimų ir teismų sistemos.

Blokavimo statusas yra svarbus vieningų ES veiksmų, kuriais siekiama apsaugoti ES ūkio subjektus, tiek fizinius asmenis, tiek bendroves, nuo eksteritorialaus trečiųjų šalių įstatymų taikymo, pasiekimas.

Nors formaliai JAV taikomos sankcijos tiesiogiai negalioja ES ūkio subjektams ir į jas tik rekomenduojama atsižvelgti vertinant verslo rizikas, tačiau JAV institucijų priimti sprendimai turi didelę įtaką tarptautinei prekybai ir atsiskaitymams.

ES institucijos kiekviena savaip dalyvauja kuriant Europos sankcijų sistemą. Tai pasakytina ir apie Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, kuris savo sprendimais, priimtais bylose dėl ribojamųjų priemonių taikymo, aiškina sankcijų teisinę sistemą.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Sanctions have been and continue to be imposed to promote democracy, protect human rights, fight terrorism, destabilise regimes and speed up the end of military conflicts. Sanctioning countries generally seek to restrict trade or foreign aid with the sanctioned country, but they can also restrict travel, freeze assets and deny access to financial institutions to certain individuals or groups.

Multilateral economic sanctions will have a greater economic impact on the target country than unilateral sanctions, but they also attract a lot of attention from potential violators. Multilateral sanctions ensure greater legitimacy of sanctions.

Although the objectives of sanctions are similar, the procedure for adopting sanctions differs between the EU and the US.

Under US defence strategies, economic and financial sanctions are often used to address threats to national security. The effectiveness of sanctions is determined by the economic power of the US, and they are generally less costly and less risky than the use of military force. US sanctions are administered by the Office of Foreign Assets Control (OFAC) of the US Treasury Department.

Most US sanctions are considered "primary sanctions". In order to violate a US primary sanction, the transaction must generally involve a US person, US-origin products, or take place on US territory. The US government also imposes "secondary sanctions" to deter certain specific activities of non-US persons that are not related to the US.

The Council of the European Union is empowered to impose restrictive measures against serious human rights violations and abuses under the legal framework of the Common Foreign and Security Policy (CFSP). Sanctions shall be designed to minimise the negative consequences for entities that are not responsible for the policies or actions that lead to the adoption of sanctions.

The monitoring capacity of the EU institutions for sanctions is more limited than that of OFAC. In the US, there is one centralised authority tasked with monitoring and enforcing sanctions, whereas in the EU this task is carried out by different authorities in each Member State, with different investigative and judicial systems.

The Blocking Statute is an important achievement of unified EU action to protect EU economic operators, both individuals and companies, from the extraterritorial application of third country laws.

Although US sanctions are not formally directly applicable to EU economic operators and are only recommended to be taken into account when assessing business risks, decisions taken by the US authorities have a significant impact on international trade and settlements.

The EU institutions are each involved in their own way in the development of the European sanctions framework. This is also the case for the Court of Justice of the European Union, which interprets the legal framework for sanctions through its judgments in restrictive measures cases.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2023-04-21

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Teisės mokyklos Privatinės teisės instituto Mokesčių ir finansų teisės programos

Studentas Tomas Keršis,

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Europos Sąjungos ir JAV tarptautinės sankcijos: Teoriniai ir praktiniai ypatumai.“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

Tomas Keršis

(parašas)